

5. POGLAVLJE

Temeljne informacije o globalnim temama

Sadržaj ovog poglavlja

Djeca317

Građanstvo322

Demokracija326

Diskriminacija i ksenofobija331

Obrazovanje345

Okoliš350

Spolna i rodna ravnopravnost354

Globalizacija358

Zdravlje362

Sigurnost ljudi367

Mediji372

Mir i nasilje376

Siromaštvo382

Socijalna prava386

Sport391

 Bilješke396

Djeca

Prema gruboj procjeni, danas u svijetu ima dvije milijarde djece; 79 milijuna u Europskoj uniji, a 25 milijuna u državama kandidatkinjama za Europsku uniju. Ujedinjeni narodi su 1989. godine prihvatili Konvenciju o pravima djeteta, koju su ratificirale sve zemlje osim Sjedinjenih Američkih Država i Somalije. Konvencija je prekretnica u povijesti dječjih prava jer je to prvi obavezujući međunarodni instrument koji je prihvaćen u tom području.

Zašto je Konvencija o pravima djeteta tako važna?

Konvencija donosi mnoge promjene u području zaštite prava djece.

1. To je najšire ratificiran instrument ljudskih prava u svijetu.
2. Konvencija promiče "3p" (eng. *participation, protection, provision*). Prvo, ona promiče sudjelovanje djece - primjereno njihovoj dobi i zrelosti - u stvarima koje utječu na njihovu sudbinu kao što su sudski procesi ili procesi posvojenja, s obzirom na njihove obitelji i društvo u cjelini. Ona određuje prava za njihovu zaštitu od svih vrsta zlostavljanja, nasilja i postupaka koji mogu povrijediti dječja prava. Konačno, slično bilo kojoj drugoj konvenciji, ona utvrđuje prava koja bi trebala jamčiti sigurnost od mogućih povreda.
3. Ona smatra djecu subjektom, a ne objektom prava. Tradicionalno, ogromna većina odraslih obrazovana je tako da djecu doživljava kao objekte koji bezuvjetno moraju slušati odrasle - učitelje, svećenike, roditelje, liječnike, itd. Umjesto toga, Konvencija promiče ideju o djeci kao ljudima s pravima koja odrasli, društvo i sve institucije koje se bave djecom moraju poštovati. Djeca imaju pravo na poštovanje i dostojanstvo jednostavno zato što su ljudska bića, bez obzira na životnu dob.
4. Najvažniji bi interesi djeteta trebali biti vodič svih odluka koje se donose - sudskih,

"Vaša djeca nisu vaša djeca. Ona su sinovi i kćeri same životne čežnje... Vi možete udomiti njihova tijela, ali ne i njihove duše, jer njihove duše stanuju u kući sutrašnjice, koju ne možete posjetiti čak ni u svojim snovima."

Kahlil Gibran

Srodne aktivnosti

- Vrijeme za glumu, str. 86
- Ashiqueova priča, str. 91
- Prava djece, str. 103
- Imamo li izbora?, str. 111
- Neka se čuje svaki glas!, str. 153
- Naše budućnosti, str. 182
- Bingo - kviz o pravima!, str. 206

Sudjelovanje djece

- "1. Sudjelovanje je ključno kako bi UN-ova konvencija o pravima djeteta zaživjela;
2. (ono) je odlučujući čimbenik u osiguranju socijalne kohezije i za život u demokraciji;
3. (ono) je neophodan proces u razvoju djeteta! ..."

administrativnih itd. Taj je stav teško definirati i postoje mnoge proturječnosti o njegovom točnom značenju. U praksi, on implicira da ako, na primjer, sudac mora odlučiti tko će imati skrbništvo nad djetetom, tada on mora ispitati nekoliko aspekata djetetovog života i života odraslih osoba kojih se to tiče. Pri tome treba voditi računa da su interesi djeteta važniji od interesa zainteresirane odrasle osobe.

5. Sadržaj se Konvencije o pravima djeteta odnosi na veliki broj područja - administrativna, sudska, obrazovna, zakonska itd. gdje se prava djece moraju poštivati. Na primjer, dijete koje prilikom rođenja nije propisno registrirano, u očima zakona ne postoji. Dakle, takva djeca ne postoje za školske uprave koje ih odbijaju prihvatiti kao učenike, a kao rezultat toga, ona ne mogu pohađati školu. Ovo je uobičajeni problem koji pogađa tisuće djece u mnogim zemljama. Odbijanje školskih vlasti da prihvate djecu kao učenike, jer ona "administrativno i pravno ne postoje", jasno ugrožava pravo djeteta na obrazovanje.

Konvencija ima praktičan učinak u mnogim zemljama, koje su obvezne, ratificirajući Konvenciju o pravima djeteta, poboljšati i/ili promijeniti dio svojeg postojećeg zakonodavstva.

Mislite li da djeca uvijek trebaju bezuvjetno slušati odrasle za svoje vlastito dobro?

Položaj djece: činjenice i brojevi

Premda je Konvencija divovski korak načinjen u korist djece, činjenice dokazuju da se prava djece krše u mnogim dijelovima svijeta.

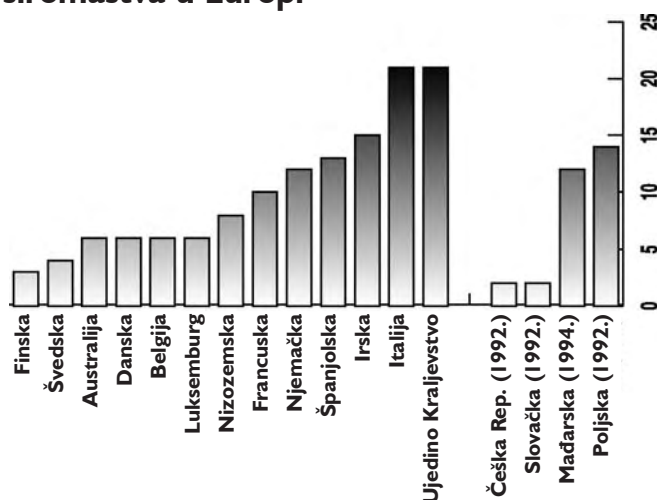
Djeca u Europi...

- Postoji očigledno povećanje broja žena i djece kojima se trguje. Procjene pokazuju da se svake godine do 120 000 žena i djece prokrijumčari u zapadnu Europu iz središnjih i istočnih europskih zemalja.
- Prema podacima, u Bugarskoj je prostitucija postala glavni izvor zarade za značajan broj djevojaka u dobi od 14 do 18 godina i često su dio organizirane mreže. Ono što je, također, zabrinjavajuće jest porast broja mladih muškaraca koji se prostituiraju.
- U Estoniji je prostitucija vrlo mladih djevojaka primijećena u širem kontekstu povećane potražnje stranog tržišta za seksualnim turizmom. U Latviji su vrlo mlade djevojke također identificirane kao prostitutke (između 8 i 10 godina starosti).
- Istraživanje pokazuje da u Velikoj Britaniji tisuće djece živi na ulici prvenstveno, premda ne i isključivo, u metropolama i gradovima. Broj djece ulice podjednako je raspodijeljen na oba spola. Procjenjuje se da svake godine približno 40 000 djece bježi od kuće.
- U Francuskoj pojava djece koja "žive" na ulici, bez ičije skrbi i nadzora, počela je stvarati značajan problem 80-ih godina. Neki od nadležnih smatraju da bi broj djece ulice mogao dosegnuti 10 000 premda drugi procjenjuju da je taj broj mnogo manji.
- Općenito, postoji rastuća populacija mladih "stanovnika" ulica istočne i središnje Europe. U samom Bukureštu ima približno 1 500 djece i mladih koji žive na ulicama.
- U Poljskoj i Mađarskoj više od trećine djece mlađe od 15 godina živi u siromaštvu. Nedavno provedena studija u Poljskoj (UNDP, 1999.) pokazala je da 60% djece trpi od nekog oblika pothranjenosti uz 10% onih koji gladuju. U Ruskoj Federaciji, broj djece zaostale u razvoju mlađe od dvije godine povećao se od 9,4% u 1992. g. na 15,2% u 1994. godini.

Tko je dijete?

U smislu 1. članka ove Konvencije, "dijete je svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se prema zakonu primjenjivom na dijete punoljetnost ne stječe ranije." Ovo znači da se Konvencija odnosi na sve osobe mlađe od 18 godina, uključujući i adolescente.

Stupnjevi dječjeg siromaštva u Europi²

Značajni datumi

4. lipnja

Međunarodni dan djece
nevinih žrtava agresije

12. kolovoza

Međunarodni dan mladih

20. studenoga

Međunarodni dan djeteta

Djeca u svijetu...

- Još uvijek svake godine više od 10 milijuna djece mlađe od pet godina umire od uzroka koji su se mogli spriječiti.
- Više od 100 milijuna djece, uglavnom djevojčica, još uvijek nije upisano u osnovnu školu.
- Približno 300 000 djece uključeno je u ratne sukobe.
- 149 milijuna djece je pothranjeno; dvije trećine ih je u Aziji.
- Samo prošle godine, oko 31 milijun osoba, većinom žena i djece, bilo je zahvaćeno ratnim sukobima te su bili primorani napustiti domove i postati izbjeglicama ili prognanicima.

Europska pitanja koja se odnose na djecu i adolescente

Postoje specifična pitanja u svezi prava djece koja su osobito relevantna za europske institucije kao i za europske vlade. Kao rezultat, postoji jasna volja za promicanjem mjera usmjerenih k zaštiti djece od postupaka i pojava očitog kršenja njihovih prava.

Gore izneseni statistički podaci o trgovini seksom, prostituciji i pornografiji u Europi, zabrinuli su Vijeće Europe i njegove članice. To je bio poticaj za usvajanje nekoliko preporuka, uključujući:

- Preporuku 1065 (1987.) o trgovini djecom i drugim oblicima iskorištavanja djeteta;
- Preporuku broj P (91.) 11 o seksualnom iskorištavanju, pornografiji i prostituciji te trgovini djecom i mlađim odraslim osobama;
- Rezoluciju 1099 (1996.) o seksualnom iskorištavanju djece.

Kada država usvoji te preporuke, mora poduzeti konkretne mjere za osiguranje njihove primjene. Primjeri su tih mjera³:

1. Na inicijativu belgijskog ministra unutrašnjih poslova 23. studenog 1992. godine. Redarstveni središnji ured za nestale osobe osnovao je posebni odjel za trgovinu djecom. Odlukom ministra pravosuđa 11. rujna 1995. godine osnovan je okviru Redarstvenog središnjeg ureda za nestale osobe i Odjel za nestalu djecu. Odjel je odgovoran za koordinaciju i pružanje potpore i davanje stručnog mišljenja u svezi nestanka mladih u okolnostima koje daju razlog za zabrinutost.
2. Policijska uprava u gradu Luksemburgu ima Odsjek za zaštitu mladih pri svom Istraživačkom odjelu. Postoji telefonska linija za pomoć djeci (KannerJugendtelefon).

Zašto je teško iskorijeniti ovakav oblik trgovine?

"Djecom se duša liječi."

Fjodor Dostojevski

Dječji rad je...

...rad s punim radnim vremenom koji obavljaju djeca mlađa od 15 godina;

...rad koji onemogućava djeci pohađanje škole;

...rad koji je opasan za djecu i štetan za njihovo tjelesno, duševno i emocionalno zdravlje.

Razlozi za pojavu dječjeg rada ponekad su vrlo složeni i variraju od kulturnih običaja do stanja siromaštva kada je roditeljima i obitelji potrebna zarada koju u kuću donosi dijete.

Posljedice dječjeg rada su: isključenje djece iz redovnog obrazovanja, nanošenje štete njihovom tjelesnom i duševnom razvoju, ali i ozbiljni zdravstveni problemi poput deformacije mišića i kostura, trovanja kemikalijama, posjekotina i drugih tjelesnih ozljeda, bolesti dišnih organa, teških opekлина, itd.

Proizvodi koje izrađuju djeca su, na primjer, tepisi, cigle, šibice, šećer, odjeća, cipele, cigarete, sredstva za vatromet, kuće i druge zgrade, olovke, proizvodi od kože. Djeca se također zapošljavaju prilikom skupljanja ljetine, u tvornicama, za nošenje teških predmeta, u ribolovu i u osnovnim poslovima u kućanstvima.

Internet i pornografija

Djeca mogu biti izložena mnogim rizicima kada koriste internet. Neki su od njih izlaganje neprikladnom materijalu (slike nasilja, rasistička i ksenofobična propaganda, itd.), uznemiravanju i pedofilskom utjecaju. Sve je više podataka o mrežama za razmjenu informacija (imena, slika, itd.) o dječjoj pornografiji. U Europi i na drugim su kontinentima posljednjih godina uhićeni pojedinci zbog upletenosti i/ili poticanja ove vrste inkriminirajućih i nemoralnih aktivnosti.

Neka rješenja koja se predlažu osobama uključenim u rad s djecom, poput socijalnih radnika, učitelja, psihologa i roditelja jesu:

- podnošenje pojedinačnih izvještaja, pritužbi ili upita kada shvate da je dijete izloženo takvim rizicima ili kada otkriju inkriminiran ili opasan materijal na internetu;
- osposobljavanje djece informiranjem i razgovorom o problemu;
- poučavanje roditelja koji moraju postati svjesni opasnosti korištenja interneta i koji se moraju informirati o problemima.

Svjetski sastanak na vrhu za djecu

U rujnu 1990. godine, Svjetski sastanak na vrhu za djecu usvojio je Deklaraciju o opstanku, zaštiti i razvoju djece i Plan djelovanja za implementaciju deklaracije. Postavljeni su ciljevi koji se trebaju ostvariti do 2000. godine u odnosu na smrtnost djece, pothranjenost, mogućnost pristupa osnovnom obrazovanju širom svijeta itd.

Niti jedan cilj nije postignut, no znači li to da je ovaj Sastanak na vrhu bio uzaludan?

Mnoge se nevladine organizacije organiziraju u mreže zainteresiranih ljudi koji prate i izvješćuju o internetskim stranicama koje sadržavaju nezakonite materijale⁴.

Konvencija Vijeća Europe o virtualnom kriminalu prihvaćena je 8. 11. 2001. godine. Kada stupi na snagu, ova će Konvencija biti prvi međunarodni ugovor o kriminalu počinjenom preko interneta i drugih računalnih mreža; bavit će se naročito kriminalnim radnjama počinjenim preko računala i interneta, uključujući i dječju pornografiju. Njezin je glavni cilj provoditi zajedničku politiku u borbi protiv kriminala usmjerenu k zaštiti društva od virtualnog kriminala, posebno odgovarajućim zakonodavstvom i jačanjem međunarodne suradnje. Članak 9. Konvencije posvećen je borbi protiv pedofilije i dječje pornografije preko interneta.

Možemo li poduzeti mjere za kontrolu korištenja interneta od strane djece, a da pri tom ne ugrozimo njihovu slobodu da traže, primaju i daju informacije i ideje svake vrste? (Članak 13, Konvencija o pravima djeteta)

Pučki pravobranitelj za djecu (ombudsman)

Riječ "ombudsman" dolazi od skandinavske riječi "ombud" koja znači veleposlanik, delegat ili glasnik. To je osoba koja se bavi pritužbama određene skupine (u ovom slučaju djece), koja govori u ime te skupine i pokušava poboljšati uvjete za pojedince iz te skupine kao i za skupinu u cjelini.

Prvi pučki pravobranitelj za djecu postavljen je u Norveškoj 1981. godine. Pučki je pravobranitelj nezavisan, nestranački zastupnik, glasnogovornik, arbitar ili sudac, koji pazi da ministarstva i svi drugi ispune svoje zakonske obveze predlažući mjere za poboljšanje stanja u kojem se nalaze djeca. Pučki pravobranitelj štiti potrebe, prava i interese mladih, radi na primjeni Konvencije o pravima djeteta i potiče njezino širenje. Pučki pravobranitelj ima pravo istraživati, kritizirati, objavljivati, ali ne i opozvati administrativni postupak ili ukinuti administrativne odluke. Pučki pravobranitelj intervenira odvojeno od sudskih predstavnika, roditelja ili staratelja i zastupa prava djeteta u svim oblicima građanskih parnica ili kaznenih postupaka u koje su djeca izravno ili neizravno uključena.

U nekim državama, pučki je pravobranitelj odgovoran za usvajanje metoda procjene, kao što je "procjena utjecaja na dijete" s ciljem da se procijene i utvrde moguće posljedice koje za djecu mogu imati različiti zakonski prijedlozi, propisi i bilo koje druge mjere. Prema švedskoj nevladinoj udruzi Radda Barnen, do sada dvadeset zemalja ima pučkog pravobranitelja za djecu.

U Europi, *Europska mreža pučkih pravobranitelja za djecu* osnovana je 1997. godine. Ona uključuje predstavnike iz Austrije, Belgije, Danske, Finske, Francuske, Mađarske, Islanda, Litve, Bivše Jugoslavenske Republike, Makedonije, Norveške, Portugala, Ruske Federacije, Španjolske, Švedske i Velsa. Rusko Ministarstvo rada i društvenog razvoja iniciralo je pilot projekt postavivši povjerenike za djecu u 5 oblasti. Svi povjerenici postavljeni su dekretom i imaju obvezu unaprijediti zaštitu i promicanje dječjih prava.

Međunarodni i regionalni instrumenti i djeca

1. Konvencija o pravima djeteta, 1989. g.
2. Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece
3. Plan djelovanja za implementaciju Svjetske deklaracije, 1990. g.
4. Preporuka 1460 Parlamentarne skupštine (2000. g.) o imenovanju europskog pučkog pravobranitelja za djecu, Vijeće Europe, Strasbourg 2001. g.
5. Preporuka 1286 o europskoj strategiji za djecu Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, 1996. g.
6. Europska konvencija o primjeni prava djece, Vijeće Europe, Strasbourg, 1996. g.

Izvori

Asquith, S., *Juvenile Justice and Juvenile Delinquency in Central and Eastern Europe - A Review* - Centre for the Child and Society. University of Glasgow. Report of the study group on street children, Council of Europe, Strasbourg, April 1994.

Flekkoy, M., *A Voice for Children - Speaking as their Ombudsman*, UNICEF, 1991.

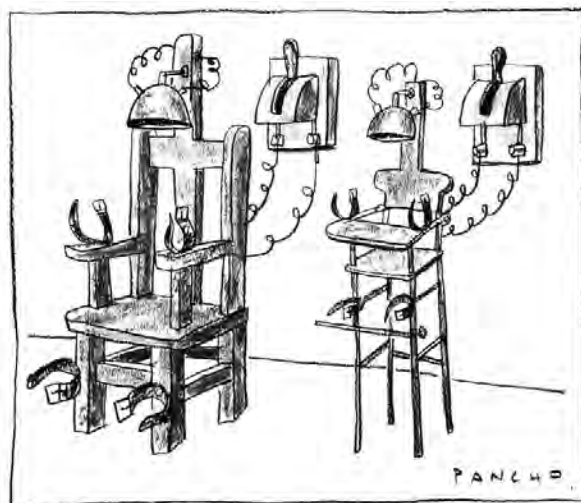
The Global Movement for Children, www.gmfcc.org.

Human Rights Education Newsletter, No.29, Centre for Global Education, University of York, UK, 2001.

Setting up a European Ombudsman for Children, doc.8552, Council of Europe Parliamentary Assembly, 1999.

The State of World's Children, UNICEF, 2000.

"*Trafficking in Women, a comprehensive European strategy*", information sheets, European Commission.

Građanstvo

Jednostavno gledište...

Većina ljudi u svijetu legalni su građani neke od nacionalnih država i to im osigurava izvjesne privilegije ili prava. Biti građanin podrazumijeva i izvjesne obveze u smislu onoga što država očekuje od pojedinaca pod njezinom nadležnosti. Dakle, građani ispunjavaju izvjesne obveze prema državi, a zauzvrat mogu očekivati zaštitu svojih vitalnih interesa. Ili bi to tako trebalo biti.

Komplikacije...

Dva važna pitanja otežavaju ovu jednostavnu jednadžbu:

1. Koja je prava država dužna jamčiti svojim građanima i pod kojim uvjetima?
2. Što se događa s onim građanima koji, iz bilo kojeg razloga, nemaju zaštitu zemlje čiji su državljani?

Da bismo odgovorili na prvo pitanje, trebamo imati jasniju ideju o tomu što znači biti građanin ili što građanstvo doista znači, a s tim ćemo se upoznati kasnije. Kako bismo odgovorili na drugo pitanje, prvo trebamo pogledati zašto neki ljudi u svijetu nemaju državljanstvo zemlje u kojoj borave i što se tu može učiniti. O ovome se zapravo tek počinje raspravljati i u ovom poglavlju razmotrit ćemo samo neka od pitanja.

Srodne aktivnosti

- Priča o dva grada, str. 71
- Vrijeme za glumu, str. 86
- Oprez, mi promatramo!, str. 95
- Nacrtaj riječ!, str. 120
- Obrazovanje za sve?, str. 122
- Izborna kampanja, str. 127
- Borci za ljudska prava, str. 130
- Vrt preko noći, str. 139
- Junakinje i junaci, str. 142
- Neka se čuje svaki glas!, str. 153
- Stvaranje veza, str. 173
- Elektrana, str. 198
- Glasovati ili ne?, str. 238
- Sastanak sindikata, str. 244
- Što ti misliš?, str. 254
- Tko smo ja?, str. 257

Što je građanstvo?

Tisućama godina ljudi razmatraju ideju građanstva, ali čak ni danas ne postoji apsolutna suglasnost što to točno znači. Pojam legalnog građanstva čini se relativno jednostavan: on je normalno povezan s nacionalnom državom i definiran je u duhu zakona te nacije. Možda zato, za mnoge ljude, ideja građanstva ima izravnu vezu s idejom domoljublja: "dobar građanin" često se smatra "dobrim domoljubom". Međutim, pojam građanstva ima daleko šire značenje od pojma domoljublja; to možemo vidjeti prateći povijesni razvitak ideje građanstva, opisan u sljedećem odlomku. Korisna razlika koju bi trebali imati na umu je razlika između građanina - s jedne strane i podanika - s druge.

Trebaju li građani uvijek poštivati zakon?

Pojam građanstva kroz povijest

Korisno je pogledati neka važnija postignuća u razvoju ideje građanstva jer to pomaže u razumijevanju različitih elemenata njegova značenja o kojima se danas raspravlja.

- Pojam građanstva nastao je u staroj Grčke, gdje su se "građanima" smatrali oni koji su imali zakonsko pravo sudjelovati u poslovima države. No, nisu svi imali status građanina: robovi i naročito žene, bili su samo podanici. Za one koji su imali privilegirani status građanina, ideja "građanske vrline" ili "dobrog" građanina, bila je važan dio pojma građanstva. Ova tradicija ističe obveze za koje se očekivalo da ih građani trebaju ispuniti.
- Povezivanje građanstva s nacionalnim identitetom izraslo je naravno iz činjenice da je pravni status "građanina" uvijek bio povezan s nacionalnom državom, a odatle veza između građanstva i domoljublja.
- Liberalni stav o građanstvu, koji se razvio u 19. stoljeću, isticao je važnost jednakih prava za sve građane. Kako su se izborna prava počela postupno širiti na sve veći broj stanovnika, tako su pravda i politička prava postali stvarnost.
- U 20. su stoljeću pristaše "socijalnog građanstva" otišli dalje ističući da su građanska i politička prava samo dio onoga što građani mogu očekivati od države. Razvoj socijalne države u prošlom stoljeću u mnogo čemu duguje zahvalnost misliocima koji su dokazivali da se prava građana trebaju odnositi i na njihove osobne životne i radne uvjete, a ne samo na pravo njihovog sudjelovanja u "visokoj" politici.
- Pojam "višestrukog državljanstva" postoji neko vrijeme i dopušta građanima da istovremeno budu državljani u više od jedne države ili organizirane zajednice. Na primjer, razvojem EU, državljani zemalja članica sve više imaju neka prava i dužnosti prema Uniji kao cjelini, a ne samo prema vlastitoj nacionalnoj državi.
- Posljednji element u pojmu građanstva, ali koji ima sve veću važnost, uključuje ideju o obrazovanju. Ako građanstvo u tradicionalnom smislu uključuje uživanje u pravima i također izvršavanje obveze, tada se u određenom smislu za građane može reći da nisu rođeni, već stvoreni. Odanost i odgovornost, na primjer, kvalitete su koje je potrebno naučiti i njegovati. Zato, ako su ovo bitne kvalitete za građanstvo u punom smislu te riječi, onda "pravi" građani trebaju biti odgajani i obrazovani - u najširem značenju te riječi.

Danas će većina ljudi u pojam građanstva uključiti elemente svakog od šest spomenutih pojmova građanstva, iako u različitim omjerima. Neki će ljudi naglasiti element "obveze", dok će drugi dati više važnosti "pravima" ili "domoljublju" ili kvalitetama koje trebaju imati "pravi" građani.

Veza s ljudskim pravima

Vidimo da su i prava i obveze važan dio sadržaja pojma građanstva od najranijih dana: očekuje se da građani imaju neka osnovna prava, i traži se da izvršavaju i neke obveze. Upravo su "obveze" to što ljudi imaju na umu kada govore kakvi građani trebaju biti ili kako se trebaju ponašati.

Međutim, ako takvo shvaćanje doživljavamo kao prestrogo ili ono koje suviše ograničava osobnu slobodu i dostojanstvo svakog pojedinog građanina, tada je važno sjetiti se da se ta ograničenja javljaju kao izravna posljedica teorije o ljudskim pravima. To je samo težnja za izgradnjom društava koja poštuju ljudska prava svih građana, a koja se nameće kao obveza svima nama kao građanima.

"Građanstvo je složena i višedimenzionalna stvarnost koju treba smjestiti u njezin politički i povijesni kontekst. Ne može se govoriti o građanstvu izdvojeno jer taj pojam jedino ima značenje u odnosu na stvarne društvene potrebe ili politički sustav. Demokratsko građanstvo posebice se odnosi na aktivno sudjelovanje pojedinaca u sustavu prava i odgovornosti u koji je uključeno mnogo građana u demokratskim društvima." ⁵

"Svatko je onakav kakvim ga je Bog stvorio, a često i mnogo gori."

Miguel de Cervantes

"Jednostavno rečeno, podanik se pokorava zakonima, a građanin sudjeluje u njihovom donošenju i mijenjanju."

B. Crick

Postoje dvije izravne veze između obveze građana i teorije o ljudskim pravima:

1. Činjenica da svaki pojedinac posjeduje osnovna ljudska prava nikomu ne daje dozvolu da se ponaša upravo onako kako on ili ona želi. Ona im jedino daje dozvolu da se tako ponašaju sve dotle dok ne krše ljudska prava drugih. Stoga možemo reći da dobro građanstvo *zahtijeva od građana poštivanje ljudskih prava drugih osoba*.
2. Druga bliska veza s ljudskim pravima odnosi se na način na koji je pojam o građanstvu bitno povezan s *pripadnošću društvu*. Ne govorimo, na primjer, o građanima pustih otoka jer građanin je mnogo više nego samo *stanovnik* određene države ili regije. Građanin je prije svega član društva koji naseljava tu regiju; stoga, ako želimo izgraditi društvo koje poštuje ljudska prava, tada ta težnja nameće dodatno ograničenje pripadnicima određenog/svakog društva; odnosi se na način na koji bi se oni trebali ponašati.

Prema tomu, druga stvar koju bismo mogli reći o dobrom građanstvu bila bi da ono *zahtijeva oblik ponašanja koji vodi društvo prema većem poštivanju ljudskih prava*.

Što bi građani trebali činiti kada društvo propusti poštivati prava određenih dijelova zajednice?

Problemi s građanstvom

Većina rasprava danas, koje se odnose na građanstvo, usmjerava se na problem kako povećati uključivanje i sudjelovanje građana u procese demokratskog društva. Sve je jasnije da je povremeno glasovanje građana nedovoljno, bilo u smislu da se one koji trenutno vladaju učini potpuno odgovornima, bilo u smislu promicanja osjećanja/uvjerenja među običnim građanima da oni imaju snagu, vlast. Nadalje, čak i sami izborni modeli pokazuju kolika je razina političke apatije među stanovništvom, što ozbiljno podriva učinkovito djelovanje demokracije. Imajući upravo takve probleme na umu, pokrenuti su programi kao što je program Vijeća Europe - Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo.

Koji su oblici uključivanja ili sudjelovanja, osim glasovanja na izborima, mogući za obične građane?

Druga skupina problema kojoj do danas nije posvećeno dovoljno pažnje, ali koja postaje sve važnija, odnosi se na probleme onih pojedinaca koji, iz bilo kojeg razloga, ne uživaju sve blagodati građanstva. Jedan od tih problema su trajni oblici diskriminacije unutar društava; premda manjinske skupine mogu vrlo često imati državljanstvo zemlje u kojoj žive, i dalje im se ograničava pravo na potpuno sudjelovanje u tom društvu.

Druga vrsta tih problema su posljedice sve veće globalizacije, uključujući nove oblike rada i migracije, što značajnom broju ljudi u svijetu omogućuje da žive u inozemstvu, ali ne i da zatraže formalno državljanstvo. To su radnici imigranti, izbjeglice, osobe s privremenim boravkom ili čak oni koji su odlučili za stalno se nastaniti u drugoj zemlji.

Koji bi trebali biti kriteriji za dobivanje državljanstva u sve više multikulturalnom svijetu? Trebaju li radnici imigranti imati pravo na neke građanske povlastice, ako ne i pravo na formalno državljanstvo?

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo: Vijeće Europe i mladi

Program Vijeća Europe je pod ovim imenom pokušao odrediti europski okvir za jačanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo. Vijeće poziva zemlje članice da uključe takve programe u svoje obrazovne, odgojne i kulturne politike i prakse te politiku prema mladima, a ono samo aktivno radi na prepoznavanju novih strategija i pristupa te na njihovom širenju.

Nacrt Deklaracije i Programa odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo (travanj 1999. g.) odredio je sljedeće bitne zadatke:

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo:

- ističe iskustvo cjeloživotnog procesa učenja u kojem kroz različite sadržaje svi sudjeluju;
- osposobljava muškarce i žene da igraju aktivnu ulogu u javnom životu i na odgovoran način oblikuju svoju vlastitu sudbinu i sudbinu svoga društva;
- namjerava razviti kulturu ljudskih prava koja će osigurati puno poštivanje prava i razumijevanje obveza i odgovornosti koje iz njih proistječu;
- priprema ljude da žive u multikulturalnom društvu i da se prema različitosti odnose sa znanjem, na razborit, tolerantan i moralan način;
- jača društvenu povezanost, međusobno razumijevanje i solidarnost;
- mora uključivati sve dobne skupine i dijelove društva.

Bitna je osobina Programa odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo da je on usmjeren poticanju različitih mreža mladih, partnerstva, modela inicijativa itd., s ciljem ohrabrivanja mladih na sudjelovanje u civilnom društvu. Mladi čine važan dio ciljne populacije.

"Zadivljena sam velikim brojem aktivista za ljudska prava. Njihovo znanje i iskustvo nam daje pouzdanje da nastavimo s našim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava u školama te da razvijemo više izvanškolskih aktivnosti za učenje o građanstvu."⁶

Marina Kovinena, Forum o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava, 2000. g.

Izvori

Crick, B., *Essays on citizenship*, Continuum, 2000.

Education for Democratic Citizenship (Council of Europe) www.coe.int/T/E

Journal of Citizenship Studies, <http://www.tandf.co.uk/journals/titles/13621025.asp>.

Kennedy, K. (Ed), *Citizenship education and the modern state*, Falmer Press, 1997.

Oliver, D. Heater, D., *The foundations of citizenship*, Harvester Wheatsheaf, 1994.

Demokracija

"Nitko nije rođen kao dobar građanin, nijedna nacija nije rođena kao demokratska. Zapravo, i jedno i drugo su procesi koji se nastavljaju razvijati cijelog života. Mladi ljudi moraju biti uključeni od rođenja." 7

Kofi Annan

Demokracijom smatramo sustav stvaranja pravila za skupinu ljudi; dolazi od grčkih riječi demos - što znači narod i kratos - što znači moć. Dakle, demokracija se često tumači kao "vladavina naroda"; drugim riječima, sustav donošenja pravila kojeg određuju ljudi koji ta pravila trebaju poštivati.

Može li takav sustav postojati i može li on ikako predstavljati dobar način za donošenje odluka? Zašto se takva ideja uopće pojavila i zašto je danas većina ljudi i zemalja u svijetu smatra jednim sustavom vrijednim naše pažnje? Ima li doista smisla da svi vladamo?

Zašto demokracija?

Postoje dva temeljna načela utemeljena u osnovi ideje demokracije koja pomažu objasniti njezinu privlačnost:

1. Načelo *autonomije pojedinca*; nitko ne treba biti ovisan o pravilima koja su odredili drugi.
2. Načelo *jednakosti*; svatko treba imati jednaku mogućnost utjecaja na odluke koje djeluju na ljude u društvu.

Oba ova načela intuitivno su privlačna svakomu, a demokratski sustav vladanja jedini je koji, barem u teoriji, prihvaća oba kao temeljna.

Drugi sustavi, kao što su oligarhija, plutokracija ili diktatura, naravno krše oba načela: oni daju moć određenom (istom) dijelu društva i ti ljudi onda odlučuju u ime ostatka stanovništva. U tim slučajevima ne poštuju se ni jednakost niti autonomija pojedinca.

Spomenuta dva načela daju moralno opravdanje za demokraciju te vidimo da su oba u stvari ključna načela ljudskih prava, ali postoje i pragmatični razlozi koji opravdavaju demokratski sustav vladanja, prije bilo kojeg drugog.

1. Često se izjavljuje da demokratski sustav osigurava učinkovitiji oblik vladanja jer će ljudi tako donesene odluke vjerojatno više poštivati. Ljudi obično ne krše svoja "vlastita" pravila.
2. Prihvaćanje od strane stanovništva vjerojatnije je jer se odluke donose sporazumom različitih frakcija; odredbe ne bi odgovarale stvarnosti da ih nisu prihvatili široki dijelovi

Srodne aktivnosti

- Izborna kampanja, str. 127
- Stvaranje veza, str. 173
- Glasovati ili ne?, str. 238
- Sastanak sindikata, str. 244

stanovništva. Dakle, postoji neki oblik unutarnjeg nadzora nad donošenjem zakona kojeg demokratski izabrana vlada mora poštivati.

3. Od demokratskog se sustava očekuje da daje svima više prostora i da prema tome ima više sluha za različita mišljenja, po načelu "dvije glave više vrijede nego jedna".

"Jedan glasački listić jači je od metka."

Abraham Lincoln

Primjećujete li da netko polaže ekskluzivno pravo na proces donošenja odluka u vašoj zemlji? Što bi mogli biti razlozi tomu?

Dobra teorija...

U praksi, svakako nije razumno očekivati da svatko u društvu doprinosi procesu stvaranja pravila niti da to svatko želi, pa mnoge zemlje koriste sustav u kojemu građani biraju predstavnike da odlučuju u njihovo ime: radije *zastupnika* nego *izravnu* demokraciju. Svaki građanin, teoretski, ima jednaku mogućnost izabrati osobu za koju misli da će najbolje zastupati njihove interese. Na taj se način poštuje načelo jednakosti.

Nije uvijek bilo tako: rađanjem demokracije, u drevnoj Grčkoj, ženama i robovima nije bilo dozvoljeno glasanje, a naravno, ni djeci. Danas, u većini zemalja u svijetu, žene imaju pravo glasa, ali bitka je dobivena tek nedavno.

Postoje dijelovi društva - imigranti, zatvorenici, djeca - koji nemaju pravo glasa iako su obvezni poštivati zakone zemlje.

Može li se isključenje pojedinih dijelova društva iz demokratskog procesa uopće opravdati?

Kontrola procesa stvaranja zakona

Danas se načelo *jednakosti* u postojećim demokracijama više ili manje poštiva, barem što se tiče prava glasa, no što je s prvim načelom, načelom *autonomije*? Do koje mjere pojedinci u tim društvima osjećaju "svoj utjecaj" na zakone koje su donijeli njihovi zastupnici? Odgovor je na ovo pitanje značajno manje ohrabrujući. Doista, većina bi ljudi, u većini svjetskih demokratskih sustava, mogla tvrditi da su im zakone zemlje nametnuli ljudi na vlasti koji ne zastupaju njihove interese. Dakle, je li prvo načelo krenulo krivim putem?

Je li moguće da narod u zastupničkoj demokraciji ima stvarni utjecaj na odluke koje se donose upravo radi njih?

Postoje brojne okolnosti u kojima se može reći da ljudi imaju izvjesnu kontrolu nad procesom donošenja zakona u zastupničkoj demokraciji. Ponovo ćemo uzeti u obzir idealni model, premda se čini da on točno ne predstavlja postojeću političku praksu u mnogim zemljama. U najmanju ruku on nam pomaže u prepoznavanju problematičnih područja i predlaže načine na koje se ona mogu prevladati.

1. Građani utječu na proces donošenja zakona jer biraju ljude koji će donositi zakone: teoretski, na izborima, građani biraju između različitih zastupnika njihovih interesa. Dakle, oni mogu birati pojedinca koji nudi programska rješenja najbliža zadovoljenju njihovih vlastitih interesa.
2. Političari moraju razmišljati o narednim izborima. U razdoblju između izbora, političari u zakonodavnim tijelima trebaju biti svjesni da će na sljedećim izborima biti ocjenjivano njihovo djelovanje i zbog toga ne bi trebali biti naklonjeni usvajanju zakona koji su očigledno neprihvatljivi za široke mase. To je oblik prešutne kontrole.
3. Građani, načelno, imaju velike mogućnosti da aktivno iznose svoje nezadovoljstvo

"Dvaput hura za demokraciju: jednom jer priznaje raznolikost, a drugi put jer dopušta kritiku. Dvaput hura sasvim je dovoljno: nema povoda za treće hura."

E.M. Forster

- određenom politikom ili zakonima, te da tako pošalju povratnu poruku svojim zastupnicima da je to područje za koje su oni zainteresirani.
- 4. Građani, također, teoretski, imaju mogućnosti da djelotvornije utječu na zakonodavni proces uključujući se u konzultacije s političkim zastupnicima, bilo preko nevladinih udruga ili drugih skupina za vršenje pritiska i savjetodavnih tijela.
- 5. Konačno, svaki se pojedinac slobodno može kandidirati na izborima, ako osjeća da nijedan od kandidata nije sposoban predstavljati njegove interese.

Slobodni i poštteni izbori - krajnji cilj

Izbori su metoda kontrole zakonodavnih i izvršnih tijela, i tom se kontrolom, barem teoretski, naglašava želja ili potreba za uvažavanjem biračkog tijela od strane političara u svemu što čine. Takva metoda očito zahtijeva slobodne i poštene izbore, ali traži i nešto što je možda još važnije: da političari znaju da će ih biračko tijelo pozvati na odgovornost ako pogriješe u zastupanju njihovih interesa. Niti jedan političar ne bi zastupao interese koji su ponekad suprotni od njegovih ili njezinih osobnih da ne uvažava reakciju birača i eventualnu kaznu. Sustav ovisi o spoznaji političara da mora biti koristan i zbog toga on, konačno, stalno vodi računa o eventualnoj sankciji biračkog tijela, odnosno o spremnosti biračkog tijela da to učini.

Primjena "izbora" u političkom sustavu ne znači nužno stvarnu demokraciju. Izbori u predstavnička i izvršna tijela doprinose demokratskom sustavu u kojem biračko tijelo poziva svoje zastupnike na odgovornost. Visoki postotak glasača koji ne izlaze na izbore u većini demokratskih zemalja početkom 21. stoljeća, ugrožava učinkovitost ovog sustava kontrole.

Zbog toga se dovodi u pitanje legitimnost tzv. demokratski izabranih vlada, koje je, u nekim slučajevima, u stvari izabrala *manjina* ukupnog biračkog tijela.

"Volja naroda treba biti osnova za politiku vlade; ta se volja treba izražavati na povremenim i poštenim izborima, koji će se provoditi općim i jednakim pravom glasa, tajnim glasovanjem ili odgovarajućim postupcima javnog glasovanja."

Članak 21, paragraf iii, Opća deklaracija o pravima čovjeka

Izbori i ravnodušnost

Stockholm, 17. svibnja (IPS) - "Ravnodušnost glasača pomutila je slavlje nakon prvih ikada održanih izbora starosjediličkog naroda Saamija, uzgajivača sobova, za nacionalni parlament ... izlazak na nedjeljne inauguralne izbore bio je slab, manje od 50% od 12 000 ljudi s pravom glasa izašlo je na glasačka mjesta." *Interpress Third World News Agency (IPS)*, 1993. g.

"Izbori za Dumu u Vladivostoku zakazani za 17. prosinca već se suočavaju s velikim problemima jer je 12 kandidata povuklo svoje nominacije zbog neizlaska glasača na prethodnim izborima." *Vladivostok Daily*, 29. studenog 2000. g.

"Premda izborni rezultati pokazuju skretanje u lijevo, ono što je značajnije za političku atmosferu u Rumunjskoj je broj glasača koji su propustili glasovati. Odaziv birača je bio najniži do sada, s jedva 44,5% onih koji su izašli na izbore, u usporedbi s 56,4% iz 1996" *Central European Review*, 12. lipnja 2000. g.

"Izlazak birača na opće izbore u Ujedinjenom Kraljevstvu bio je najniži u zadnjih 80 godina; glasalo je svega 60% biračkog tijela. Među najslabijima po odazivu je bio Liverpool Riverside, s 34,1% biračkog tijela. Rezultati ankete pokazuju da su diljem zemlje glasači od 18 do 25 godina starosti bili najsuzdržaniji." *BBC*, 9. lipnja 2001. g.

"Na slovačke parlamentarne izbore 1994. izašlo je više od 70% glasača. Procjenjuje se da je na izbore izašlo svega 20 % glasača u dobnoj skupini od 18 do 25 godina." *Rock volieb*, 1998. g.

Demokracija u stvarnom svijetu

Postoji onoliko različitih oblika demokracije koliko i demokratskih nacija u svijetu. Nema dva potpuno ista sustava i niti jedan se sustav ne može uzeti kao "model" demokracije. Postoje predsjedničke i parlamentarne demokracije; demokracije koje su federalne ili konfederalne ili unitarne po prirodi; demokracije koje stalno koriste referendum; one koje primaju više ili manje savjeta i utjecaja izvana; demokracije koje koriste proporcionalni izborni sustav te one koje koriste većinski sustav - ili kombinaciju ova dva itd.

Svaki od ovih sustava može tvrditi da je "demokratski" na osnovu činjenice da se on, barem nominalno, temelji na dva glavna načela: jednakosti svih građana i pravu svakog pojedinca na neki stupanj osobne autonomije. Nije, naravno, realno smatrati da "autonomija" znači da svaki pojedinac može raditi što on ili ona želi, ali u najmanju ruku, davanjem jednakog prava glasa svim građanima, sustav priznaje da je svaki pojedinac sposoban za samostalan izbor i ima pravo da se taj izbor uzme u obzir. Napokon, puno toga ovisi o pojedinim građanima.

Ipak, unatoč tvrdnji gotovo svake nacije u svijetu da je "demokratska", nema dvojbe da svaki demokratski sustav koji trenutno postoji, može biti demokratičniji nego što je sada; to je svakom od njih, bez sumnje, potrebno.

Problemi s demokracijom

Prilično je proširena zabrinutost za stanje demokracije na početku 21. stoljeća. Mnogo se toga temelji na malom postotku sudjelovanja građana na izborima, što pokazuje pomanjkanje interesa i uključenosti građana i što podriva demokratski proces na način o kojem smo već govorili.

Iako je to nedvojbeno problem, postoje druge studije koje pokazuju da je sudjelovanje u različitim oblicima u stvari u porastu - na primjer, sudjelovanje u radu skupina za pritisak, građanskim inicijativama, savjetodavnim organima itd. Ovi su oblici sudjelovanja jednako bitni za učinkovito funkcioniranje demokracije kao i izlazak birača na izbore, ako ne i više. Izbori su, konačno, nesavršen način da se osigura točno predstavljanje interesa ljudi, a četiri ili pet godina, što je uobičajeno razdoblje između izbora, predugo je vrijeme čekanja da se vlada pozove na odgovornost. Ljudi imaju kratko pamćenje!

Postoje dva dodatna problema koji su više povezani s pojmom zastupničke demokracije, a tiču se interesa manjina. Prvi je problem taj što interesi manjina često nisu zastupljeni kroz izborni sustav. To se može dogoditi ako je njihov broj premalen za postizanje minimalne razine potrebne za ikakvo zastupanje, ili, kako se to češće događa, jer izborni sustavi često koriste pravilo "pobjednik uzima sve".

Drugi problem je taj da kad su i zastupljene u zakonodavnom tijelu, imaju manji broj zastupnika i zbog toga svojim se glasovima ne mogu suprotstaviti glasovima većine. Iz tih se razloga demokracija često opisuje kao "vladavina većine".

Demokracija, sama po sebi, ne može biti garancija za rješenje problema svih članova. Savršeno je razumljivo - i dogodilo se nebrojeno puta - da većina donese odluke koje su štetne za manjinu. Izgovor da je to "volja naroda", nije nikakvo opravdanje za takve odluke. Temeljni interesi manjine kao i većine mogu se jedino očuvati poštivanjem načela ljudskih prava i funkcioniranjem učinkovitog zakonskog sustava - bez obzira na volju većine.

Značajni datum

10. prosinca
Dan ljudskih prava

"U Sjevernoj Irskoj razmatramo novu Povelju prava. Želimo povezati prava iz te povelje sa životima mladih u našem klubu za mlade."

Tara Kinney, Forum mladih Sjeverne Irske, sudionica na Forumu o odgoju i obrazovanju za ljudska prava, 2000. g.

"Demokracija je teorija koja kaže da obični ljudi znaju što žele i da svakako to zaslužuju dobiti".

H.L. Mencken

Mi se borimo:

- **za slobodu i ljudska prava**, tako da svaki pojedinac, žena i muškarac, može imati sva politička prava, bez diskriminacije zbog klase, položaja u društvu, spola, vjere ili rase;
- **za jednakost**, a protiv bilo kojeg oblika diskriminacije među pojedincima; za socijalnu pravdu; za jednakost rodova; za jednake mogućnosti i jednak pristup znanju;
- **za demokraciju**, temeljenu na načelima slobode i jednakosti, a protiv autoritarizma, populizma i diktature; za pravo na samoodređenje, na nezavisnost i slobodu izražavanja za sve ljude;
- **za opću solidarnost** jer vjerujemo u mogućnost kolektivne akcije za slobodu pojedinaca;
- **za politička rješenja** problema jer vjerujemo u sposobnost čovjeka da mijenja svijet.

Izvori

- Beetham, D., *Democracy and human rights*, Polity Press, 1999.
- *International Institute for Democracy*, www.iidemocracy.coe.int/
- *Inter-Parliamentary Union*, www.ipu.org/
- Lijphart, A., *Patterns of democracy*, Yale University Press, 1999.
- *Politeia Network for Citizenship and Democracy in Europe*, www.politeia.net
- Rock Volieb, Slovakia, <http://www.icm.sk/zipcem/volby2002.html>

Diskriminacija i ksenofobija

"Civilizaciju bi trebalo prosuđivati po njezinom odnosu prema manjinama."

Mahatma Gandhi

Što je diskriminacija?

Niti Opća deklaracija o ljudskim pravima niti međunarodni sporazumi nisu dali definiciju *diskriminacije* premda se pozivaju na nju nekoliko puta. Međunarodni i regionalni instrumenti ljudskih prava koji se bave specifičnim oblicima diskriminacije razlikuju se u definicijama ovisno o vrsti postojeće diskriminacije.

Rasna diskriminacija po Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije definira se kao "svako razlikovanje, isključenje, ograničenje ili davanje prednosti koje se temelji na rasi, boji, porodičnom podrijetlu, ili na nacionalnom ili etničkom podrijetlu s posljedicom ili svrhom ugrožavanja ili onemogućavanja priznavanja, posjedovanja ili primjenu, na ravnopravnoj osnovi, ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom ili bilo kojem drugom području javnog života."

Diskriminacija žena definira se po Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) kao "svaka razlika, isključenje ili ograničenje po spolu, kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznavanje, posjedovanje ili primjenu ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili bilo kojem drugom području."

Možemo prepoznati sljedeće elemente u obje definicije:

Postoji razlog za diskriminaciju osobe ili skupine koji se temelji, na primjer, na "rasi", na rodu ili etničkom podrijetlu - ona je crna, ona je žena, on je Rom. Osoba ili skupina koja diskriminira uviđa gore spomenute karakteristike kao problem. Postoje *radnje* koje su okvalificirane kao diskriminirajuće; to može biti odbacivanje (ne željeti imati crnu osobu za

Srodne aktivnosti

- Dostupnost lijekova, str. 80
- Vrijeme za glumu, str. 86
- Svi jednaki - svi različiti, str. 88
- Mogu li ući?, str. 98
- Različite plaće, str. 107
- Imamo li izbora?, str. 111
- Junakinje i junaci, str. 142
- Pričajmo o seksu!, str. 156
- Put k zemlji jednakosti, str. 185
- Slikovne igre, str. 188
- Reagirajte na rasizam, str. 201
- Uoči sposobnost!, str. 214
- Sport za sve, str. 214
- Korak naprijed, str. 217
- Jezik kao prepreka, str. 228
- Tko smo ja?, str. 257
- Posao i djeca, str. 260

"Tijekom svog života posvetio sam se borbi afričkog naroda.

Borio sam se protiv bijele dominacije, i borio sam se protiv crne dominacije.

Njegovao sam ideal demokratskog i slobodnog društva u kojem sve osobe žive zajedno u skladu i s jednakim mogućnostima. To je ideja za koju živim i za koju se nadam da ću je ostvariti. Ali ako je potrebno, to je ideal za koji sam spreman umrijeti."

Nelson Mandela

prijatelja), ograničenje (zabrana ulaska homoseksualcima u diskoteku), isključivanje osobe ili skupine ljudi (nezapošljavanje žena) itd. Postoje *posljedice* koje također mogu biti *svrha* diskriminirajuće radnje. Sve ovo može onemogućiti diskriminiranu osobu ili skupinu u primjeni i/ili uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Diskriminacija se može provoditi izravno i neizravno. *Izravnu* diskriminaciju karakterizira *namjera* diskriminiranja osobe ili skupine, primjerice ureda za zapošljavanje koji odbija uposliti Roma ili stambena kompanija koja ne iznajmljuje stanove imigrantima. "Smatra se da do izravne diskriminacije dolazi kad se jednoj osobi iskazuje manja naklonost nego se iskazuje, ili se iskazivala ili bi se iskazivala drugoj u sličnoj situaciji na osnovi rasnog ili etničkog podrijetla."⁸

Neizravna se diskriminacija očituje se u *utjecaju* politike ili normi. Ona se pokazuje kad naizgled neutralna odredba, kriterij ili postupak stavlja *de facto* osobu ili osobe određene manjine u nepovoljan položaj u usporedbi s drugima. Primjeri se razlikuju od kriterija minimalne visine za vatrogasce (što može isključiti mnogo više ženskih nego muških kandidata) do robne kuće koja ne zapošljava osobe u dugim suknjama, ili vladinog ureda ili školskog pravila koje zabranjuje ulaz ili prisutnost osobama pokrivenih glava. Ova pravila, naizgled neutralna u odnosu na etničko podrijetlo ili vjeru, mogu *de facto* pretjerano ugroziti položaj pripadnika izvjesne manjine ili vjerske skupine koji nose duge suknje ili marame.

Jeste li se ikada osjećali nepravedno diskriminiranimi?

Diskriminacija osoba i skupina na osnovi rase, vjere, spola, etničkog podrijetla, predaka, nacionalne ili seksualne orijentacije zabranjena je mnogim međunarodnim instrumentima ljudskih prava i većinom nacionalnih zakonodavstava.

Međutim, manjine se tradicionalno diskriminira, bez obzira jesu li to nacionalne, vjerske, kulturne, etničke ili socijalne manjina.

Diskriminacija na poslu

"Član osoblja francuskog ogranka Ikea, kompanije namještaja, kažnjen je sa 4 572 eura zbog izdavanje naputka menadžerima kompanije da ne upošljavaju "obojene ljude". Okrivljena žena, kao i francuska Ikea, morat će platiti kompenzaciju od ukupno 15 240 eura nakon žalbe koju su uložila četiri sindikata zajedno sa "SOS rasizam" i "Pokretom protiv rasizma i za prijateljstvo među narodima". Službenica je napisala i poslala e-mail poruku u kojoj preporučuje da se ne upošljavaju "obojene osobe" za posao nadgledanja pravilne raspodjele reklamnih kataloga." *Izvješće za javnost EFE, travanj 2001. g.*

Zbog negativnih posljedica široko rasprostranjenih oblika otvorene ili prikrivene diskriminacije neka su društva počela primjenjivati postupak pozitivne diskriminacije. *Pozitivna diskriminacija*, poznata kao *afirmativna akcija*, namjerno favorizira ili daje prednost nekoj skupini ili skupinama kao što su žene, osobe s posebnim potrebama ili posebne etničke skupine. Glavna je svrha tog postupka svladavanje strukturalnih oblika diskriminacije koji bi inače prevladali na štetu posebnih društvenih skupina, obično manjina, i osiguranje ravnoteže u zastupničkim tijelima.

Zabrana diskriminacije u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima

U lipnju 2000. godine Odbor ministara Vijeća Europe, usvojio je Protokol br. 12 o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima koji proširuje djelovanje Konvencije u odnosu na diskriminaciju.

Za sada se zabrana diskriminacije spominje u članku 14, koji zabranjuje diskriminaciju u

uživanju samo onih prava koja su već zajamčena Konvencijom. Protokol br. 12, kao opća klauzula protiv diskriminacije, predstavlja značajan pomak budući da daje mogućnost za pojačanu akciju u području rasizma i diskriminacije. Ovaj će Protokol stupiti na snagu tek kad ga ratificira 10 država.

Ksenofobija

Oxford English Dictionary definira ksenofobiju kao "morbidni strah od stranaca ili stranih zemalja". Drugim riječima, ona označava odbojnost prema nepoznatima ili strancima. Ksenofobija je osjećaj ili percepcija temeljena na društveno konstruiranim slikama i idejama, a ne na racionalnim ili objektivnim činjenicama. Ksenofobična percepcija svijeta umanjuje složene društvene i kulturne pojave na pojednostavljene dobre i loše scenarije.

Mi (domaći) = model, dobri i normalni, poput kojih bi svatko trebao izgledati, osjećati, misliti - nasuprot *Njih* (stranaca) = delikventi, izgređnici, skitnice, nasilnici, provalnici, nasrtljivci itd. *Mi* (domaći) su oni dobri nasuprot *Njih* (drugih) loših. Očigledno je da pripisujemo vrijednost percepcijama koje imamo o drugima i o sebi, kao što su

Mi = pozitivni i *Oni* = negativni.

Izgradnja naših identiteta kao pojedinaca i članova skupine, etničke skupine, nacije itd. podrazumijeva jačanje svijesti o razlikama u društvu i između jedne i druge osobe. Te razlike same po sebi nisu ništa negativno sve dok se ne počnu smatrati prijetnjom, a priznavanje razlika se ne počne koristiti za političku manipulaciju. Drugoga se treba promatrati, prije svega, kao brata ili sestru, kao prijateljsko ljudsko biće, ne kao stranca, neprijatelja ili protivnika.

Trebalo bi naglasiti da su u istočnoj Europi ksenofobiji izloženi većinom članovi manjinskih skupina, dok su u mnogim zapadnim zemljama žrtve uglavnom imigranti i izbjeglice, uključujući one koji dolaze iz istočnoeuropskih zemalja.

Možete li se sjetiti nekih nedavnih primjera ksenofobije u vašoj zemlji?

Iako se strah od stranaca - ksenofobija - smatra moralno neprihvatljivim i protivan je svemu onomu što bi moglo sačinjavati kulturu ljudskih prava, nije nezakonit i zbog toga ne može biti ni zakonski kažnjiv. Stoga, tek se manifestacije ksenofobije (koje mogu potjecati od ksenofobičnih percepcija i koje se mogu izražavati kroz razne oblike ponašanja i djelovanja, kao što su rasistički napadi, diskriminacija na radnom mjestu, verbalni napadi ili zlostavljanja, etničko čišćenje, genocid itd.) sankcioniraju ako postoje zakoni koji te postupke ocjenjuju kao zločine.

Rasizam

Rasizam se može definirati na mnogo načina. Jedna definicija tumači rasizam kao svjesno ili nesvjesno vjerovanje u urođenu nadmoć jedne rase nad drugom. Značenje je te definicije da, na prvom mjestu, "superiorna" rasa ima pravo primijeniti moć i dominirati nad onima koje se smatra "inferiornima"; i da, na drugom mjestu, rasizam uvjetuje i stavove i ponašanja pojedinaca i skupina. Međutim, veći je problem u tome što pojam "rasizam" pretpostavlja postojanje drukčijih "rasa".

Posljednjih se godina dokazuje da je "rasa", u stvari, društvena tvorevina i da je nemoguće

Diskriminacija, ksenofobija i rasizam široko su rasprostranjeni i u drugim dijelovima svijeta: u Indiji ima oko 160 milijuna Dalita (nedodirljivih). Istraživanja su u Sjedinjenim Američkim Državama pokazala da je rasa odlučujući faktor prilikom prosudbe tko će biti osuđen na smrt. U Ruandi je ubijeno gotovo milijun ljudi, uglavnom Tutsa, tijekom tri mjeseca, u 1994. g.

Značajni datum

23. kolovoza

Međunarodni dan sjećanja na trgovinu robljem i njezino ukinuće

kategorizirati ljude po bilo kojem drugom kriteriju, osim o tome da su "ljudska bića". Prema tome, rasizam postoji, premda ne i rasa.

Europa ima dugu povijest rasizma. Povijesno, postojanje "superiornih" i "inferiornih" rasa dokazuje se na temelju bioloških različitosti. Darwinova teorija evolucije primjenjivala se na ljudska bića da bi ih se klasificiralo prema "rasi". Kolonijalizam, kad su europske nacije pokorile druge zbog izrabljivanja, bio je moguć zbog rasprostranjenog prihvatanja socijalnog darvinizma i drugih sličnih "rasističkih" teorija. "Breme bijelog čovjeka" podrazumijevalo je "obvezu" kolonijalnih Europljana da "civiliziraju" druge narode. Ropstvo, druga zajednička praksa među europskim poduzetnicima i vladama do 19. st., temeljilo se također na vjerovanju da robovi pripadaju "inferiornim rasama".

Danas rasisti stavljaju naglasak na kulturne različitosti prije nego na biološku inferiornost. *Kulturni rasizam* temelji se na vjerovanju da postoji hijerarhija kultura ili da su neke kulture, tradicije, običaji i povijesti nespojive. Isključivanje i diskriminacija stranaca ili manjina opravdava se u ime navodno "inkompatibilnih kultura", religija ili "civilizacija".

Moć te njezina uporaba i zlouporaba snažno su povezane s rasizmom. Rasizam su u isto vrijeme definirali oni koji imaju moć, a on definira omjere snaga između krivaca i žrtava. Žrtve su rasizma postale nemoćne. Predrasuda ili negativna prosudba drugih osoba ili skupina (bez značajnog poznavanja ili iskustva s tim osobama ili skupinama), također je povezana s rasizmom. Zbog toga se rasizam može praktički shvatiti kao prijenos predrasuda u djelovanje ili oblike postupanja prema drugima od strane onih koji drže moć i koji su, prema tome, u položaju da te postupke izvrše.

Rasizam može postojati na različitim razinama:

- *Osobna razina*: odnosi se na osobne stavove, vrijednosti i vjerovanja o superiornosti jedne "rase" i inferiornosti drugih "rasa".
- *Međuljudska razina*: odnosi se na ponašanje prema drugima koje odražava vjerovanje o superiornosti jedne "rase".
- *Institucionalna razina*: odnosi se na postojeće zakone, običaje, tradicije i postupke koji sustavno rezultiraju rasnim nejednakostima i diskriminacijom u društvu, organizacijama i institucijama.
- *Kulturna razina*: odnosi se na vrijednosti i norme društvenog ponašanja koje ističe kulturu domaćeg stanovništva kao normu i mjerni standard i ocjenjuje druge kulture kao inferiorne.

Različite razine na kojima se rasizam manifestira veoma su povezane i jedna drugu omogućuju. Rasizam se manifestira na otvorene i prikrivene načine. U svojim najistančanim i najprikrivenijim oblicima, rasizam je štetan isto toliko koliko i u svojim otvorenim oblicima.

Posljedice rasizma, i u povijesti i u današnje vrijeme, poražavajuće su i za žrtve i za društva u kojima se ta nepravda čini. Rasizam je doveo do masovnog uništenja, genocida i porobljavanja. Omogućio je da sićušna manjina, koja je sebi prigrabila bogatstvo i moć, podvrgne svojim hirovima veliku većinu. Iako je učinjen priličan napredak u uklanjanju ovih nepravdi, danas i dalje postoje i provode se u djelo skriveni i manje skriveni oblici izolacije, diskriminacije i segregacije. Svi oni, obilježeni kao "različiti" ili "strani", suočavaju se s ograničenjima slobode kretanja, s izravnom agresijom, ponižavanjem ili društvenim isključivanjem.

Procijenjeno je da je gotovo 12 milijuna američkih Indijanaca, domorodaca u Sjevernoj Americi, iskorijenjeno u periodu od 1600. do 1850. g. Pretpostavlja se da je između 10 i 20 milijuna afričkih crnaca umrlo tijekom dvjestogodišnje međunarodne trgovine robljem.

Rasizam i nasilje mladih

Nasilje mladih potaknuto rasnom mržnjom stvarnost je u većini europskih zemalja. Postoje brojni zabilježeni slučajevi napada, premlaćivanja, zastrašivanja i, u najekstremnijim slučajevima, ubijanja mladih i/ili odraslih osoba zbog njihove nacionalnosti, izgleda, vjere, boje kože, kose ili čak brade.

Rasno nasilje ima druge suptilnije, ali raširenije načine izražavanja. Uključuje višestruke oblike okrivljavanja, segregacije i diskriminacije. Biti izdvojen i podvrgnut policijskim kontrolama i provjeravanju jer izgledaš drugačije - tamnije si kože ili tamnije kose - također je oblik ugnjetavanja.

UN-ova svjetska konferencija protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika netolerancije (WCAR)

Treća Svjetska konferencija Ujedinjenih naroda održana je u Durbanu u Južnoj Africi između 31. kolovoza i 7. rujna 2001. g. Konferencija je potakla vrlo važan međunarodni pokret i mnoga očekivanja. Sudjelovalo je skoro 160 zemalja i više od 1 500 nevladinih organizacija. Konferencijom su dominirala dva pitanja: položaj Palestinaca (uključujući nastojanja da se cionizam imenuje kao rasistička praksa) i priznavanje ropstva kao zločina protiv čovječnosti i prava na obeštećenje.

U konačnom tekstu dva problemska pitanja su identificirana i izrečena u formulaciji koju je većina sudionika Konferencije prihvatila:

"Zabrinuti smo zbog položaja palestinskog naroda pod stranom okupacijom. Priznajemo neotuđivo pravo palestinskog naroda na samoodređenje i uspostavljanje samostalne države. Priznajemo pravo na sigurnost za sve države u regiji, uključujući Izrael, i pozivamo sve države da podrže mirovni proces i dovedu ga do što skorijeg ispunjenja."

Isprika zbog postojanja ropstva također je uključena, iako tekst nije otišao tako daleko da ponudi bilo kakvo obeštećenje. Imenovanje trgovine robljem i ropstva zločinom protiv čovječnosti bilo je, za mnoge, povijesni trenutak vraćanja dostojanstva velikom dijelu čovječanstva.

Mislite li da bi sada vlade zemalja, koje su imale koristi od ropstva u prošlosti, trebale platiti obeštećenje?

Osim službene konferencije, u danima prije WCAR-a, održan je forum nevladinih udruga i Međunarodni forum mladih. Organizacije mladih, predstavnici i delegati mladih na razini vlada pozvani su na sudjelovanje. Oko 200 mladih osoba, predstavnika svih geografskih regija, okupili su se na raspravi o ključnim pitanjima koja su se odnosila na borbu protiv rasizma i ksenofobije.

Zašto bi rasističku propagandu na internetu trebalo kontrolirati ili zabraniti?

Imigranti, izbjeglice i tražitelji azila

U Europi danas, mnogi se imigranti, tražitelji azila i izbjeglice nalaze u vrlo teškim situacijama i njihova se temeljna prava i dostojanstvo svakodnevno krše. Izbjeglice i tražitelji azila često su primorani napustiti svoje domove, zemlje i obitelji, kako bi se spasili od rata, proganjanja ili potpunog nedostatka sigurnosti. Premda ogromna većina izbjeglica u svijetu ne traži azil u Europi, ima ljudi i skupina koje ga traže. Porast ili postojanje nacionalizma i ksenofobije ili,

Značajni datum

21. ožujka

Međunarodni dan ukidanja rasne diskriminacije

U gradu Frankfurtu na Odri, smještenom na poljsko-njemačkoj granici, skupina njemačkih skinheadsa redovito prijeti i napada strane studente sa sveučilišta i strane radnike. Na poljskoj strani, u predgrađima Frankfurta na Odri postoji grad Slubice u kojem druga skupina mladih neonacista proganja strance. Prijavljen je slučaj u kojem su počeli tući studenta, a onda mu se ispričali kada su shvatili da je Španjolac. Mislili su da je Nijemac. 9

Značajni datumi

20. lipnja
Svjetski dan izbjeglica

18. prosinca
Međunarodni dan migranata

jednostavno, zabrinutost ksenofobičnih političara, navela je mnoge vlade da uvedu vrlo stroge mjere prema tražiteljima azila, usmjerene uglavnom na to da im se zabrani dolazak na njihov teritorij.

Tražitelji azila i izbjeglice predstavljaju posebno osjetljivu skupinu, čiji je status definiran i zaštićen Ženevskom konvencijom o izbjeglicama iz 1951. godine. Većina europskih zemalja sada ima zakonodavstvo koje dozvoljava zadržavanje tih osoba u zračnim lukama i pograničnim policijskim postajama, često bez ikakvog uvažavanja njihovih prava. Uobičajena je deportacija ilegalnih imigranata ili tražitelja azila kojima je zahtjev odbijen i ponekad predstavlja oblik ponižavajućeg postupka prema tim ljudima.

Što se događa ako izbjeglica zatraži azil u vašoj zemlji? Znete li što oni moraju učiniti?

Schengenski sporazumi (1990. g.) omogućuju slobodno kretanje i neometano putovanje osoba preko granica svih 15 država članica Europske unije. Međutim, brišući državne granice unutar Europske unije, Sporazum ih utvrđuje na svojim rubovima kako bi zaštitio dogovoreni "europski okvir". Stvaranje zajedničke europske politike prema izbjeglicama i migrantima često se opisuje kao politika "tvrđave Europe" dijelom zbog njezinog inzistiranja na isključivanju i odbijanju izbjeglica, a dijelom jer je ona primjer kako strah od ekonomske migracije može blokirati shvaćanje stvarnosti i potreba tražitelja azila.

Odakle su izbjeglice u vašoj zemlji? Zašto su izbjeglice?

Vrlo restriktivne i ksenofobične politike koje provode brojne europske zemlje prisiljavaju mnoge imigrante da se okrenu nezakonitim metodama ulaska u Europu. Često postaju žrtvama organizirane trgovine ljudima. Većina nikada ne stigne do Europe; umiru na putu: na moru i obalama Španjolske, na napuštenim brodovima i čamcima na Mediteranu ili u vlakovima i kamionima gdje umiru od gušenja.

Ilegalna imigracija također predstavlja izvor jeftine radne snage za zapadnoeuropsko tržište. Siromaštvo u zemljama poput Moldavije ili Ukrajine tjera mnoge muškarce da traže posao u zapadnoeuropskim zemljama. Zbog toga što su "ilegalci", primorani su raditi u vrlo lošim uvjetima i za vrlo niske plaće. Često ih se ucjenjuje zadržavanjem njihovih putovnica ili im se prijeti prijavljivanjem policiji. Mlade se žene često nađu u sličnoj situaciji - trgovini ljudima za kućanske poslove i prisilnu prostituciju.

U većini zemalja postoji utilitarno shvaćanje imigranata. Imigrant nije dobrodošao zbog svoje stvarne vrijednosti kao osoba koja može doprinijeti razvoju društva, već je dobrodošao i prihvaćen samo dok je potreban kao radni potencijal.

Mislite li da bi samo ljudima s novcem trebalo dopustiti da uđu u vašu državu?

Mnogi mladi ljudi imigrantske prošlosti ili potomci imigranata, tzv. druga ili treća generacija doseljenika, svakodnevno doživljavaju različite oblike diskriminacije, koji ponekad rezultiraju nasiljem, društvenim isključenjem ili kriminalizacijom. Jedna od najuobičajenijih manifestacija prikrivene rasne diskriminacije inzistiranje je da ti mladi ljudi "naprave izbor" između tzv. "kulture" njihovih roditelja i kulture njihove "udomiteljske" zemlje. Ista se vrsta sumnjičavosti iskazuje prema identitetu, odanosti i domoljublju drugih društvenih i etničkih manjina.

"Vrijednost ljudskog dostojanstva je u središtu mog rada s imigrantima. Potičemo mlade imigrante koji nam dolaze da podijele svoju priču sa svojim vršnjacima."

Giulia Sanolla, talijanski
volonter u Sudu

Antisemitizam i romofobija

U Europi su tijekom raznih povijesnih razdoblja Židovi i Romi najviše trpjeli. Te dvije manjine podnosile su diskriminaciju zbog njihove navodne inferiornosti i zbog negativnih stereotipa nastalih na osnovi te predrasude.

Obje manjine potječu izvan Europe; Židovi iz područja gdje je sada Izrael i Palestina i s južnih obala Crnog mora, a Romi iz Indije. I jedni i drugi su emigrirali zbog ugnjetavanja, te su vjekovima trpjeli od većinskih naroda u Europi i smatrani su inferiornima; mnoge su njihove pripadnike nacisti proganjali, zatvarali, ubijali tijekom Drugog svjetskog rata. Obje su manjine patile pod komunističkim režimima u Europi i još uvijek trpe diskriminaciju, mržnju i predrasude, iako su njihove društvene stvarnosti sasvim drukčije.

Što se dogodilo židovskom narodu u vašoj zemlji tijekom Drugog svjetskog rata?

Antisemitizam

Antisemitizam se može definirati kao "neprijateljstvo prema Židovima kao vjerskoj ili manjinskoj skupini često praćeno društvenom, ekonomskom i političkom diskriminacijom"¹⁰, što je u europskoj povijesti bilo široko rasprostranjeno, a traje sve do danas. Antisemiti su izmišljali priče o židovskim urotama, potičući antisemitski stav nežidovskih naroda protiv njih; najbesramniji je bio "Protokoli mudrih ljudi iz Ciona" (izmišljeni klevetnički dokument koji potiče nasilje protiv Židova i koji je i danas u optičaju u nekim europskim zemljama).

Krajem 19. st. židovske su zajednice u Rusiji redovito postajale žrtvama *pogroma* (ruska riječ koja znači uništavanje), organiziranog diskriminirajućeg nasilja protiv židovskih zajednica koje je provodilo lokalno stanovništvo, često uz pasivni pristanak ili aktivno sudjelovanje policije, ohrabreno antisemitskom politikom vlade. Napadi su na židovske zajednice bili uobičajeni u drugim europskim zemljama uključujući, na primjer, Francusku i Austriju.

Pojava fašizma početkom 20. st. donijela je dodatne patnje mnogim Židovima u Europi jer je antisemitizam postao dio ideologije koja je bila na snazi. Fašistički su režimi i stranke izravno ili neizravno surađivale s njemačkim nacističkim režimom tijekom holokausta.

Za vrijeme holokausta koji je počinila nacistička Njemačka i njezini saveznici u Drugom svjetskom ratu, poznatog također kao Shoah (hebrejski: *opustošenost/očaj*), približno šest milijuna Židova sustavno je uništeno samo zbog toga što su bili Židovi. Holokaust je bio vrhunac rasističke i antisemitske politike karakteristične za Hitlerovu vladu, čije je barbarstvo počelo s "Kristalnom noći" 9. studenog 1938. g., masovnim pogromom diljem Njemačke.

S uspjehom boljševičke revolucije, progoni su prestali u Sovjetskom Savezu, ali se antisemitizam nastavio u različitim oblicima, uključujući prisilno preseljenje, oduzimanje imovine i namještena suđenja. Pod komunističkim režimima antisemitizam se često skrivao pod službenom anticionističkom politikom.

Danas je antisemitizam živ kao i nekad, premda često na prikriven način. Skupine, pokazujući svoju nadmoć, uništavaju židovska groblja; mreže neonacističkih grupa, često uključujući mlade, otvoreno demonstriraju svoj antisemitizam, a postoje i mnoge internetske stranice i literatura koja kruži i slavi nacističku propagandu.

Romofobija

Narod Roma (pogrešno nazvan Ciganima, uključujući Sinte) oduvijek je doživljavao drukčijim od ostalih Europljana. Najvećim su dijelom svoje povijesti bili nomadi i selili su se iz jednog mjesta u drugo kao kotlokrpe, zanatlije, glazbenici i trgovci. Bili su podvrgavani prisilnoj

Značajni datumi

9. studenog

Godišnjica Kristalne noći
Međunarodni dan borbe protiv fašizma i antisemitizma

30. travnja

Dan prisjećanja na žrtve holokausta (Yom ha Shoah)

Značajni datum

8. travnja

Svjetski dan Roma

asimilaciji; romski je jezik bio zabranjen u nekim zemljama, a njihovu su djecu silom oduzimali roditeljima. Romi su bili robovi u mnogim zemljama, posljednji put u Rumunjskoj, gdje je njihovo ropstvo ukinuto 1856. g. Romi nikada nisu imali svoju državu i nikad nisu ratovali protiv drugog naroda. U 20. st. i dalje ih se promatra kao skitnice i, u mnogim zemljama, zakonima ih prisiljavaju da ostanu na jednom mjestu.

Danas, u svim europskim zemljama, romske zajednice i dalje nisu poželjne, izravno ili neizravno ih se diskriminira i progoni.

Kolika je romska zajednica u vašoj zemlji?

Porajmos označava genocid počinjen nad europskim Romima i Sintima od strane njemačkih nacista i njihovih saveznika između 1933. i 1945. godine. Prema različitim izvorima, procijenjeni broj žrtava varira između 500 000 i 2 000 000. Kao rezultat *Porajmosa*, Romi su u Europi izgubili do 70% svoje prijeratne populacije.

Komunistički su režimi istočne Europe, pod zastavom "emancipacije Roma", prekinuli tradicionalni način života Roma. Pojavom kapitalizma romska se obitelj dodatno raspala - Romi uglavnom nisu kvalificirani za poslove visoke tehnologije i zbog toga su osuđeni na manualni rad, nezaposlenost i socijalnu isključenost.

Danas se romska populacija u Europi procjenjuje na ukupno osam do dvanaest milijuna ljudi naseljenih, doslovno, u svim europskim državama. Ogromna je većina stalno nastanjena, ali u nekim zapadnoeuropskim zemljama nomadski se način života još uvijek u potpunosti ili djelomično provodi. Dok su Romi u Španjolskoj i Portugalu praktički izgubili romski jezik (jer je bio zabranjen i pod represijom), u većini romskih zajednica u drugim zemljama romski je jezik još uvijek kulturni čimbenik identiteta.

Strah od Roma, diskriminacija i mržnja prema romskom narodu široko su rasprostranjeni i realnost su u cijeloj Europi. Romi među prvima osjete posljedice oružanih sukoba, primjerice tako je bilo i u ratu u bivšoj Jugoslaviji gdje je položaj Roma, zahvaćenih u unakrsnoj borbi, uglavnom bio zapostavljen. Drugi noviji primjeri odnose se na romske obitelji koje su *de facto* nezakonito lišene svojih prava na imovinu na temelju "zločina tučnjave" (Portugal); diskriminaciju vezanu za pristup romske djece obrazovanju i pružanje osnovnih komunalnih usluga (u Ujedinjenom Kraljevstvu i Francuskoj, na primjer, za putujuće zajednice) ili jednostavno za potrebe poštovanja njihovih priznatih prava. U mnogim zemljama, Romi su bili žrtve fašističkih i rasističkih skupina, što je rezultiralo ubojstvima; romsku djecu često stavljaju zajedno u istu školu s mentalno zaostalom djecom. Romska su sela često odvojena i izolirana.

Što možete pronaći u lokalnim novinama o Romima?

Mnogi mladi Romi i djeca rastu u neprijateljskom društvenom okruženju gdje jedinu potporu i priznavanje imaju u svojoj vlastitoj zajednici i obitelji. Uskraćuju im se mnoga temeljna prava ili im se ograničava pristup obrazovanju ili zdravstvenim uslugama.

Razumijevanje i briga za Rome je u porastu. Na međunarodnoj razini, Međunarodna unija Roma, sa savjetodavnim statusom pri raznim tijelima UN-a, najcjenjenija je politička organizacija Roma. Europski centar za prava Roma, smješten u Budimpešti, glavna je međunarodna organizacija za ljudska prava Roma, aktivna u podizanju javne svijesti, praćenju i obrani prava Roma.

Invalidi i hendikepirani

Invalidnost se definira kao stanje onesposobljenosti, kao rezultat bolesti, povrede ili tjelesnog oštećenja; izraz se također rabi kao termin pravne diskvalifikacije ili nesposobnosti.

"Cigane treba goniti vatrom i mačem."

Španjolski zakon, 18. stoljeće

"Osobe s invaliditetom imaju pravo na neovisnost, socijalnu integraciju i sudjelovanje u životu zajednice."

Članak 15. izmijenjene Europske socijalne povelje

Termin "invalidnost" podrazumijeva ogroman broj različitih funkcionalnih ograničenja koja se javljaju u svakoj populaciji i u svakoj zemlji u svijetu. Ljudi mogu biti invalidi zbog tjelesnih, intelektualnih ili osjetilnih oštećenja, zdravstvenih stanja ili mentalne bolesti. Takva oštećenja, uvjeti ili bolesti mogu biti stalne ili povremene prirode.

Termin "hendikep" znači gubitak ili ograničenje sposobnosti za sudjelovanje u životu zajednice na ravnopravnoj razini s drugima. On opisuje poteškoću između osobe s invaliditetom i okruženja. Oba su termina doista primjerena, ali u svakome je naglasak na ponešto ili znatno različitom sadržaju.

Kako osobe s invaliditetom mogu sudjelovati u aktivnostima vaše organizacije?

Procjenjuje se da, u prosjeku, 10% svjetskog stanovništva čine invalidne osobe - osobe s posebnim potrebama. Od gotovo 800 milijuna ljudi u 45 zemalja članica Vijeća Europe, oko 80 milijuna ljudi osobe su s posebnim potrebama. Unatoč napretku u mnogim područjima u posljednjih godinu dana, mnogo se invalida u Europi danas još uvijek susreće s preprekama koje onemogućavaju potpuno sudjelovanje u životu zajednice, kao što su niske razine obrazovanja i stručno obrazovanje; visoke stope nezaposlenosti; niske zarade; prepreke u tjelesnom okruženju; društveno isključenje; netolerancija, klišeji i stereotipi; izravna ili neizravna diskriminacija; nasilje; maltretiranje i zlostavljanje.¹¹ Prema istraživanju Eurobarometra u 2001. g., 97% ispitanih ljudi misli da se nešto treba učiniti na boljoj integraciji osoba s posebnim potrebama u društvo.¹²

Značajni datumi

10. listopada

Svjetski dan mentalnog zdravlja

3. prosinca

Međunarodni dan osoba s invaliditetom

Unutar Europske unije, većina organizacija aktivnih u promicanju prava osoba s invaliditetom članice su Europskog foruma za osobe s invaliditetom (EDF). Unutar Vijeća Europe akcijama i politikama koordinira Opća uprava za društvene poslove.

Europska zajednica je proglasila 2003. g. Europskom godinom osoba s invaliditetom.

Što žele osobe s posebnim potrebama?

"Ništa posebno, ništa neobično. Želimo pohađati školu u susjedstvu, koristiti javnu knjižnicu, ići u kino, ući u autobus i otići kupovati u središte grada ili posjetiti prijatelje i obitelj u drugom dijelu grada ili zemlje. Želimo doći do glasačkog mjesta u našem susjedstvu i glasovati na dan izbora sa svima ostalima. Želimo se vjenčati. Želimo raditi. Želimo se brinuti za našu djecu. Želimo visokokvalitetnu, prihvatljivu medicinsku njegu. Želimo da se na nas gleda kao na stvarne ljude, kao na dio društva, a ne kao nešto što treba skrivati, sažalijevati ili komu treba davati milostinju." Adrienne Rubin Barhydt, 10. travnja 1996. g.¹³

Izvor: www.disrights.org

Homofobija ili diskriminacija zbog seksualne opredijeljenosti

Homofobija (strah od homoseksualaca) može se definirati kao averzija ili mržnja prema homoseksualcima ili prema njihovom životnom stilu ili kulturi, ili općenito prema ljudima drukčije seksualne orijentacije.

Značajni datum

7. kolovoza

Međunarodni dan transrodnih prava i obrazovanja

U mnogim dijelovima svijeta, pojedinci koji imaju drukčije seksualno opredjeljenje (drukčije od većine) izloženi su diskriminaciji - od vrijeđanja do ubojstva. U mnogim je zemljama homoseksualnost još uvijek zločin i u nekima od njih kažnjava se smrtnom kaznom. Unutar Europe, iako je postignut napredak mijenjanjem zakonodavstva, mnogi ljudi još uvijek vide homoseksualnost kao bolest, psihološki poremećaj ili neprirodno ponašanje.

Homoseksualnost znači različite stvari različitim ljudima. Neke osnovne definicije naziva su:

- Naziv *biseksualac* se odnosi na nekoga koga privlači osoba (osobe) istog i suprotnog spola.
- *Gay* je naziv rezerviran za homoseksualne muškarce. U nekim krugovima uključuje i homoseksualne žene (lezbijke).
- *Homoseksualac* se odnosi na osobu koju privlače jedino osobe istog spola.
- *Heteroseksualac* se odnosi na osobe koje privlače jedino osobe suprotnog spola.
- *Lezbijka* se odnosi na ženske homoseksualce, tj. na žene koje privlače druge žene.
- *Transseksualnost* se odnosi na osobu koja ima drukčiji rod od onoga što pokazuje njegov/njezin biološki spol, npr. muškarac u ženskom tijelu ili obratno.
- *LGBT* je kratica za: lezbijka, gay, biseksualac i transseksualac.

Život LGTB osobe u Europi danas nije svuda isti; negdje je vrlo dobar (u većim gradovima zapadne Europe, koji imaju razvijene subkulturne grupe i organizacije, barove i klubove), negdje relativno loš (u malim gradovima zapadne Europe i u velikom dijelu srednje Europe gdje se stavovi o homoseksualnosti polako mijenjaju), a negdje opasan (uznemiravanje od strane policije kao i od "normalnih ljudi" te diskriminirajući zakoni i zločini iz mržnje - svakodnevica su u nekim istočnoeuropskim zemljama kao što su, na primjer, Bugarska, Albanija, Rumunjska i Moldavija).

U cijeloj Europi homoseksualni parovi također su žrtve pravne diskriminacije kad je u pitanju pravo na brak, osnivanje obitelji ili posvajanje djece (drugim riječima, ne mogu uživati isti status kao heteroseksualni parovi).

Postoji li slavni gay ili lezbijka u vašoj državi?

Ružičasti trokut

Deseci tisuća homoseksualaca umrli su u nacističkim koncentracijskim logorima. Ružičasti trokut i ružičasta boja, tradicionalno povezana s homoseksualnim pokretima i kulturom, potječu od ružičaste značke koju su homoseksualci morali nositi u nacističkim koncentracijskim logorima zbog "seksualnog zastranjivanja".

"U slučaju homoseksualaca, povijest i iskustvo nas uče da žig sramote ne dolazi od siromaštva ili nemoći, već od nevidljivosti. To je blačenje čežnje, to je pripisivanje perversije i srama spontanim tjelesnim sklonostima, to je zabrana izražavanja ljubavi, to je poricanje punog moralnog građanstva u društvu jer ste ono što jeste..."

Sudac Albie Sachs - Ustavni sud Južne Afrike, 1998. g.¹⁵

Najveći problemi s kojima se mladi LGBT ljudi susreću su, s jedne strane, diskriminacija od neznanaca u obliku nasilja, uznemiravanja i uskraćivanja usluga (izbacivanje iz restorana je uobičajena pojava), a s druge strane često se pojave problemi u obiteljskim i prijateljskim odnosima ako se netko javno izjasni kao takav. Za mnoge ljude su to vrlo ozbiljni problemi i mnogo se LGBT mladih osoba teško odlučuje na javno izjašnjavanje zbog straha od odbacivanja. U školi, pritisak vršnjaka može biti vrlo jak, te može otežavati život LGBT učenicima.

Treba li omogućiti zasnivanje braka homoseksualnom paru?

Mladi su ljudi posebno osjetljive mete homofobnog nasilja i diskriminacije. Često se moraju nositi s osjećajima krivnje i dubokom zapitanošću o svom seksualnom identitetu te se plaše

odbijanja ili nerazumijevanja. Negativna reakcija koju doživljavaju, dovodi ih u sukob s njima samima i s društvom. I na kraju svega, nasilje i zlostavljanje mnoge prisiljava na depresiju, a ponekad i samoubojstvo.

Vjerska diskriminacija

Europska različitost se često najjasnije očituje kroz vjersku raznolikost. Većina Europljana su kršćani, čak i ako ne "prakticiraju" svoju vjeru, ali ova većina često "skriva" mnoge različitosti. Europa je duboko rastrgana ratovima između katolika i protestanata, kao što je to bila i ranijim ratovima između katolika i istočnih ortodoksnih kršćana. Unutar svake vjere postoje mnogi ogranci s razlikama koje su laiku često neprimjetne, ali su presudne onima koji u njih vjeruju.

Premda kršćanske vjerske manjine postoje u cijeloj Europi, one su povijesno bile (a u nekim zemljama još uvijek jesu) diskriminirane. Njihova vjera ili crkva nije "priznata" ili nema isti status ili prava (npr. u obrazovanju) kao što ima "službena" ili dominantna crkva.

Djelomično zbog procesa europske integracije i suradnje, razlike između kršćanskih vjerskih zajednica postale su manje važne u društveno-političkom smislu. Prema nekim misliocima i političarima kršćanstvo bi trebalo biti osnovom europskog identiteta, što je opasan potez koji ignorira milijune Europljana koji nisu religiozni i, naravno, one koji nisu kršćani.

Koje manjinske religije postoje u vašem gradu ili zajednici? Gdje se sastaju i mole?

Među nekršćanskim religijama, židovstvo je možda ona religija koja je kroz povijest bila najviše diskriminirana na cijelom kontinentu. Nakon izгона iz Španjolske i Portugala u 15. st., na primjer, oni koji su ostali bili su preobraćeni silom ili su morali prakticirati svoju vjeru tajno i jako riskirajući živote. Predrasuda i pogrešna predodžba o židovskoj vjeri svakako je doprinijela bujanju antisemitskih stavova. Tijekom povijesti to je, također, korišteno za opravdanje segregacije i diskriminacije Židova i vjerojatno je doprinijelo pasivnoj toleranciji holokausta u nekim pretežito kršćanskim društvima.

Druge važne vjerske manjinske zajednice u Europi uključuju hinduiste, budiste, bakante, rastafarijance i sike. Ovisno o zemlji, oni mogu biti izvrnuti različitim oblicima diskriminacije. U mnogim slučajevima, vjerska se diskriminacija kombinira s rasizmom.

Islamofobija

Među nekršćanskim religijama, islam ima najviše poklonika u Europi. To je većinska religija u nekim zemljama i regijama na Balkanu i na Kavkazu i druga je najveća religija u Francuskoj, Njemačkoj i u mnogim drugim zemljama, zapadnim i istočnim.

Pozornost koja se pridaje Muslimanima nakon strašnih napada na SAD-e 2001. g. pokazuje kako su krhki odnosi u zajednici i kakav je doista naš smisao za toleranciju. Muslimani koji žive na Zapadu bili su iznenađeni da se ljudi koje su smatrali prijateljima, susjedi i sugrađani, mogu najednom promijeniti i okriviti ih za napad na Svjetski trgovački centar i čak izvršiti osvetničke napade na nevine muškarce, žene i malu djecu. Osobito je zabrinjavajuća činjenica da su u SAD-u i širom Europe napadnute brojne žene koje nose maramu.

Kakve predodžbe imate o islamu?

Tijekom Drugog svjetskog rata, Jehovine svjedoke su slali u koncentracijske logore zato što su odbijali služiti u njemačkoj vojsci.

"Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima."

Europska konvencija o ljudskim pravima, Članak 9.1.

Islamofobija, koja doslovno označava strah od islama, Muslimana i stvari koji se na njih odnose, nije novi fenomen. To je u stvari drevni oblik predrasude koja je odnedavna postala suvremenim problemom zbog uništavajućeg učinka kojeg ima na živote Muslimana, posebice onih Muslimana koji žive u manjinskim zajednicama.

Sadašnja situacija hrani se jakom i duboko ukorijenjenom predrasudom prema islamu u većini europskih društava. Neki od najčešćih oblika su nepostojanje službenog priznanja islama kao religije, uskraćivanje dozvole za izgradnju džamija ili nedavanje mogućnosti ili potpore muslimanskim vjerskim skupinama ili zajednicama.

Nepoznavanje islama glavni je razlog islamofobije - straha od islama. Islam se često povezuje samo s terorizmom i ekstremizmom. U stvari, islam je religija koja propovijeda toleranciju, solidarnost i ljubav jednih prema drugima, kao što to mnoge religije čine.

Što se može učiniti u vašoj organizaciji ili školi da bi se povećalo znanje i razumijevanje drugih religija?

Jedna od najuobičajenijih predrasuda o islamu je njegova tzv. "inkompatibilnost" s ljudskim pravima. Ova predrasuda često vuče korijen iz stvarnosti zemalja u kojima je islam većinska religija, uglavnom iz arapskih zemalja. Kao primjeri "inkompatibilnosti" navodi se odsutnost demokracije i rasprostranjeno kršenje ljudskih prava. Predrasuda počiva u shvaćanju islama kao jedinog čimbenika odgovornog za postojanje takvog stanja, premda je ustvari većina režima o kojima se govori, jednostavno, nedemokratska. Primijenimo li to na kršćanske zemlje, to bi bilo isto kao kad bi se kršćanske religije smatralo odgovornima za ranije diktature, na primjer, u Portugalu, Španjolskoj i Grčkoj, i kada bi se potom donio zaključak da je kršćanstvo nespojivo s ljudskim pravima i s demokracijom.

Mlade se često napada zbog izražavanja njihove odanosti islamu. U nekim zemljama, muslimanskim je djevojčicama bilo zabranjeno pohađati školu ako su nosile veo na glavi.

Zakonski okvir

Brojni međunarodni i regionalni instrumenti odnose se na diskriminaciju općenito ili se bave posebnim oblicima diskriminacije. Neki primjeri, na razini Ujedinjenih naroda, su:

- Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948. g.);
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1965. g.);
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (1979. g.);
- Deklaracija o pravima invalidnih osoba (1975. g.);
- ILO konvencija (br. 169) o starosjedilačkim i plemenskim narodima u neovisnim državama (1989. g.).

U Vijeću Europe, pored Europske konvencije o ljudskim pravima, posljednjih je godina postignut značajan napredak, posebice kroz:

- Europsku povelju za regionalne ili manjinske jezike (1992. g.);
- Konvenciju o sudjelovanju stranaca u javnom životu na lokalnoj razini (1992. g.);
- Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina (1995. g.).

Dodatne informacije

O rasizmu i diskriminaciji

- The European Commission against Racism and Intolerance of the Council of Europe, www.coe.int/ecri
- La Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisemitisme (LICRA), France, www.licra.org
- SOS Racisme (France), www.sos-racisme.org
- UNITED for Intercultural Action-the European Network against nationalism, racism, fascism and in support of migrants and refugees, www.xs4all.nl/~united
- The European network against racism, www.enar-eu.org/
- The internet Anti-racism Centre in Europe, www.icare.to/
- The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). www.eumc.eu.int
- Minorities of Europe (MoE), www.moe-online.com
- Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

O Romima

- The European Roma Rights Centre (ERRC), www.errc.org
- Union Romani (Spain), www.unionromani.org
- Patrin Web Journal, www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm

O osobama s invaliditetom

- The World Institute on Disability (WID), www.wid.org
- The European Disability Forum, www.edf-feph.org

O iseljenicima i izbjeglicama

- The United Nations High Commissioner for Refugees: www.unhcr.org
- The portal for the promotion and protection of the rights of migrants, www.december18.net
- Association des Travailleurs Magrebins en France, www.atmf.org
- SOLIDAR, www.solidar.org
- The European Council on Refugees and Exiles, www.ecre.org

O religiji

- The United Religions Initiative, www.uri.org
- Baha' i Faith (site of Baha' i World), www.bahai.org
- On Islam-site of the Islam 21 Project, www.islam21.net
- The Forum against Islamophobia and Racism (UK), www.fairuk.org
- The Sikhism home page, www.sikhs.org
- Hindu Resources on-line, www.hindu.org
- The World Council of Churches, www.wcc-coe.org
- Catholic Church-The Holy See website, www.vatican.va
- Eastern Orthodox Churches, www.orthodoxinfo.com
- Russian Orthodox Church, www.russian-orthodox-church.org.ru
- Shamash: Jewish Network information and discussion on the internet, <http://shamash.org/about.shtml>

○ antisemitizmu

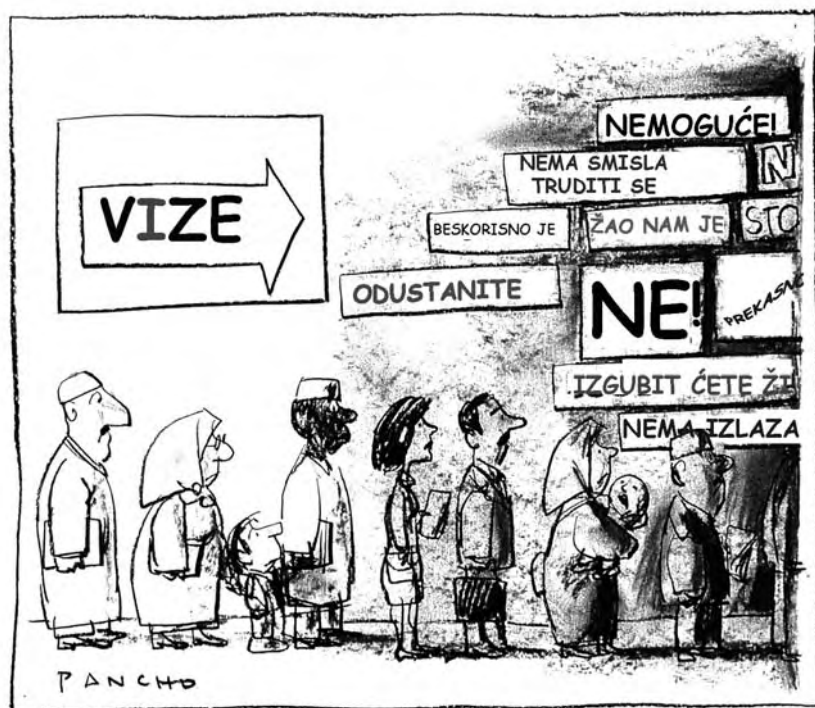
- Antisemitism and Xenophobia today, www.axt.org.uk
- The Anti-defamation League, www.adl.org
- The World Jewish Congress: www.wjc.org.il

○ muškoj i ženskoj homoseksualnosti

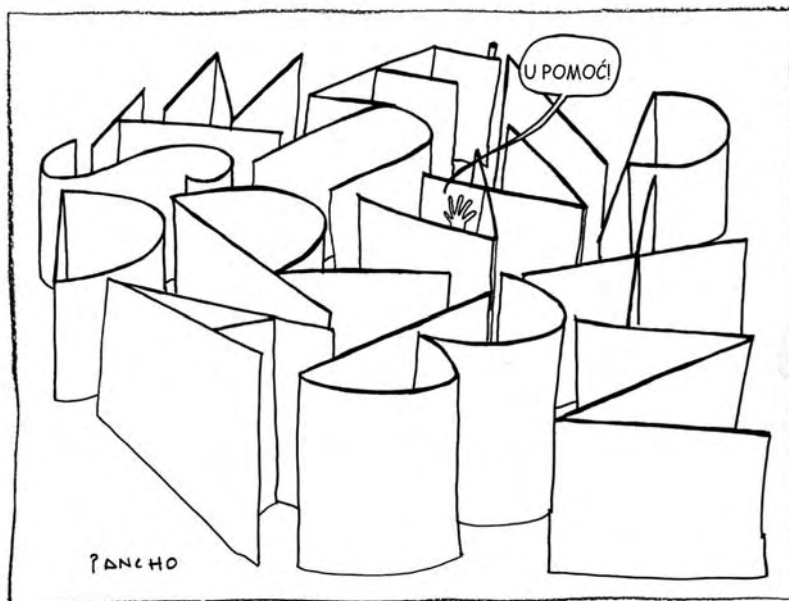
- The International Lesbian and Gay Association, www.ilga.org
- The Institute for Lesbian and Gay strategic Studies, www.iglss.org
- "Facts on sexual orientation and sexual prejudice", <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow>
- The International Lesbian and Gay Youth Organisation (IGLYO), <http://www.iglyo.net/>

Izvori

- Alaux, J.P., Bach, J., Benot, Y., et Al., Egalite sans frontiere: les immigrés ne sont pas une marchandise. Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Cooperation Internationale, Editions Sylleps, Paris, 2001.
- Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J., Taylor, M., Education pack "All Different - All Equal", Council of European Youth Centre Strasbourg, 1995.
- Crimes of Hate, Conspiracy of silence, Amnesty International, London 2001.
- Liegeois, J.-P. Roma, Gypsies, travellers, Council of Europe Press. Strasbourg, 1994.
- Ohana, Y., Participation and citizenship - Training for minority youth projects in Europe. (ed.), Council of Europe Publishing, 1998.
- Patrin Web Journal (www.geocities.com/Paris/51211/).
- Symonides, J., Ed., "The struggle against discrimination", A collection of international instruments adopted by the United Nations System, Unesco, Paris, 1996.
- Tagueff, P.-A., La force du prejuge, Gallimard, Paris, 1987.
- "Xenophobia in a European context". Mind and human interaction, Vol. 9. No. 1, University of Virginia, 2001.

Obrazovanje

Pravo na obrazovanje kao ljudsko pravo

U jednom svom sudskom sporu, Europski sud za ljudska prava, pravo na obrazovanje definirao je kao "pravo na pristup obrazovnim institucijama 'koje postoje u danom vremenu' i pravo na uživanje pogodnosti iz stečenog obrazovanja, što znači pravo na dobivanje certifikata nakon završetka školovanja."¹⁶

" Obrazovanje nije samo sredstvo zarađivanja za život ili instrument za stjecanje bogatstva. Ono je ulazak u duhovni život, vježbanje ljudske duše u potrazi za istinom i vježbanje vrline."

Vijaya Lakshmi Pandit

Obrazovanje

"...je ljudsko pravo, ali isto tako i neophodno sredstvo za ostvarenje drugih ljudskih prava. Kao moćno ljudsko pravo, obrazovanje je primarno sredstvo pomoću kojeg se ekonomski i društveno marginalizirani odrasli i djeca mogu izbaviti iz siromaštva i dobiti mogućnost potpunog sudjelovanja u životu svojih zajednica. Obrazovanje ima vitalnu ulogu u napredovanju žena, čuvanju djece od izrabljivačkog i štetnog rada i spolne eksploatacije, promicanju ljudskih prava i demokracije, zaštiti okoliša i kontroli rasta populacije. Sve više i više, obrazovanje se prepoznaje kao jedno od najboljih financijskih ulaganja koje država može učiniti. Ali važnost obrazovanja nije samo praktična: dobro obrazovan, prosvijetljen i aktivan um, sposoban da slobodno i široko istražuje, jedna je od radosti i nagrada ljudskog postojanja."¹⁷

Pravo na obrazovanje sadržano je u sljedećim instrumentima ljudskih prava:

- Opća deklaracija o ljudskim pravima (čl. 26);
 - Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (čl. 2. protokol br. 1);
 - Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (čl. 10);
 - Konvencija o pravima djeteta (čl. 28 i 29);
 - Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (čl. 17);
 - Sansalvadorski protokol Američke konvencije o ljudskim pravima (čl. 13);
 - Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (čl. 13 i 14).
- Zanimljivo je napomenuti da je članak 13. najduža odredba u Paktu i najširi i najrazumljiviji članak o pravu na obrazovanje u međunarodnom zakonu o ljudskim pravima.

Srodne aktivnosti

- Rječnik globalizacije, str. 69
- Prava djece, str. 103
- Obrazovanje za sve?, str. 122
- Neka se čuje svaki glas!, str. 153
- Put k zemlji jednakosti, str. 185
- Reagiranje na rasizam, str. 201
- Jezik kao prepreka, str. 228

Značajni datumi • Koji su današnji izazovi u obrazovanju?

8. rujna
Svjetski dan pismenosti

5. listopada
Svjetski dan učitelja

I 1996. g. UNESCO-a je komisija napravila popis; sedam glavnih poteškoća s kojima se susreće svijet, a koje utječu na obrazovanje:

1. neusklađenost između globalnog i lokalnog;
2. neusklađenost između univerzalnog i individualnog;
3. neusklađenost između tradicije i suvremenosti;
4. neusklađenost između duhovnog i materijalnog;
5. neusklađenost između kratkoročnih i dugoročnih razmatranja;
6. neusklađenost između nadmetanja i ravnopravnosti u mogućnostima;
7. neusklađenost između izvanrednog širenja znanja i sposobnosti ljudskih bića da ga usvoje.

UNESCO je istaknuo ono što nazivaju "četiri stupa učenja", kao strategiju koja može pomoći u suočavanju s navedenim poteškoćama i njihovom rješavanju:

1. *Učenje za suživot*: posebice ono znači da obrazovanje treba kod učenika jačati one vještine i sposobnosti koje su im potrebne da prihvate svoju međuovisnost o drugim ljudima; da upravljaju sukobom; da rade i planiraju s drugima zajedničke ciljeve i zajedničku budućnost; da poštuju pluralizam i različitost (npr. u spolu, etničkoj pripadnosti, religiji i kulturi); da aktivno sudjeluju u životu zajednice.
2. *Učenje za znanje*: to znači da obrazovanje treba pomoći učenicima da usvoje instrumente znanja: bitna obrazovna sredstva komunikacije i govornog izražavanja, pismenosti, uočavanja i rješavanja problema; postizanje širokog općeg i potpunog znanja iz nekoliko područja; razumijevanje prava i odgovornosti, i što je najvažnije, da nauče kako se uči.
3. *Učenje za djelovanje*: obrazovanje treba pomoći učenicima da razviju profesionalne vještine i društvene i psihološke sposobnosti koje će im omogućiti donošenje valjanih odluka o različitim životnim situacijama, da funkcioniraju u društvenim i radnim odnosima, da sudjeluju u lokalnim i globalnim tržištima, da koriste tehnološka sredstva, da zadovoljavaju osnovne potrebe i unapređuju kvalitetu svog osobnog života i života drugih.
4. *Učenje za postojanje*: obrazovanje treba doprinijeti razvitku osobnosti i osposobiti ljude da djeluju s većom samostalnošću, prosudbom, kritičkim mišljenjem i osobnom odgovornošću. Ono treba težiti razvitku svih aspekata potencijala, na primjer, pamćenja, rasuđivanja, osjećaja za lijepo, duhovnih vrijednosti, tjelesnih mogućnosti i komunikacijskih vještina; zdravog životnog stila i uživanja u sportu i rekreaciji; uvažavanju svoje vlastite kulture; posjedovanju etičkog i moralnog kodeksa; sposobnosti da se govori u svoje vlastito ime i da se brani vlastito mišljenje; prilagodljivosti.

• Nadopunjujuće uloge formalnog i neformalnog obrazovanja

Postoje dva ključna pojma integrirana u europske obrazovne politike: vizija *cjeloživotnog učenja u društvu koje uči*. Ideal je zajednica u kojoj se ljudima nude različite mogućnosti da razvijaju svoje sposobnosti cijelog života. Važno je istaknuti sve više priznatu ulogu formalnog obrazovanja kao i mogućnosti koje nudi neformalno obrazovanje, to jest, programe izvan

"Ako mislite da je obrazovanje skupo, koja je onda cijena neznanju?!"

Anonimna osoba

formalnog obrazovnog sustava. Te programe često provode nevladine organizacije, uključujući i organizacije mladih. One su osposobljene za rad na mnogim temama i s različitim metodologijama, koriste se fleksibilnim pristupima, i mogu uključiti i načine koji osiguravaju opismenijavanje i stjecanje novih vještina milijunima djece i odraslih kojima je uskraćen pristup formalnom obrazovnom sustavu ili koji su praktički nepismeni.

"(Obrazovanje) ... kao jedno od temeljnih sredstava za jače i skladnije oblike ljudskog razvoja kojim se može reducirati siromaštvo, isključivanje, tlačenje i rat." ¹⁸

Možete li se sjetiti primjera neformalnih obrazovnih programa u vašoj vlastitoj zajednici?

U Europi su u 20. st. javne ili državne škole postale i glavne institucije masovnog obrazovanja, a formalno je obrazovanje široko prihvaćeno.

Posljednjih je desetljeća ova tendencija rezultirala povećanim izdvajanjima iz proračuna za osnovno obrazovanje, ozakonjenjem obveznog školovanja i širokom medijskom pokrivenošću problema obrazovanja i razvoja.

Stručnjaci u obrazovanju govore o važnosti "prevladavanja granica" između formalnog i neformalnog obrazovanja, zagovaraju komunikaciju i suradnju koja će pomoći u usklađivanju obrazovnih aktivnosti i okruženja u kojima se uči, s ciljem osiguravanja niza prikladnih mogućnosti za učenike.

Uloga europskih organizacija mladih

Na europskoj razini, organizacije mladih pronašle su načine da se čuje njihov glas o obrazovnim pitanjima. Isto su to učinile i učeničke organizacije poput Nacionalne unije studenata u Europi (ESIB) i Organizacijskog biroa unije učenika europskih škola (OBESSU), koji predstavlja najširu europsku platformu nacionalnih učeničkih organizacija i udruženja, a aktivan je u općem srednjem i srednjem stručnom obrazovanju. Te organizacije rade na poboljšanju razmjene informacija, iskustava i znanja između nacionalnih učeničkih organizacija te imaju istaknutu ulogu u poticanju rasprava o novim trendovima unutar formalnih obrazovnih sustava u Europi.

Do koje mjere obrazovni sustavi općenito idu u korak s postojećim izazovima?

Kako svijet postaje sve složeniji, i školski sustavi postaju sve veći i kompleksniji. Broj djece u školskim sustavima porastao je stopom vjerojatno bržom od rasta stanovništva: ukupan broj upisanih u osnovnu školu u zemljama u razvoju porastao je s 50% u 1970. godini na 76% u 1990. g. te na 82% u 1995. g. Većina se sustava proširila kako bi sustavnije nego ranije obuhvatila djecu predškolske dobi, adolescente i odrasle.

Stope pismenosti u zemljama u razvoju također su porasle - od 43% u 1970. g. do 65% u 1990. g. i više od 75% u 1995. g.. Ovakav porast u mnogome je rezultat poboljšanja kvalitete obrazovanja, veće brige vlade i međunarodne zajednice za školovanje i vrednovanju školovanja kao neprolazne vrijednosti od strane obitelji. Obrazovanje je vrijedno samo po sebi, ali se isto tako smatra lijekom za svakodnevne izazove s kojima se obitelji suočavaju.

Međutim, kao suprotnost ovoj slici, stoje oprečni podaci o stagnaciji upisa u školu u brojnim zemljama. Neki stručnjaci ističu da je u posljednjih 20 godina

"stopa rasta upisa u osnovne, srednje i više škole u padu u većini zemalja. Stopa rasta javne potrošnje na obrazovanje, kao dijela bruto domaćeg proizvoda (BDP), također je u padu u svim skupinama zemalja." ¹⁹

Ovakav je razvoj imao osobito negativne posljedice na obrazovne rezultate, uključujući

- stope pismenosti, u zemljama koje su imale sporiji razvitak tijekom posljednjih dvadeset godina, u odnosu na razvitak iz protekla dva desetljeća.

Globalizacija

Ključni elementi globalizacije, kao što je selektivna liberalizacija trgovine, sposobnost kompanija da šire proizvodnju diljem svijeta i izbjegavanje plaćanja poreza, ugrožavaju dugoročno financiranje obrazovanja. Problemi koje vlada ima s ubiranjem poreza djeluju i na njeno odvajanje sredstava za obrazovanje. U slučaju Gane, 12% bruto nacionalnog proizvoda (BNP) čine prihodi iz poreza. Ako bi se od prihoda na porez izgubilo 10% - tj. 1.2% bruto nacionalnog proizvoda - proračun za osnovno obrazovanje izgubio bi polovinu svog iznosa. Stoga je institut poreza od vitalne važnosti za postizanje napretka u cilju ostvarenja univerzalnog osnovnog obrazovanja.²⁰

U mnogim srednjim i istočnim europskim zemljama gospodarski oporavak još uvijek nije stvarnost. Koje su posljedice za obrazovanje?

"Decentralizacija društvene potrošnje imala je bitan učinak na raspoložive izvore za obrazovanje (Poljska, 1999.; Ruska Federacija, 1999.; Rumunjska, 1999.). Nekoliko je srednjoeuropskih zemalja uvelo veću decentralizaciju u financiranju i upravljanju obrazovanjem prije 1990. g., a u ostatku se regije obnavljaju naponi za prijenos odgovornosti s državne na lokalnu razinu.

Na ovaj način, lokalnim je vlastima dana veća odgovornost za provođenje obrazovanja od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta. U mnogim slučajevima samim je školama dodijeljena znatna vlast. Što se tiče troškova, regije često snose većinu troškova za obrazovanje, a u nekim zemljama regije se sve više razlikuju po svojim mogućnostima financiranja obrazovnih programa (Poljska 1990.).

U nekim slučajevima, lokalne vlasti, posebno u seoskim područjima, nisu dobile financijska sredstva za podmirenje novih obaveza nastalih decentralizacijom, a male su mogućnosti za prikupljanje dodatnih sredstava. Često učiteljske plaće (koje predstavljaju najveći dio proračuna za obrazovanje) još uvijek određuje središnja vlast, što školama daje malo autonomije u raspodjeli proračuna.

Dio sredstava za obrazovanje dolazi i iz državnog proračuna koji je uvelike smanjen. Suočena s velikim padom nacionalnog dohotka i smanjenjem prihoda od poreza, državna potpora za obrazovanje u stvarnosti je jako smanjena..

Unatoč poteškoćama nastalim u procesu tranzicije, države poduzimaju konkretne korake prema reformi obrazovanja. Reforme su usmjerene na područja obrazovnog zakonodavstva, demokratizaciju nastavnih programa i decentralizaciju upravljanja i financiranja. No, u nekim je zemljama aktivna implementacija ovih reformi spora i često teška."²¹

Nažalost, dostupni pokazatelji o uvjetima obrazovanja širom svijeta pokazuju da se premalo sredstava investira u ovaj sektor. U svijetu obilježenom ubrzanom promjenom, roditelji i mladi ljudi sumnjaju u relevantnost onoga čemu škola poučava. Osim toga, prevelik je broj škola u svijetu u kojima postoji problem nedostatka učitelja, neučinkovitog korištenja nastavnog vremena i nedovoljnog praćenja interesa i sposobnosti svakog pojedinog učenika. Nije iznenađujuće da mnoga djeca u takvim školama, gdje mogu dobiti malo upotrebljivog znanja i gdje većinu vremena provedu učeći napamet, odbacuju ono što sustav nudi. Među onim učenicima koji nastavljaju školu, mnogi ne uspijevaju usvojiti elementarne vještine koje bi ih osposobile da znanje stečeno u školi primijene na rješavanje životnih zadataka.

Stručnjaci iz Vijeća Europe naglasili su tri osnovne grupe mladih na koje u okviru

"Korijenje obrazovanja je gorko, ali su plodovi slatki."

Aristotel

obrazovnog sustava treba obratiti posebnu pažnju:

1. oni koji dolaze iz socijalno ugroženih obitelji;
2. oni čiji roditelji imaju slabije obrazovanje;
3. etničke manjine, imigranti i oni koji nemaju stalno mjesto prebivalište.

Možete li navesti neke druge skupine u vašoj zajednici, koje su osobito ranjive, a nisu spomenute na ovom popisu?

U mnogim dijelovima svijeta raste sumnjičavost glede formalnih, ujednačenih sustava obrazovanja. Vidljivi su sve veći raskoraci i praznine - u troškovima, kvaliteti, postignućima te priznavanju svjedodžbi - a to vodi do "krize povjerenja" prema školovanju u državnim školama u većem dijelu svijeta.

Kada bi sva djeca u osnovnoj školi dobila kvalitetno obrazovanje za najmanje četiri godine, problem bi pismenosti bio riješen u vremenskom razdoblju od samo jedne generacije. Ali danas još uvijek:

1. 125 milijuna djece osnovnoškolske dobi nije u školi; većina njih su djevojčice.
2. Ostalih 150 milijuna djece krene u osnovnu školu, ali je napuštaju prije nego završe potpuno četverogodišnje obrazovanje. Ogromna većina odlazi iz škole prije nego usvoji osnovne vještine pismenosti.
3. U većem dijelu Afrike, južno od Sahare, i u južnoj Aziji, djeca mogu očekivati i dobiti od 4 do 7 godina obrazovanja. U industrijskim zemljama mogu očekivati 15 do 17 godina.
4. Danas je 870 milijuna ljudi nepismeno; 70% njih su žene.

Znate li, možda, koji su uzroci tako visokog postotka žena među nepismenim osobama?

Prije pedeset godina, Općom deklaracijom o ljudskim pravima besplatno i obvezno obrazovanje proglašeno je osnovnim ljudskim pravom. Konvencija o pravima djeteta (1990. g.), koju su potpisale sve svjetske vlade osim dvije, ponovno je potvrdila to pravo kao zakonsku obvezu.

Od tada pa do danas to temeljno ljudsko pravo doživjelo je brojna međunarodna usvajanja na visokoj razini.

Razvijene zemlje opetovano su se obvezale na veću suradnju želeći ostvariti ciljeve postavljene na međunarodnim sastancima na vrhu tijekom 90-ih. Svjetske vlade sastale su se u Jomtien, na Tajlandu, 1990. g. na Svjetskoj konferenciji o obrazovanju za sve. Tada je postavljen cilj da se svoj djeci u svijetu tijekom desetljeća omogući razvoj svih njihovih sposobnosti. Njegovo usvajanje podrazumijeva univerzalni pristup kvalitetnom osnovnom obrazovanju i okončanje spolnih i rodni neravnopravnosti.

Najnovija obveza država i čelnika vlada o općem osnovnom obrazovanju namjerava se ispuniti do 2015. godine. Prema sadašnjim kretanjima, čak i ovaj manje ambiciozan cilj bit će nedostižan. Ako svjetske vlade propuste djelovati sada, 75 milijuna djece bit će prikraćeno za osnovno obrazovanje u 2015. g.

Posljednji svjetski Sastanak na vrhu o obrazovanju (Dakar, 2000. g.) naglasio je:

"Obrazovanje je temeljno ljudsko pravo. Ono je ključ održivog razvoja i mira i stabilnosti u među zemljama i stoga prijeko potrebno sredstvo za učinkovito sudjelovanje u društvima i ekonomijama dvadeset i prvog stoljeća."

"Rađamo se slabi, potrebna nam je snaga; bespomoćni smo, trebamo pomoć; nerazboriti smo, trebamo razum. Sve ono što nam nedostaje rođenjem, sve ono što nam je potrebno kada dosegne zrelost, jest dar obrazovanja."

Jean-Jacques Rousseau

"Slobodu bolje čuva obrazovanje nego mironodopska vojska."

Edward Everett

Izvori

Building Bridges for Learning, Youth Forum, Brussels, 1999. Education for All-country reports, 2000. g., www.unesco.org

Education New Campaign, Oxfam, www.caa.org.au/oxfam/advocacy/education

European Youth Trends 2000, Vijeće Europe, 2001. g.

Learning: The treasure within, Unesco, Paris, 1996. g.

World Education Report, www.unesco.org

Okoliš

"Ako se pustinja povećava, šume nestaju, ako je loša ishrana u porastu, a ljudi u urbanim područjima žive u veoma lošim uvjetima; sve se to ne događa zato što nismo dovoljno domišljati, već zbog politike koju nam nameću naše vođe, elita. Nijekanje ljudskih prava i ljudskih interesa tjera nas u situaciju u kojoj u Africi može uspjeti samo siromaštvo... Samo slobodni ljudi, ljudi koji imaju prava, koji su zreli i odgovorni građani, mogu sudjelovati u razvoju i u zaštiti okoliša."

*Govornik, WECD
Javno saslušanje, Nairobi, 23.
rujan 1986. g.*

Srodne aktivnosti

- Priča o dva grada, str. 71
 - Naslovnica, str. 135
 - Vrt preko noći, str. 139
- Živjeti u savršenom svijetu, str. 160
- Pleme Makah i lov na kitove, str. 166
- Naše budućnosti, str. 182
 - Mreža života, str. 235

Nije moguće odvojiti okoliš - pustinje, šume ili širenje gradova - od ljudi i pitanja ljudskih prava, posebice onih o socijalnoj pravdi i razvoju. Ova se tvrdnja ne odnosi samo na Afriku, nego na cijeli svijet, uključujući i Europu. Okoliš i ljudi imaju dvojaki odnos: sve ljudske aktivnosti utječu na okoliš, a okoliš utječe na ljudski život. Jedan je od primjera ovog interaktivnog odnosa "efekt staklenika". Tristo godina korištenja nafte, ugljena i plina za razvoj industrije širom svijeta, uvelike je doprinijelo globalnom zagrijavanju. Katastrofalni klimatski događaji, kojima smo svjedoci u posljednje četiri godine, utječu na ljude diljem svijeta. Za razliku od ljudi koji žive na Jugu, u državama u razvoju, ljudi u bogatim državama Sjevera, koji su u najvećoj mjeri krivi za ispuštanje ugljik dioksida, mogu se bolje zaštititi od "prirodnih katastrofa". To su pitanja pravednosti, a samim time i pitanja ljudskih prava.

Evo još nekih primjera povezanosti okoliša i ljudskih prava:

- poljoprivredna zemlja uništena minama tijekom ratova, što predstavlja prijetnju za sigurnost ljudi;
- ljudi natjerani siromaštvom uzgajaju kulture na nekvalitetnoj zemlji, što dovodi do napuštanja zemlje i još većeg siromaštva;
- nesreća u Baia Mareu, koja je uzrokovala onečišćenje cijanidom, prvo u rijeci Szamos, a onda u Tisi i Dunavu.

Temelji našeg okoliša

Okoliš nam koristi za dobivanje sirovina za razvoj, ali i kao kanta za odlaganje smeća. Istovremeno, da bi se održao život, mora nam osigurati stabilnu temperaturu, kisik u zraku i čistu vodu. Mi živimo na ograničenom planetu gdje je sve međusobno povezano, primjerice, preko hranidbenih lanaca i međusobnim djelovanjem voda i kopna. Postoji i prirodna

otpornost, no ozbiljno prekidanje ovih ciklusa, na primjer, onečišćenjem, neprimjerenim poljoprivrednim postupcima, projektima navodnjavanja ili prekomjernim izlovom ribe, remeti prirodnu ravnotežu. Černobilska katastrofa u Ukrajini, umiranje drveća u Crnoj šumi u Njemačkoj, proces stvaranja pustinje u južnoj Španjolskoj, bolest kravljeg ludila u Engleskoj, presušivanje Aralskog mora u Uzbekistanu i projekt Ilisu brane u Turskoj, primjeri su kako ljudi u procesu razvoja oštećuju ono osnovno u okolišu, potrebno za sve ekonomske aktivnosti i sam život.

Možete li navesti neke lokalne primjere? Recimo, kakav utjecaj ima gradnja cesta, industrijsko miniranje ili neki drugi primjeri razvoja na okoliš u vašoj blizini?

Ideja održivog razvoja

Godine 1989. Svjetska komisija Ujedinjenih naroda za okoliš i razvoj (WECD), poznata pod nazivom Brundtlandovo izvješće, promovirala je načelo "održivog razvoja" koje je definirano kao "razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da pri tome ne smanjuje mogućnost budućih generacija u ostvarivanju njihovih vlastitih potreba". Nakon toga je 1992. g. prihvaćena i Deklaracija iz Ria u kojoj se tvrdi: "Ljudska su bića najvažnija za održivi razvoj. Ona imaju pravo na zdrav i produktivan život u skladu s prirodom".

Stvaran i hitan problem je kako se postaviti prema ljudskim pravima koja se bave pitanjima siromaštva, globalizacije i prava na takav razvoj koji ne uništava okoliš koji nas podržava.

Neki od pristupa su međunarodni sporazumi o posebnim problemima. Na primjer, godine 1997. na UN-ovoj konferenciji o klimatskim promjenama u Kyotu industrijske su se države posebice obvezale da će smanjiti ispuštanje plinova koji uzrokuju efekt staklenika. Bilo je mnogo prepirki oko oslobađanja zemalja u razvoju od plaćanja pristojbi te su mnoge kritike upućene i na krajnju učinkovitost i na pravednost konačnog sporazuma.

Alternativni pristup polazi od toga da načela pravde i jednakosti trebaju biti ugrađena u sve sporazume. Neki ljudi smatraju da su pitanja okoliša dovoljno pokrivena postojećim pravnim odredbama o ljudskim pravima, na primjer, pravom na vlasništvo, zdravlje i život. Drugi govore na različite načine o novim ekološkim pravima koja su tek u začetku.

Jedna od ideja je da bi ljudsko pravo na okoliš trebalo dodati popisu postojećih ljudskih prava. Na primjer, nacrt Deklaracije o načelima ljudskih prava i okoliša iz 1994. g. navodi: "Svi ljudi imaju pravo na siguran, zdrav i ekološki očuvan okoliš. Ovo pravo i sva druga ljudska prava, uključujući građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava univerzalna su, međuovisna i nedjeljiva."

Neki ljudi, posebice ekolozi, kritiziraju zahtjev za ljudskim pravom na okoliš. Oni se boje da će, ako su ljudski život i zdravlje ciljevi zaštite okoliša, onda će okoliš biti zaštićen tek u onolikoj mjeri koliko je to potrebno za ljudsku dobrobit. Umjesto toga, oni se zalažu za cjelovitiji pristup ljudskim pravima. Govore da su ljudi dio biosfere (mreža života na Zemlji), te da je stoga njihova dužnost prema čovječanstvu neodvojiva od njihove dužnosti prema zaštiti okoliša. Unutar širih okvira zahtjevi bi ljudskih prava trebali uzeti u obzir stvarne vrijednosti i potrebe budućih generacija kao i suparničke interese država i ljudi.

Neki ljudi smatraju da bi životinjske vrste trebale imati "životinjska prava" na isti način na koji ljudi imaju ljudska prava.

Prema zakonu životinje nemaju takva prava. Međutim, one su često zaštićene zakonom. Na primjer, u većini europskih država postoje zakoni koji reguliraju uvjete uzgoja tovne stoke.

Svjetske katastrofe ²²

Katastrofe	1996.	2000.
uragani	62	99
poplave	69	153
suše	9	46

"Pokret za okoliš može opstati samo ukoliko postane pokret za pravdu. Kao čisti pokret za okoliš, on će ili nestati ili opstati kao korporacijski "greenwash". Svaka osoba koja se iskreno bavi zaštitom okoliša ne može podnijeti tu ulogu. No, on ima neograničene mogućnosti da bude istovremeno i ekološki i pravni pokret."

Vandana Shiva

Ekološka prava ljudi

Ekološka prava ljudi mogu se shvatiti kao odgovor na globalnu situaciju vezanu za okoliš. Ona su proizvod našeg vremena jednako kao što su politička i građanska prava proizvod povijesnih događaja iz ranijih razdoblja.

Nadalje, vode se i rasprave o pojmu *ljudskih ekoloških prava*. Ovaj pristup pokušava pomiriti filozofiju ljudskih prava s načelima ekologije. Ljudska prava (kao što su na primjer ljudsko dostojanstvo, sloboda, vlasništvo i razvoj) trebaju uzeti u obzir da pojedinci ne djeluju samo u političkoj i društvenoj okolini već i u prirodnoj okolini. Kao što svaki pojedinac treba poštivati istinske vrijednosti drugih ljudskih bića, jednako tako mora poštivati i istinske vrijednosti ostalih bića (životinja, biljaka i ekosustava).

Jedan je od najvećih izazova s kojim se suočavaju učitelji i oni koji rade s mladima poučavanje mladih razumijevanju dvojnih koncepata poštivanja ljudskog dostojanstva i istinskih životnih vrijednosti te načinu življenja u skladu s njima. Drugim riječima, kako "misliti globalno i djelovati lokalno" i pronaći nove životne stilove koji mogu opstati u budućnosti.

Sudjelovanje mladih ljudi i organizacija mladih

U svakoj zemlji škole, nevladine udruge za zaštitu okoliša i druge institucije omogućuju mladima da se aktivno uključe u akcije zaštite okoliša. Na lokalnoj razini oni mogu svoje domove, škole i klubove mladih učiniti bliskijima okolišu te mogu sudjelovati na lokalnoj razini u procesima donošenja odluka. Na regionalnoj i nacionalnoj razini mogu utjecati na javne rasprave i političke debate, na primjer, pišući pisma, priređujući predstave i (mirno) demonstrirajući zbog onoga što ih zabrinjava. Na međunarodnoj i globalnoj razini mogu utjecati putem deklaracija kao što je Povelja planeta Zemlje i putem međunarodnih organizacija za kampanje kao što je Greenpeace.

Na svim razinama mladi ljudi mogu sudjelovati putem interneta, kampanja i obilježavanja važnih datuma, kao što su Svjetski dan okoliša i Dan planeta Zemlje. Svjetski dan okoliša obilježava se 5. lipnja. Utemeljila ga je Opća skupština UN-a 1972. godine. On se može obilježavati na različite načine, uključujući ulične susrete, biciklističke parade, "zelene" koncerte, školska natjecanja za izradu eseja i postera, sadnju drveća te kampanje čišćenja okoliša i recikliranje otpada. Svake godine odabire se tema na koju mladi pišu esej. Primjeri dosadašnjih tema su "Zbog života na zemlji - sačuvajmo naša mora", "Siromaštvo i okoliš - prekidanje začaranog kruga" i "Djeca i okoliš" (www.unep.org). Obilježavanje Dana planeta Zemlje, 22. travnja, koordinira Mreža Dana planeta Zemlje (Earth Day Network) koja djeluje zajedno s ostalim organizacijama za ljudska prava i prava za okoliš, kao što su na primjer Sierra Club i Amnesty International, djelujući na javnost putem obilježavanja važnijih

Goldmanova nagrada za zaštitu okoliša (The Goldman Environmental Prize)

Goldmanova nagrada program je nagrađivanja osoba koji se bave radom od najvitalnije važnosti u području zaštite okoliša. Godine 2000. Oral Ataniyazova osvojila je nagradu za svoj rad u uzbekistanskim zajednicama koje su bile pogođene krizom na Aralskom moru. Ataniyazova se usredotočila na pitanja obrazovanja, zdravstvenu i obiteljsku dobrobit te na lprava žena i djece.

Godine 2001. nagradu su dobili Myrsini Malakou i Giorgios Catsadorakis koji su radili na očuvanju močvarnog područja Prespe u sjeverozapadnoj Grčkoj. Jedno je od njihovih postignuća potpisivanje ugovora između Albanije, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije i Grčke kako bi osnovali prvo prekogranično zaštićeno područje na Balkanu, model mirovne suradnje između ovih država.

datuma i aktivnosti u znak protesta protiv zlouporabe ljudskih prava i onečišćenja okoliša.
www.earthday.net/events/events-europe.stm

Rad Vijeća Europe

Vijeće Europe lansiralo je svoj prvi program godine 1961. Njegove aktivnosti na ovom polju usredotočene su na zaštitu prirode i krajolika. Ovaj program sada provodi Odjel za kulturu i kulturno i prirodno naslijeđe koji djeluje pri Vijeću Europe. Odjel ima tri glavna smjera djelovanja: Paneuropska strategija o biološkoj i pejzažnoj raznovrsnosti, Konvencija o očuvanju europskog divljeg života i prirodnih staništa (Bernska konvencija, 1979. g.) i Razvijanje svijesti o biološkoj i pejzažnoj raznovrsnosti.

Vijeće Europe objavljuje publikacije s informacijama koje potiču svijest o potrebi zaštite okoliša. Njegova mreža nacionalnih agencija također pridonosi promociji očuvanja biološke i pejzažne raznolikosti.

Međunarodni instrumenti i deklaracije

Neki od mnogobrojnih ugovora i instrumenata koji se odnose na ljudska prava i na prava za okoliš, a mogu biti korisni, su:

1. Europska povelja o okolišu i zdravlju, 1989. g.;
2. Deklaracija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju, 1992. g.;
3. Nacrt Deklaracije o načelima ljudskih prava i okoliša, 1994. g.;
4. Biskajska Deklaracija o pravu na okoliš, 1999. g.;
5. Povelja o Zemlji, 2000. godine.

Izvori

Boyle, A. Anderson, M. R., Human right approaches to environmental protection: An overview, Clarendon Press, Oxford, 1996.

Bosselmann, K., Human rights and environment: redefining fundamental principles, www.arbld.unimelb.edu.au
 Caring for the Earth, The World Conservation Union (IUCN), United Nations Environment Programme (UNEP).
 World Wide Fund for Nature (WWF-UK), <http://www.ciesin.org/IC/iucn/CaringDS.html>

The Council of Europe environment programme, www.nature.coe.int

The 1994 draft Declaration of Principle on Human Rights and the Environment,
www1.umn.edu/humanrts/instreet/1994-dec.htm.

The Earth Charter Initiative, www.earthcharter.org
 Worldwatch, www.worldwatch.org

Značajni datumi

5. svibnja

Svjetski dan okoliša

22. travnja

Dan planeta Zemlje

"Spas svijeta leži u ljudskim srcima, u snazi ljudskog razmišljanja, u ljudskoj krotkosti i odgovornosti. Mi smo još uvijek pod utjecajem destruktivnog i ispraznog uvjerenja da čovjek predstavlja vrhunac stvaranja, a ne samo njegov dio te da mu je stoga sve dozvoljeno. Još uvijek ne znamo kako smjestiti moral ispred politike, znanosti i ekonomije. Još uvijek nismo sposobni shvatiti da je odgovornost jedina i istinska srž svih naših aktivnosti - ukoliko će one biti moralne. Odgovornost je nešto više od moje obitelji, moje države, moje tvrtke, mog uspjeha. Odgovornost prema zajednici Bića, gdje će, i samo tamo, ona biti pravilno vrednovana."

Vaclav Havel

Spolna i rodna ravnopravnost

Neki osnovni pojmovi

"Trebalo bi biti najljepše doba u životu ono vrijeme kad si mlad i imaš cijeli život pred sobom koji možeš planirati i o kome možeš sanjati. Nadalje, ono bi trebalo biti jednako lijepo bez obzira jeste li mlada žena ili muškarac. No, u stvarnosti, mnogi su mladi uskraćeni za svoja prava planiranja i sanjanja, kao i prava na sigurnost i život u dostojanstvu. U stvarnosti, znatna je razlika između djevojaka i mladića. Puno je veća mogućnost da će se prekršiti temeljna prava mladih žena kao ljudskih bića." ²³

Dok su 70-ih i 80-ih godina žene aktivistice raspravljale o "integriranju žena u razvoj", 90-tih godina naglasak je stavljen na integriranje pitanja rodova u razvojnu politiku i planiranje.

Danas se koriste oba naziva, "prava žena" i "spolna/rodna ravnopravnost". Što znače ovi termini i po čemu se razlikuju? Fraza "ženska ljudska prava" koristi se da bi se naglasilo kako su ženska prava ljudska prava, prava koja ženama jednostavno pripadaju jer su ljudska bića. Ova ideja i uključuje "žensko pitanje" u pokret za ljudska prava i ujedno uključuje načela ljudskih prava u pokret za žene.

Spolna i rodna ravnopravnost označava jednaku razinu ovlasti, sudjelovanja i prepoznatljivosti obaju rodova u svim područjima javnog i privatnog života. Spolnu i rodnu ravnopravnost ne treba smatrati kao suprotnost rodnim razlikama, nego kao suprotnost spolnoj i rodnoj neravnopravnosti. Njezin cilj je promoviranje potpunog sudjelovanja žena i muškaraca u društvu. Za spolnu i rodnu ravnopravnost, kao i za ljudska prava, mora se stalno boriti, štiti i poticati.

Pojam "rod" odnosi se na društveno kreirane uloge žena i muškaraca koje su im pripisane na temelju njihovog spola. Stoga rodne uloge ovise o određenom društveno-ekonomskom, političkom i kulturnom kontekstu. Na njih utječu i drugi čimbenici, uključujući rasu, etničku pripadnost, društveni položaj, seksualnu orijentaciju i starosnu dob. Rodne se uloge stječu i uvelike se razlikuju unutar i između kultura. Za razliku od biološkog spola osobe, rodne se uloge mogu mijenjati.

"Rasprava o socijalizaciji i stereotipima otkrila je da su "stari" oblici socijalizacije stvorili prostore za nove oblike identiteta i individualnosti. "Novi" oblici socijalizacije zauzimaju njihova mjesta, ali oni mogu ponoviti slična stereotipna očekivanja i proizvesti slične posljedice, kao i prethodni oblici. Utjecaji obitelji, škole i radnog mjesta možda više neće biti tako snažni, ali nove informacijske tehnologije i posvemašne kulturne pojave (u glazbi, medijima i televiziji) mogu se umiješati i jačati društvenu moć muškaraca, ostavljajući žene podređenima." ²⁴

Je li muškarcima bilo jednostavno prilagoditi se na novonastale promjene izazvane priznavanjem prava žena?

Srodne aktivnosti

- Različite plaće, str. 107
- Nasilje u obitelji, str. 114
- Junakinje i junaci, str. 142
- Pričajmo o seksu!, str. 156
- Put k zemlji jednakosti, str. 185
- Tko smo ja?, str. 257
- Posao i djeca, str. 260

Primjeri kršenja prava žena

Nasilje u obitelji

Najčešći je oblik nasilja nad ženama nasilje u obitelji. Nasilje u obitelji mnogo se godina smatralo osobnom stvari u koju se državni i pravni sustav nije smio miješati. Ipak, nasilje u obitelji nije samo narušavanje tjelesnog i psihičkog integriteta žena, već izravan napad na njihova ljudska prava pa, zbog toga, i krivično djelo.

Statistike pokazuju da je veća vjerojatnost da će ženu prije pretući, napasti ili čak ubiti njezin sadašnji ili bivši partner, nego neka druga osoba.

- Ovisno o kojoj se europskoj državi radi, od 20% do 50% žena žrtve su nasilja u obitelji.
- Nasilje u obitelji pogađa sve dijelove društva i sve dobne uzraste.
- Nasilje u obitelji ima više oblika pa tako može biti: tjelesno, seksualno, psihološko i strukturalno.
- Jedna od pet žena seksualno je napadnuta u nekom razdoblju njezinog života. Starosna dob žrtava varira od 2 mjeseca do 90 godina.
- 98% zlostavljača su muškarci; 50% njih je oženjeno ili živi u *de facto* braku ili kao nevjenčani par.
- Samo 3% od 70% silovanja izvršenih s predumišljajem, počinili su mentalno neuravnoteženi ljudi.
- Fenomen višestrukog silovanja je u porastu.
- Brojke pokazuju povećani broj slučajeva napada na vrlo mlade djevojke.

"Statistički su podaci poražavajući bez obzira na koji dio svijeta se usredotočimo...Nema te države niti regije koja bi bila izuzetak kada se radi o zlostavljanju u obitelji", stoji u UNICEF-ovom izvješću o nasilju u obitelji nad ženama i djevojkama, prvom pokušaju utvrđivanja globalne dimenzije ove pojave, objavljenom 2000. godine.

Trgovina ženama i djevojkama

Svake su godine, diljem svijeta, milijuni muškaraca, žena i djece žrtve trgovine robljem, u uvjetima koji su jednaki ropstvu. Dio ovog broja čine tisuće mladih žena i djevojaka koje su namamljene, otete ili prodane za prisilnu prostituciju i druge oblike seksualnog ropstva. Ovaj je proces čak pojednostavljen globalizacijom i modernim tehnologijama. Uzroci trgovine ljudima uključuju siromaštvo, nezaposlenost i nedostatak obrazovanja koji prisiljavaju ljude da riskirajući unaprijede kvalitetu svog života. Zabrinjavajući trend u industrijskim je zemljama "korištenje jeftine i neprijavljene radne snage kao i eksploatacija žena i djece u prostituciji i pornografiji."²⁵

Trgovina ljudima nije novi fenomen, ali je prodaja naivnih i očajnih mladih žena u seksualno roblje postala jedna od kriminalnih radnji s najvećim porastom u globalnoj ekonomiji. "Trgovina između određenih zemalja u razvoju (sjeverna i srednja Afrika, Južna Amerika, Azija) i zemalja Zapada se nastavlja. Međutim, začuđujuća je činjenica ...porast broja prodaje žena i djece iz središnjih i istočnih europskih zemalja u Europsku uniju. Procjene kažu da svake godine u zapadnu Europu bude prodano do 120 000 žena i djece".²⁶ Trgovina ženama i djecom - i ljudima općenito - već je nekoliko godina glavna tema programa rada Vijeća Europe.

Osakaćivanje ženskih genitalija

Procjenjuje se da običaj osakaćivanja ženskih genitalija (FGM), koji prevladava u Africi, pogađa 130 milijuna djevojaka i žena. To je kulturni običaj štetan po žene koji krši prava žena na život,

Značajni datumi

8. ožujka

Međunarodni dan žena

25. studenog

Međunarodni dan borbe za ukidanje nasilja nad ženama

Svake godine na svijetu, dva milijuna djevojaka osakate na ovakav način, na koji je osakaćeno već 130 milijuna žena. ²⁷

- tjelesni integritet, zdravlje i seksualnost. Budući da se primjenjuje i uglavnom na mladim djevojkama, ozbiljno dovodi u pitanje prava djece.

• **Na konfliktnim područjima...**

- Posljednjih su godina slučajevi nasilja nad ženama prijavljeni u Bosni, Kambodži, Čečeniji, Haitiju, Peruu, Somaliji, Sierra Leoneu, istočnom i zapadnom Timoru i drugim konfliktnim zonama u svijetu. Međunarodna zajednica jednom će morati pronaći alternativni odgovor za mali broj *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova - kao što su oni za Jugoslaviju i Ruandu. Iako su oni korisni i potrebiti, potpuno su neprimjereni i nedovoljni za zaštitu prava žena.

Parlamentarna skupština Vijeća Europe

"...žali što unatoč činjenici da se silovanje, okarakterizirano kao ratni zločin, nastavlja sustavno koristiti i da se koristilo u nedavnim sukobima (Kosovo i Čečenija) - kao ratno oružje koje ne donosi samo psihološku traumu već i prisilnu trudnoću."²⁸

Što se može učiniti kako bi se stalo na kraj nasilju nad ženama i djevojkama?

• **Postojeći međunarodni instrumenti ljudskih prava**

- Od vremena kad su Ujedinjeni narodi održali svoju prvu svjetsku konferenciju o pravima žena (Mexico City, Mexico, 1975. g.) pa do danas, postignut je važan napredak u izjednačavanju prava žena i muškaraca.

- UN-ov razvojni fond za žene (The United Nations Development Fund for Women - UNIFEM) osnovan je godine 1976. da bi financirao inovacije i promjene u tom području. On je od tada dao podršku brojnim projektima i inicijativama unutar svijeta u razvoju, promovirajući političke, ekonomske i društvene ovlasti žena.

- Prvi pravno obvezujući međunarodni dokument koji zabranjuje diskriminaciju žena i koji zagovara vlade da poduzmu korake u korist žena je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, "ženska konvencija" ("Women's Convention" ili CEDAW). Usvojena je godine 1979., a stupila na snagu godine 1981.

- Cilj je ove konvencije ukidanje svih oblika diskriminacije žena. Ona se definira u članku 1. kao "svako razlikovanje, isključivanje ili ograničenje na temelju spola, u svrhu ili s učinkom pogoršavanja ili poništavanja prava žena na užitek ili zadovoljavanje užitka, ne obazirući se na njihov bračni status, na temelju jednakosti muškarca i žena, u uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda u političkom, društvenom, građanskom ili bilo kojem drugom području." Države potpisnice dužne su podnositi periodične izvještaje u skladu s Konvencijom.

- Tijekom prošlog desetljeća pojavio se globalni pokret kako bi osporio ona stajališta o ljudskim pravima koja smatraju da su prava žena sekundarna u odnosu na druga pitanja ljudskih prava.

- Godine 1999. Opća skupština Ujedinjenih naroda pridodala je Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena neobvezni protokol, izrađen u Odboru Ujedinjenih naroda za ukidanje diskriminacije žena. Neobvezni protokol stupio je na snagu 2000. g. On predstavlja značajan korak u zaštiti prava žena jer dozvoljava pojedinim ženama ili skupinama žena da podnesu pritužbe o kršenju ljudskih prava izravno Odboru za ukidanje diskriminacije žena. Nadalje, on omogućava Odboru pokretanje istraga o pritužbama teškog i sustavnog kršenja ženskih prava diljem svijeta.

- Međutim, snaga Protokola je ograničena jer zemlje koje su ga ratificirale imaju mogućnost odbijanja zahtjeva Odbora za istragom kršenja prava žena na njihovom području.

"Nejednakosti i razlikovanje žena i muškarca u području ljudskih prava nisu u skladu s načelima istinske demokracije."

Parlamentarna skupština Vijeća Europe, Rezolucija 1216 (2000.)

Unutar Vijeća Europe pitanje jednakosti žena i muškaraca smatra se osnovnim ljudskim pravom o kojem skrbi Upravni odbor za jednakost žena i muškaraca (CDEG). Odbor je tijelo, sačinjeno od predstavnika vlada, koji djeluje unutar Vijeća Europe, a obavlja analize, studije i procjene te definira strategije i političke mjere i ujedno, kad je potrebno, određuje odgovarajuće pravne instrumente.

Četvrta svjetska konferencija za žene, održana 1995. godine u Pekingu, u Kini, privukla je gotovo 47 000 žena i muškaraca i pamti se kao najveći skup predstavnika vlada i nevladinih organizacija kojeg su do današnjeg dana organizirali Ujedinjeni narodi. Na ovom povijesnom događaju 189 zemalja jednoglasno je prihvatilo Pekinšku deklaraciju i Program djelovanja. Nacionalne su se vlade obvezale da će promovirati spolnu/rodnu ravnopravnost u odredbama svih vladinih strategija i programa. Odredile su sljedećih dvanaest zajedničkih kriznih područja: siromaštvo, odgoj i obrazovanje, zdravlje, nasilje nad ženama, oružani sukobi, ekonomija, moć i donošenje odluka, institucionalni mehanizmi za spolnu/rodnu ravnopravnost, ljudska prava, mediji, okoliš i mlade djevojke.

Glavni je problem u tome što se definicija jednakosti koristi u uskom smislu *de jure* jednakosti i u tome što ne pruža uvijek zaštitu od diskriminacije. Drugi problem leži u činjenici da su se žene ovim pitanjima tradicionalno bavile izvan glavnih društvenih struja. Treći je problem činjenica da u većini zemalja žene zauzimaju slabe pozicije u strukturama koje donose odluke.²⁹

Obrazovanje...rješenje problema.

Nakon prepoznavanja važnosti ljudskih prava sljedeći bitan korak bio bi njihovo jačanje. Oni koji se bave odgojem i obrazovanjem za ljudska prava trebali bi cijeniti osjetljivu prirodu viđenja ljudskih prava i poštivati razlike između pojedinačnih ženskih potreba i odgovora. Bez takve osjetljivosti obrazovanje za ljudska prava može postati još jedan oblik manipuliranja ili tlačenja žena. Obrazovanje je od presudne važnosti za spolnu/rodnu ravnopravnost budući da uključuje načine putem kojih društva međusobno izmjenjuju norme, znanje i vještine.

"Suzbijanje nasilja, izazvanog neuvažavanjem rodova, i promoviranje spolne/rodne ravnopravnosti zahtijeva obrazovanje i aktivnu uključenost od samog početka svih dijelova društva posebice mladih žena i muškaraca i članova manjinskih skupina."³⁰

Kao voditelj mladih dotičete li se u svojem radu odnosa među rodovima?

Izvori

Connell, R. W., *Gender and power*, Stanford University Press.

Mertus, J., Flowers, N., Dutt, M., *Local action, global change, UNIFEM and the Center for Women's Global Leadership*, 1999.

Williams, S., and others, *The Oxfam gender training manual*, Oxfam Publication, 1994.

Ramberg, I. *Violence against young women in Europe, seminar report, Council of Europe*, 2001.

Neke korisne internetske stranice na temu prava žena:

1. OECD-DAC Gender, www.oecd.org/dac
2. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Unesco). www.unesco.org/gender
3. United Nations Statistics Division Gender Statistics, www.un.org/depts/unsd/gender
4. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), www.undp.org/unifem
5. Women Watch, www.un.org/womenwatch
6. European Women's Lobby (EWL), www.womenlobby.org
7. Women Against Violence Europe (Wave Network): www.wave-network.org
8. Men Against Violence Against Women (MAVAW), <http://menagainstviolence.tripod.com>
9. Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

Globalizacija

Naš svijet postupno postaje jedno ogromno jedinstveno tržište. Neki ljudi kažu da je svijet postao jedno selo.

Svi mi pričamo o globalizaciji, no znamo li što ona zapravo predstavlja?

Globalizacija se odnosi na proces kojeg označava:

1. širenje telekomunikacija i informacijskih tehnologija;
2. smanjenje nacionalnih prepreka trgovini i ulaganju;
3. povećanje i međuovisnost financijskih tržišta.

Doista, globalizacija promovira povećanu pokretljivost ljudi iako se migracija kontrolira više nego ikad (zračni promet nikad nije bio značajniji u povijesti svijeta), globalni sporazumi među tvrtkama sve su uobičajeniji (pogledajte primjere telekomunikacija i prehrambenih industrija) i moguće je razgovarati putem računala s ljudima praktički iz bilo koje zemlje svijeta. Konačno, nedavni financijski slomovi u Aziji i Južnoj Americi pokazali su sve veću financijsku i ekonomsku međuovisnost.

Koji su ključni izazovi globalizacije?

Postoji mnogo nesuglasica oko trenutnih i mogućih posljedica globalizacije. Možemo prepoznati mnoge nedoumice, a u mnogim slučajevima nema jednostavnih odgovora. Brojni odbori i pojedinci kao što su aktivisti na području ljudskih prava, učenjaci, ekonomisti, istraživači i sociolozi potaknuti negativnim učinkom globalizacije, prepoznali su neke od sljedećih ključnih izazova:

1. *Smanjenje državne suverenosti:* Ondje gdje vlade imaju sve manje i manje kontrole u donošenju ključnih odluka koje mogu utjecati na njihova gospodarstva, a samim time i na dobrobit njihovih naroda, najmoćnije međunarodne tvrtke, međuvladine strukture i privatne financijske institucije imaju sve veći utjecaj i sklone su djelovati na isti način kao

Srodne aktivnosti

- Rječnik globalizacije, str. 69
- Dostupnost lijekova, str. 80
- Svi jednaki - svi različiti, str. 88
 - Ashiqueova priča, str. 91
- Oprez, mi promatramo!, str. 95
 - Obrazovanje za sve?, str. 122
 - Naslovnica, str. 135
 - Horoskop siromaštva, str. 145
 - Samo minutu!, str. 150
- Pleme Makah i lov na kitove, str. 166
 - Utjecaj interneta, str. 222
- Utrka za bogatstvom i moći, str. 231
- Mreža života, str. 235

i vlade. Upravo zbog ovoga kaže se da je suverenitet država uvelike smanjen. Njihove se tradicionalne uloge redefiniraju.

2. *Usmjerenost na ekonomiju:* Ekonomska problematika postaje važnija od političke i društvene problematike. Budući da privatne tvrtke i međuvladine međunarodne i regionalne organizacije preuzimaju sve nadmoćniju ulogu u vođenju država i svjetskih poslova, postoji opasnost da će ekonomski i financijski poslovi postati jedinom brigom ovih institucija i da će one pri tom zanemariti ostale temeljne probleme vezane za društvene i zdravstvene aspekte, kao i aspekte okoliša.
3. *Nedostatak transparentnosti i odgovornosti:* Vlade, javne institucije, upravni organi nacionalnih banaka itd., tradicionalno zaduženi za donošenje odluka o budućnosti njihovih zemalja i ljudi, misle da im se ova odgovornost u nekim slučajevima postupno oduzima. Mnoge njihove aktivnosti i odluke se kontroliraju budući da podliježu odgovornosti u svojim demokratskim sustavima, međutim ovo nije slučaj kada se radi o transnacionalnim korporacijama ili međunarodnim i regionalnim institucijama. U slučaju kršenja ljudskih prava, na primjer, gotovo ih je nemoguće držati odgovornima i nadgledati njihove aktivnosti. Nadalje, u većini ovih slučajeva pokazana je zabrinutost zbog nedostatka transparentnosti postojećih mehanizama za donošenje odluka. Na primjer, u nekim slučajevima u Svjetskoj trgovačkoj organizaciji odluke se donose iza zatvorenih vrata nakon složenih procesa multilateralnih neformalnih i formalnih pregovora.
4. *Nemilosrdna konkurencija:* Posebna je karakteristika liberalizacije trgovine nastojanje transnacionalnih tvrtki da se premjeste u države koje nude bolje komparativne prednosti što ustvari znači manje plaće radnicima, blaže radno zakonodavstvo, fleksibilnije radne uvjete, nepostojeće ili neprimjenjivo zakonodavstvo o zaštiti okoliša, manje poreze i smanjenje društvenih izdataka kao što su osiguranje za nezaposlene, zdravstvena zaštita itd. U ovakvim okolnostima lako je doći do zaključka da takva praksa uvelike utječe na ljudska prava, posebice, ali ne isključivo, na ekonomska i društvena prava radnika imigranata u zemljama u kojima rade, a koje su suočene s teškim društvenim i ekonomskim uvjetima i kojima su potrebna strana ulaganja da bi se ponovno aktivirale njihove već slabe ekonomije.
5. *Homogenizacija:* Neki se boje da će život u jedinstvenom integriranom društvu sa standardiziranim društvenim i kulturnim uzorcima ponašanja uvjetovati da jedemo istu hranu, slušamo istu glazbu ili gledamo iste filmove gdje god mi živjeli i koje god nacionalnosti bili. Ovakva bi situacija negirala specifičnost svake zemlje te bi narušila naša prava da uživamo u svojim kulturama. U ovom su kontekstu, bojkoti potrošača ponekad uspješno ispravljali neetične i bespravne poslovne postupke. Nadalje, neke tvrtke i organizacije pokušavaju razviti poslovne strategije koje bi zaobišle probleme globalizacije.

Podrobnije rečeno, kad se radi o liberalizaciji tržišta, neke od glavnih međuvladinih, međunarodnih i regionalnih institucija koje ju promiču su:

- Svjetska trgovačka organizacija,
- Međunarodni monetarni fond,
- Svjetska banka,
- Svjetski ekonomski forum. Privatna organizacija koja okuplja 2 000 najmoćnijih svjetskih tvrtki. Oni se susreću svake godine u Davosu, u Švicarskoj.
- Regionalni trgovački blokovi kao što su Europska unija, Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA) i Azijskopacifička ekonomska suradnja (APEC).

Pokret za poštenu trgovinu

Ima namjeru staviti etikete na proizvode koji su proizvedeni u skladu sa socijalnim načinima i uvjetima i ljudskim pravima. Na taj su način potrošači, koji su svjesni tog problema, u mogućnosti nešto promijeniti koristeći svoju kupovnu moć.

"Potkomisija za promicanje i zaštitu ljudskih prava...zahtijeva da sve vlade i ekonomski politički forumi u potpunosti uzmu u obzir međunarodne obveze i principe ljudskih prava u formuliranju međunarodne ekonomske politike."²²

Znate li odakle potječe odjeća koju nosite i hrana koju jedete?

Opća deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima i izmijenjena Europska socijalna povelja, kao i Povelja o temeljnim socijalnim pravima radnika europske zajednice te Povelja Europske unije o temeljnim pravima (iako ova posljednja još uvijek nije pravno obvezujuća) neki su od međunarodnih i regionalnih instrumenata od posebne važnosti kada se radi o pitanju globalizacije. Važno je napomenuti da su Potkomisija Ujedinjenih naroda za promicanje i zaštitu ljudskih prava, kao i Potkomisija za sprječavanje diskriminacije i zaštitu manjina prihvatile rezolucije o ljudskim pravima i globalizaciji, od kojih se prva odnosi na liberalizaciju trgovine i njen utjecaj na ljudska prava (Rezolucija, 1999./30), a druga na ljudska prava kao osnovni cilj trgovine, ulaganja i financijske politike (Rezolucija iz godine 1998./12).

Neka pozitivna gledišta globalizacije

1. *Novo shvaćanje pojma građanstva:* Pojavljuje se novi tip građanstva koji se naziva "globalno građanstvo". Kombinira se s tradicionalnim shvaćanjem građanstva povezanog s provedbom političkih i zakonskih prava i obveza, kao što je glasovanje. Uistinu, biti građaninom svijeta danas znači biti kritičniji prema onome što trošimo i prema uvjetima u kojima ti proizvodi nastaju, te biti svjesniji globalnih pitanja kao što su siromaštvo koje pogađa svijet, problemi okoliša ili nasilja. K tome, neki ljudi smatraju da je društvena i kulturna globalizacija suprotna istovrsnosti te da se, nasuprot tomu, novi postupci i identiteti stvaraju kao rezultat procesa interakcije.

2. *Povećana pokretljivost i brža komunikacija:* Usprkos očiglednom tehnološkom jazu između bogatih i siromašnih, što je jedna od najvećih negativnih strana ovog trenda, postoje i pozitivne posljedice - otvaranje granica i razvoj interneta i drugih tehnologija, koje uvelike olakšavaju putovanje iz jedne države u drugu ili komunikaciju s ljudima diljem svijeta. To nam daje mogućnost da dijelimo iskustva i da učimo jedni od drugih i od drugih kultura što nas, nadamo se, poučava da budemo tolerantniji i uljudniji.

3. *Postupno otvaranje granica:* Trebalo bi olakšati razvoj i primjenu transnacionalnih i regionalnih pravosudnih sustava za zaštitu ljudskih prava koji mogu spriječiti kršenje ljudskih prava. Europski sud za ljudska prava primjer je prilično učinkovitog regionalnog sustava zaštite ljudskih prava.

Antiglobalizacijski pokret

Kao odgovor na financijsku i ekonomsku globalizaciju važni dijelovi građanskog društva, zabrinuti njezinim negativnim utjecajem, pokrenuli su svjetski pokret kojim će promovirati ono što oni nazivaju humanizacijom globalizacije. Ovaj međunarodni pokret poznat kao "antiglobalizacijski pokret" okuplja sindikate, nevladine organizacije za okoliš, političare, aktiviste koji se bore za ljudska prava, učenjake, ženske institucije itd., ukratko širok spektar institucija i pojedinaca zainteresiranih za izgradnju pravednijeg svijeta koji, prema njima, ne može postojati sve dok su neoliberalizam, deregulacija i privatizacija glavni pokretači ekonomske globalizacije. Oni traže globalizaciju koja će imati ljudsko lice. Neke su od ovih skupina odlučile demonstrirati svoje negodovanje sudjelujući na velikim protestima tijekom sastanaka koje su organizirali G7+1 i druge institucije koje promoviraju nehumanu globalizaciju. Nažalost, ono što je najočitije tijekom takvih događanja - nasilni su incidenti koji su uzrokovali mnogo materijalne štete. Postupno se i ovaj pokret organizira. Svjetski društveni forum sastao se u Porto Alegreu, u Brazilu, istovremeno kad se održavao i sastanak Svjetskog

ekonomskog foruma u Davosu, u Švicarskoj i pri tome je dao mogućnost tisućama delegata iz organizacija građanskog društva da analiziraju pitanja vezana za globalizaciju i njene posljedice te da prouče alternativna rješenja.

Pod sloganom "Drukčiji svijet je moguć" raspravljalo se o nekim značajnim pitanjima procesa reformiranja Svjetske trgovačke organizacije, obrane ljudskih prava (posebno ekonomskih i društvenih prava kao i prava vezanih za okoliš), oprostima dugova zemljama Trećeg svijeta.

U zaključku mogli bismo citirati Xaviera Godinota (ATD Quart Monde): "Globalizacija je kolektivan izazov kao i poziv svima nama da stvorimo novu vrstu građana svijeta."

"Solidarnost je ljudska obzirnost."

Ernesto Cardenal

Neke nevladine organizacije (NGO) i institucije koje se bave globalizacijom:

Oxfam, www.oxfam.org

Federation Internationale des Droits de l' Homme, www.fidh.org

International Forum on Globalisation, www.ifg.org

Third World Network, <http://www.twinside.org.sg/>

L' Observatoire de la Mondialisation, <http://terresacree.org/obsmondi.htm>

ATTAC, www.attac.org

World Social Forum: www.forumsocialmundial.org.br

Poznate li neke druge institucije ili pojedince iz vaše zemlje koji se mogu dodati ovom popisu?

Izvori

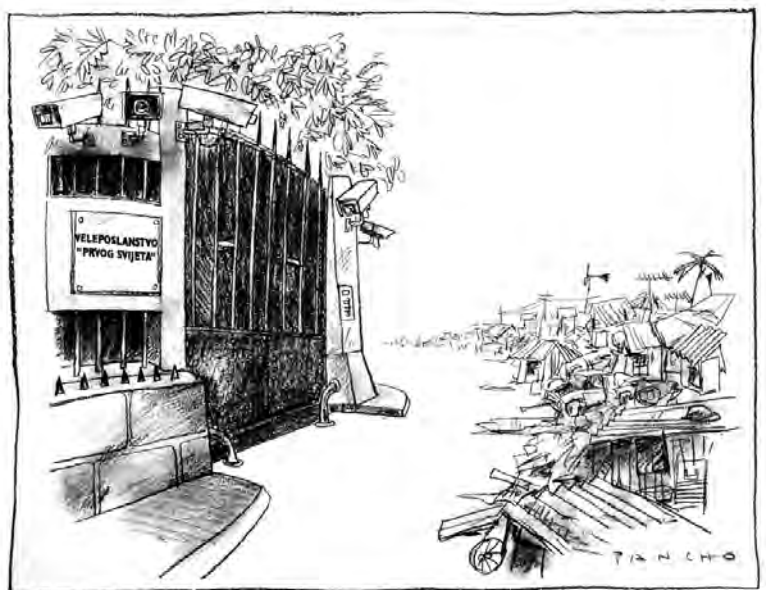
Birzea, C., Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective, *Council for Cultural Co-operation, Strasbourg, June 2000, pp. 8-11*

Leary, V., "Globalisation and human rights", *Human Rights, New Dimensions and Challenges, Unesco, Paris, 1998, pp. 265-276.*

"Mondialisation et droits de l' homme", *La Lettre, No.28, Federation Internationale des Droits de l' Homme, Paris, 1999.*

"Mondialisation et pauvrete", *Reveu QUART MONDE, No.175, Editions Quart Monde, Paris, 2000.*

Olaka-Onyango, J., Udagama D., " Human rights as the primary objective of international trade, investment and finance policy and practice. Working paper, submitted in accordance with Sub-Commission resolution 1998/12". *United Nations, E/CN.4Sub.2/1999/11, 1999.*

Zdravlje

"Zdravlje je stanje potpune tjelesne, duševne i društvene dobrobiti, a ne samo odsutnost bolesti i nemoći."

Heave

Zdravlje je društveno, gospodarsko i političko pitanje kao i pitanje koje se tiče ljudskih prava. Nejednakost i siromaštvo uzrok su lošem zdravlju, kao i smrtnosti siromašnih i marginaliziranih ljudi. Svjetsko zdravstveno izvješće (World Health Report) označava bolesti i uzroke smrti brojčanim znakovima. Prema Svjetskom zdravstvenom izvješću, prvi uzrok smrti u svijetu je ekstremno siromaštvo, označeno brojem 259.5. Nastao je začarani krug: siromaštvo uzrokuje bolest, a ona pak vodi k još većem siromaštvu.

Posljednjih nekoliko desetljeća ekonomske su promjene diljem svijeta uvelike utjecale na zdravlje ljudi i njihov pristup zdravstvenoj zaštiti i socijalnim službama. Svjetsko se bogatstvo sve više koncentrira u rukama malog broja ekonomskih moćnika koji nastoje izvući maksimalnu korist za sebe. Ekonomsku i financijsku politiku sve više vodi mali broj vlada i međunarodnih tijela, kao što su Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i Svjetska trgovačka organizacija. Djelovanje ovih organizacija, zajedno s aktivnostima multinacionalnih kompanija, ima velik učinak na živote, sredstva za život, zdravlje i dobrobit ljudi, kako na južnoj tako i na sjevernoj polutki.

Kao nikada do sada, podaci o smrtnosti i bolestima odražavaju nepravdu i nejednakost: 75% svjetske populacije živi u zemljama u razvoju i predstavlja samo 8% svjetskog farmaceutskog tržišta. Nadalje, osnovni lijekovi nisu dostupni jednoj trećini svjetske populacije.

AIDS i ljudska prava

Ogledni primjer je AIDS. Dok u bogatim zemljama ljudi koji žive s HIV-om/AIDS-om žive bolje i duže zbog antiretrovirusnog lijeka kojeg neke države osiguravaju besplatno ili po pristupačnim cijenama, u južnim zemljama ljudi zaraženi HIV-om umiru jer nemaju mogućnost

Srodne aktivnosti

- Dostupnost lijekova, str. 80
- Nasilje u obitelji, str. 114
- Vrt preko noći, str. 139
 - Pričajmo o seksu!, str. 156
- Živjeti u savršenom svijetu, str. 160
- Sport za sve, str. 214

takvog liječenja. U većini slučajeva godišnji izdaci za zdravstvenu zaštitu po glavi stanovnika iznose oko 10 američkih dolara.

Komisija Ujedinjenih naroda za ljudska prava u izvještaju o AIDS-u i ljudskim pravima, izdvojila je sljedeća ljudska prava usko povezana s raširenošću AIDS-a diljem svijeta³¹:

- *Pravo na brak i osnivanje obitelji.* Izvješće Komisije Ujedinjenih naroda za ljudska prava kaže da je "jasno da je pravo ljudi koji imaju HIV/AIDS narušeno obaveznim predbračnim testiranjem i/ili zahtijevanjem 'Potvrde o nezaraženosti AIDS-om' - preduvjetom za dobivanje bračne dozvole prema državnim zakonima. Osim toga, prisilni pobačaji ili sterilizacija žena koje žive s HIV-om krše ljudska prava na zasnivanje obitelji, kao i pravo na slobodu i integritet osobe."
- *Ljudska prava djece i mladih* također mogu biti u opasnosti. "Mnoga od ovih prava, kao što su sloboda od trgovine robljem, prostitucije, seksualnog iskorištavanja i seksualne zloporabe odnose se na prevenciju HIV-a/AIDS-a, brigu i pomoć koju pružamo djeci, budući da seksualno nasilje nad djecom, između ostalog, povećava mogućnost njihove zaraze HIV-om. Sloboda traženja, primanja i pružanja informacija i ideja svih vrsta i pravo na obrazovanje osiguravaju djeci pravo da pružaju i primaju sve informacije o HIV-u koje su im potrebne da izbjegnu infekciju i, ukoliko su zaraženi, da se znaju nositi sa svojim stanjem."
- *"Pravo na privatnost* obuhvaća obvezu poštivanja tjelesne privatnosti osobe, uključujući obvezu informiranja i pribavljanja njezinog/njegovog pristanka na testiranje na HIV; kao i na tajnost informacija, uključujući i čuvanje povjerljivih podataka koji se odnose na HIV status određene osobe. Zainteresiranost pojedinaca za tajnost njezinih ili njegovih podataka posebno je neugodna kada se radi o testiranju na HIV/AIDS, prvo, zbog karaktera obaveznog podvrgavanja testiranju na HIV, ali i zbog obilježavanja i diskriminacije povezane s gubitkom privatnosti i povjerenja, ukoliko je HIV otkriven. U interesu je zajednice zadržati tajnost kako bi se ljudi osjećali sigurno i ugodno pri korištenju mjera za održavanje javnog zdravlja."
- *Pravo na obrazovanje:* "Ovo pravo uključuje tri bitne komponente koje se primjenjuju u slučaju zaraženosti HIV-om/AIDS-om. Prvo, i djeca i odrasli imaju pravo na obrazovanje o HIV-u, posebice na onaj njegov dio koji se odnosi na prevenciju i njegu. Pristup dijelu obrazovanja koje se odnosi na HIV/AIDS, od životne je važnosti za njegovu učinkovitu prevenciju i program njege. Obveza je države poduzeti, u svakoj kulturnoj i religijskoj tradiciji, odgovarajuće mjere kako bi se korisne informacije o HIV-u/AIDS-u uključile u školske i izvanškolske obrazovne programe. Drugo, države trebaju osigurati da ni djeca ni odrasli koji žive s HIV-om/AIDS-om ne budu diskriminirani tako da im se uskraćuje pristup obrazovanju, uključujući pristup školama, fakultetima, stipendijama i međunarodnom obrazovnim institucijama ili da ih se ograničava zbog njihovog HIV statusa. Javno zdravstvo nema racionalnog opravdanja za poduzimanje takvih mjera budući da nema rizika od slučajnog prijenosa HIV-a u obrazovnoj okolini. Treće, države trebaju obrazovanjem promicati razumijevanje, poštivanje, toleranciju i nediskriminaciju osoba koje su zaražene HIV-om."
- *"Pravo na rad* podrazumijeva pravo svake osobe na zaposlenje bez ikakvih preduvjeta, osim potrebnih stručnih kvalifikacija. Ovo se pravo krši kada se od podnositelja molbe za posao ili uposlenika traži da se podvrgne obaveznom testiranju na HIV i ukoliko, na osnovi pozitivnog rezultata HIV testiranja, njegova molba bude odbijena ili ukoliko bude otpušten s posla ili mu budu odbijene radničke povlastice."

Značajni datumi

1. prosinca

Svjetski dan borbe protiv AIDS-a

7. travnja

Svjetski dan zdravlja

Na koji se način u vašoj državi krše prava ljudi koji boluju od AIDS-a ili koji su HIV pozitivni? Kako se to kršenje prava može izbjeći?

Zdravlje i okoliš u Europi

Neka zdravstvena pitanja su također povezana s problemima okoliša. U listopadu 2001. godine organizirana je konferencija da bi se analizirale posljedice na zdravlje izazvane klimatskim promjenama i ozonskim rupama. Stručnjaci s ovog područja vjeruju da su vrlo značajni "mogući razorni učinci interaktivnog djelovanja promjene klime i smanjenja ozona" i da je "potrebna hitna akcija za smanjenje uništavanja okoliša i njegovog utjecaja na zdravlje."³²

Zdravlje i mladi

U mnogim europskim zemljama, posljednjih godina, zabrinjava porast broja mladih ljudi koji konzumiraju alkohol, i to u sve ranijoj životnoj dobi. Štetne su posljedice takvog ponašanja znatne. Komparativna analiza rizika pokazuje da se, na primjer, u Europi jedan od četiri smrtna slučaja muškaraca od 15 do 29 godina može pripisati alkoholu. Zbog toga je tema Ministarske konferencije Svjetske zdravstvene organizacije (Stockholm, 19. - 21. veljače 2001.) bila "Mladi i alkohol". Sveukupni cilj ove konferencije bio je potaknuti primjenu Europskog plana o potrošnji alkohola.

Na konferenciji je usvojena deklaracija koje sadržava sljedeće osnovne elemente:

1. prepoznavanje alkohola kao važnog zdravstvenog problema mladih ljudi;
2. potvrda potrebe za razvijanjem javne politike o zdravlju/alkoholu, bez uplitanja komercijalnih ili ekonomskih interesa;
3. mogućnost da se mladi uključe u proces stvaranja politike;
4. potreba određivanja mjera na nacionalnim i lokalnim razinama, za smanjenje utjecaja alkohola na zdravlje mladih ljudi.

Regionalni odbor za Europu Svjetske zdravstvene organizacije preporučio je prihvatanje nekoliko mjera. Neke od njih su:

- jačanje međunarodne suradnje, osobito s Europskom komisijom, Vijećem Europe, UNICEF-om i Europskim forumom udruženja liječnika i Svjetskom zdravstvenom organizacijom (WHO);
- održavanje kontakata s mladima i njihovim organizacijama u cijeloj regiji;
- osnivanje sustava za nadgledanje reklamiranja alkoholnih pića, usmjerenog prema mladima.

Možete li napraviti popis konkretnih i praktičnih aktivnosti koje bi mogle pomoći u primjeni ovih preporuka u vašoj zajednici i državi?

Kao što je gore navedeno, mladi ljudi mogu i trebaju biti strateški partneri u aktivnostima ili programima koji se odnose na zdravstvene probleme, ili putem prevencije ili putem intervencije. Postoje organizacije mladih ljudi koje su aktivne na ovom zdravstvenom području, kao što su Međunarodna federacija crvenog križa i crvenog polumjeseca, koja ima ogranke mladih diljem svijeta. Europska mreža škola koje promiču zdravlje projekt je Regionalnog ureda Svjetske zdravstvene organizacije za Europu, Europske komisije i Vijeća

Europe. On naglašava važnost promocije zdravstva u obrazovnom sustavu putem suradnje zdravstvenih i obrazovnih stručnjaka i članova zajednice.

Pravo na zdravlje

Pravo na zdravlje je spomenuto u nekoliko međunarodnih instrumenata za ljudska prava; u 12. članku. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i u 24. članku Konvencije o pravima djeteta. Što se tiče Europe, članak 13. Europske socijalne povelje posebice se odnosi na pravo na zdravlje:

"Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na socijalnu i medicinsku pomoć stranke se obvezuju:

1. osigurati da svatko tko nema dovoljno prihoda i tko ih nije u mogućnosti ostvariti vlastitim naporima ili ih dobiti iz nekog drugog izvora, posebice u obliku davanja temeljem sustava socijalne sigurnosti, može dobiti odgovarajuću pomoć i, u slučaju bolesti, njegu koju iziskuje njegovo stanje;
2. jamčiti osobama koje se koriste takvom pomoći da im zbog toga neće biti smanjena politička ili socijalna prava;
3. osigurati da svatko može od nadležnih javnih ili privatnih službi dobiti svaki savjet i svaku osobnu pomoć potrebnu da bi se spriječila, uklonila ili olakšala osobna ili obiteljska ugroženost;
4. primjenjivati odredbe predviđene stavcima 1, 2 i 3 ovoga članka kako na svoje državljane tako i na državljane drugih država članica koji zakonito borave na njihovom teritoriju, sukladno obvezama koje imaju temeljem Europske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisane u Parizu 11. prosinca 1953. g."

Svjetsko zdravstveno izvješće (The World Health Report) iz godine 1999. prepoznalo je sljedeća četiri izazova za nacionalne vlade, međunarodnu zajednicu i građansko društvo:

1. *Preusmjeravanje zdravstvenih sustava s interventnog na preventivno djelovanje, što bi trebalo najviše utjecati na smanjenje prekomjernog tereta bolesti kojeg najviše podnose siromašni.* Ovo uključuje obnovljenu obvezu kontroliranja malarije, povećane napore u kontroli tuberkuloze, usredotočenje na zdravlje i ishranu majki i djece i na obnavljanje i širu pokrivenost programima cijepljenja stanovništva.
2. *Omogućavanje zdravstvenim sustavima da se proaktivno suprotstave mogućim prijetnjama zdravlju, nastalim uslijed ekonomskih kriza, nezdravog okoliša ili riskantnog ponašanja. Jedna je od najvažnijih prijetnji nikotinska ovisnost. Globalna obveza kontrole korištenja duhanskih proizvoda mogla bi spriječiti milijune preranih smrtnih slučajeva.* Drugi su prioriteti borba protiv povećanja otpornosti na antibakterijske lijekove i stvaranje učinkovitog odgovora prijetnji širenja bolesti. Također je važno i globalno iskorjenjivanje dječje paralize i promoviranje zdravog načina života (uključujući čišći zrak i vodu, prikladne sanitarne čvorove, zdravu prehranu i sigurniji prijevoz).
3. *Razvijanje zdravstvenih sustava koji će omogućiti univerzalan pristup kliničkim uslugama bez troškova (ili s vrlo malim troškovima).* Ovo će zahtijevati javno financiranje, državno socijalno osiguranje ili oboje. Međutim, smatra se, ukoliko usluge budu dostupne svima, tada se ne mogu ponuditi sve usluge. Prvo bi se trebale omogućiti najdjelotvornije usluge s obzirom na cijenu. Čak ni najbogatije zemlje ne mogu cjelokupnom stanovništvu omogućiti sve intervencije čije cijene nadilaze rizike liječenja.

4. Poticanje zdravstvenih sustava na investiranje u širenje znanja koje je u 20. stoljeću revoluciju u zdravstvu učinilo mogućom i koje će pribaviti sredstva za daljnji napredak u 21. stoljeću. Najveća je potreba za istraživanjem i razvojem znanja o zaraznim bolestima koje najviše pogađaju siromašne kao i potreba za osnivanjem baze podataka za pomoć zemljama u razvijanju vlastitih zdravstvenih sustava.

Izvor

The World Health Report, World Health Organization, www.who.int/whr/

Sigurnost ljudi

Pojam sigurnosti ljudi stupio je na svjetsku scenu tek krajem 20. stoljeća. Ali više od 300 godina ideja državne sigurnosti bila je priznat i prihvaćen pojam. Države su imale pravo, ili bolje rečeno, od njih se očekivalo, da brane svoju teritorijalnu cjelovitost od vanjskih prijetnji. Bilo je čak dozvoljeno poduzimanje i posebnih mjera, ali pojam sigurnosti, barem na međunarodnoj razini, završavao je na državnim granicama.

Rasprava se o sigurnosti promijenila u 90-im godinama i međunarodna je zajednica počela prihvaćati važnost posebnih mjera za obranu ne samo država već i ljudi od napada na njihovu sigurnost, čak i kada je to bilo u suprotnosti sa željama vlade koja je u pitanju.

Naravno, i prije toga se koristio pojam "sigurnost" koji se odnosio na ljude, ali radikalnu promjenu u 90-im godinama omogućila je međunarodna rasprava: tada je prvi put obrana ljudi, što se prije smatralo suverenim poslom svake pojedine nacionalne države, postala mogućim poslom međunarodne zajednice.

Promijenili su se i jezik i djelovanje

Kolektivne sigurnosne mjere, uključujući koalicije naroda pod vodstvom Ujedinjenih Naroda, nisu se poduzimale samo s ciljem jačanja sigurnosti države, već prvenstveno u ime sigurnosti ljudi. Događaji prema kojima se prije odnosilo kao prema *humanitarnim katastrofama*, sada su se preimenovali u pojmove mir i sigurnost. Ovo je učinjeno da bi se opravdale međunarodne mjere prisile. Jedan je od prvih primjera bio humanitarni prisilni program u Somaliji (1992. - 93. g.) gdje je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda ustvrdilo:

"veličina ljudske tragedije...predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti".

"Značenje pojma čovjekove sigurnosti sinonim je pojmu "ljudske sigurnosti"...Cilj čovjekove sigurnosti je zaštita i opstanak ljudi".

Dr. Sverre Lodgaard

Srodne aktivnosti

- Mogu li ući?, str. 98
- Novac za trošenje, str. 177
- Bingo - kviz o pravima!, str. 206
- Jezik kao prepreka, str. 228
- Utrka za bogatstvom i moći, str. 231
- Nasilje u mojem životu, str. 248
- Kada dođe sutra, str. 250

- Operacija Ujedinjenih naroda u Somaliji (UNOSOM) pokrenuta je godine 1992. s ciljem nadgledanja primirja u Mogadishuu i praćenja dostave humanitarne pomoći u distribucijske gradske centre. Mandat je ove misije kasnije produžen te je tako omogućena zaštita humanitarnih konvoja i distribucijskih centara u Somaliji.

"Vijeće sigurnosti,

Imajući na umu svrhovitost i načela Povelje Ujedinjenih naroda i primarnu odgovornost Vijeća sigurnosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti,

Odlučilo je razriješiti tešku humanitarnu situaciju na Kosovu, u Saveznoj Republici Jugoslaviji i osigurati siguran i slobodan povratak svih izbjeglica i prognanika njihovim kućama,

Uvidjevši da situacija u regiji i dalje predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti... i djelujući zbog tih namjera, u skladu s Poglavljem 7 Povelje Ujedinjenih naroda,

...Odlučuje da će odgovornosti međunarodnih sigurnosnih snaga koje su smještene i koje djeluju na Kosovu, uključivati:

1. sprječavanje oživljavanja neprijateljstava ...;
2. demilitarizaciju Oslobođilačke vojske Kosova (KLA)...;
3. uspostavljanje sigurnog okruženja za povratak izbjeglica i raseljenih osoba u njihove domove... i u kojem se može dostaviti humanitarna pomoć.

Osiguravanje javne sigurnosti i reda..."

Citati iz Rezolucije 1244 (1999. g.). Prihvaćena na Vijeću Sigurnosti Ujedinjenih naroda na 4011. sjednici, 10. svibnja 1999. g.

Dva aspekta promjene:

Gore navedeni isječci iz rezolucije Ujedinjenih naroda o Kosovu ilustriraju dvije temeljne promjene do kojih je došlo u klasifikaciji pojava koje predstavljaju prijetnju međunarodnoj sigurnosti:

1. vrste događaja koji se smatraju prijetnjom sigurnosti;
2. porast zabrinutosti zbog sigurnosnog stanja izazvanog zbivanjima unutar države kao i zbog sukoba između država.

Kako je došlo do promjene?

Brojni su čimbenici koji su ovaj pokret preusmjerili s definicije sigurnosti s naglaskom na države na definiciju s naglaskom na ljude.

Jedan je od takvih čimbenika nesumnjivo bio završetak hladnog rata zbog kojeg su interesi vlada i ljudi koji su do tada bili prikriveni izašli na površinu. Jedan je od rezultata bila pojava složenih i žestokih sukoba, često unutar same države, gdje je broj civilnih žrtava zahtijevao drukčiji odgovor. Međutim, možda je bilo važnije djelovanje nego samo razumijevanje da je ponekad za obranu ljudi potrebna međunarodna intervencija. Takvo shvaćanje, konačno, postojalo je godinama, ali "uplitanje" u ono što se smatralo čistim unutardržavnim poslom, nije se doživljavalo kao moguć ili prihvatljiv smjer djelovanja. Povećana briga za ljudska prava u svijetu dovela je do priznanja, ako ne potpunog, a ono bar vrlo široko prihvaćenog, da je međunarodna intervencija nužna; ljudska se prava ipak više odnose na ljude nego na države. Sve države svijeta izrazile su svoje načelno slaganje s ovim shvaćanjem.

Do koje bi mjere unutrašnja politika nekog naroda trebala biti predmetom kontrole međunarodne zajednice?

Interes pojedinca ili države?

"Sigurnost je stanje u kojem i druge stvari postaju moguće."

Emma Rothschild

Središnjom idejom ljudskih prava smatra se određena razina ljudskog dostojanstva kojeg ne može narušavati niti jedna vlada ili pojedinac. Stoga je neizbježna posljedica prihvatanja ljudskih prava, odricanje dijela suvereniteta pojedinih država, shvaćenog na tradicionalan način. Potpisujući međunarodni ugovor o normama za ljudska prava, države potpisnice se slažu s idejom da trebaju staviti pojedinca na čelo svih svojih akcija, čime se one odriču mogućnosti da rade *bilo što* u ime državnih interesa. Ova je ideja u posljednjih par godina postala temeljem na području međunarodnih odnosa. Rezultat ovoga nije samo veći broj misija UN-a s produženim mandatom, nego što je to bilo prije, već i pritisak da se osnuje stalni međunarodni kazneni sud na kojem bi se kršiteljima ljudskih prava moglo suditi i izvan granica određene države.

Međunarodni kazneni sud

Međunarodna se zajednica sastala u Rimu, u Italiji od 15. do 17. svibnja 1998. godine s ciljem da dovrši nacrt statuta kojim bi se, ukoliko bi ga ratificiralo minimalno 60 država, osnovao Međunarodni kazneni sud (ICC). Ovo bi bio stalni sud na kojem bi se sudilo pojedincima optuženima za genocid, ratni zločin i zločine protiv čovječanstva.

Rasprave se nastavljaju: sloboda od "oskudice"

Novi pogledi na sigurnost ljudi mogu se naći u publikacijama Programa UN-ova djelovanja za mir (Agenda for Peace by UN Secretary- General Boutros Boutros Ghali) iz godine 1992. Ovaj dokument smatra da prijetnje globalnoj sigurnosti nisu isključivo vojne prirode:

"Porozan ozonski omotač može biti veća prijetnja stanovništvu nego neprijateljska vojska. Suša i bolesti mogu uništavati jednako nemilosrdno kao i ratno oružje."

Ustanovljeno je da krizna područja sigurnosti nisu samo nestabilnost okoliša, siromaštvo, glad i ugnjetavanje već da su ona i izvor i posljedica sukoba.

Izješće UN-ova Programa za razvoj o ljudskom razvoju iz 1994. godine potkrijepilo je ovu ideju šire interpretacije shvaćanja sigurnosti, sugerirajući da koncept ljudske sigurnosti možemo podijeliti na dva osnovna čimbenika:

1. "zaštita od iznenadnih i štetnih remećenja strukture naših svakodnevnih života" (poznato kao *sloboda od straha*) i
2. "sigurnost od stalnih prijetnji gladi, bolesti, kriminala i represije" (poznato kao *sloboda od oskudice*).

Izješčaj je detaljno obradio ova shvaćanja te je čak utvrdio sedam pojedinačnih komponenata ljudske sigurnosti:

- *ekonomska sigurnost* (osiguran osobni dohodak);
- *dostatna količina hrane* (fizički i ekonomski pristup hrani);
- *zdravstvena sigurnost* (relativna zaštita od bolesti i infekcija);
- *sigurnost okoliša* (pristup sanitarnim izvorima vode, čistom zraku i neistrošenim zemljišnim sustavima);
- *osobna sigurnost* (sigurnost od tjelesnog nasilja i prijetnji);
- *sigurnost zajednice* (sigurnost kulturnog identiteta);
- *politička sigurnost* (zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda).

Sigurnost ljudi i mladeži

Za organizacije mladih koje rade na programima i aktivnostima koje promiču mir, obrazovanje za ljudska prava, pitanja okoliša i sprječavanja gladi, možemo reći da djeluju za veću ljudsku sigurnost; njihov je cilj stvaranje uvjeta u kojima mogu imati više slobode od oskudice i slobode od straha.

Međutim ovako široko shvaćenu ljudsku sigurnost kritiziraju oni koji vjeruju da što više komponenata uključimo u nj, utoliko ona kao političko oruđe postaje manje korisna.

Jedan od osnivača međunarodnog partnerstva "Human Security Partnership", Kanadski odjel za vanjske poslove i međunarodnu trgovinu (DFAIT), predlaže užu definiciju: "Sigurnost ljudi predstavlja zaštitu ljudi od nasilnih i nenasilnih prijetnji. Ona je položaj ili stanje koje karakterizira sloboda od stalnih prijetnji ljudskim pravima, njihovoj sigurnosti ili čak njihovim životima. Stupanj do kojeg se riskira ljudska sigurnost lakmusov je test kojim se određuje je li korisno neki problem svrstati u okvire ljudske sigurnosti."

Koje su prednosti i nedostaci proširenja pojma sigurnosti koji bi uključivao slobodu od 'oskudice' i slobodu od straha?

Područje rada ljudske sigurnosti

Usprkos različitim interpretacijama, definicijama i naglascima, različita shvaćanja ljudske sigurnosti zaista imaju zajedničke elemente. Dolje navedene karakteristike pojavljuju se kao središnje točke agende ljudske sigurnosti.

- Prebacuje se naglasak sa sigurnosti država na sigurnost ljudi. Ovo predstavlja jedan od primarnih doprinosa shvaćanju ljudske sigurnosti. Kao što je već prije navedeno, stoljećima se sigurnost prvenstveno promatrala u okvirima nacionalne ili državne sigurnosti. Sada, pojam ljudske sigurnosti postavlja ljude u središte međunarodnih rasprava i usmjerava zabrinutost na sigurnost i zaštitu ljudi, a ne samo država.
- Ovo podrazumijeva i ponovno naglašava obveze država da osiguraju sigurnost svojim građanima. Brigom i skrbi za svoje građane država dobiva na svojem ugledu.
- Prepoznaje međusobnu povezanost ljudi i činjenicu da mnoga pitanja prelaze državne i druge granice. Pojam ljudske sigurnosti naglašava međuovisnu ljudsku prirodu u današnjem svijetu, podsjećajući nas da mnogi problemi nemaju "putovnice" te da ne mogu biti zaustavljeni na političkim granicama. Na primjer, siromaštvo država u razvoju tiče se i žena i muškaraca u industrijaliziranim zemljama što je vidljivo u primjerima migracija i bolesti koje ne poštuju granice. Ljudima koji žive u državama u razvoju prijeti industrijsko zagađenje koje uzrokuju tvornice na sjeveru.
- Prepoznaje važnost nevladinog sektora. Međunarodna kampanja za razminiranje često se navodi kao primjer učinkovite inicijative koju predvode nevladine organizacije. "Građanske organizacije traže veću mogućnost i veću odgovornost u promicanju ljudske sigurnosti. U mnogim su se slučajevima, nevladine organizacije pokazale kao izuzetno učinkoviti partneri u zagovaraju sigurnosti ljudi."³³
- Zahtijeva da se kazne oni koji krše ljudska prava i humanitarne zakone. Osnivanje Međunarodnog kaznenog suda kao i Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju i Ruandu predstavlja važan napredak u agendi ljudske sigurnosti.
- Naglašava složenost pitanja o sigurnosti uviđajući potrebu za raznovrsnim odgovorima s više aspekata. Među različitim shvaćanjima pojma ljudske sigurnosti postoji općeprihvaćeni stav da se ljudsku sigurnost treba promatrati s više stajališta te da ljudska sigurnost zahtijeva koordinaciju i suradnju većeg broja sudionika. U osiguravanju ljudske sigurnosti treba se više oslanjati na "soft power" ili nagovaranje, umjesto na naglašavanje vojne moći i "hardware" ("moćne ideje, umjesto moćnog oružja").³⁴

"...časni ljudi ne mogu mirno sjediti i promatrati sustavne masakre drugih ljudi koje potiče država. Časni ljudi ovo ne mogu tolerirati, već moraju sudjelovati u oslobađanju, ukoliko je ono u njihovoj moći!"

Vaclav Havel

Osobna sigurnost i Europska konvencija o ljudskim pravima

Pravo na slobodu i sigurnost osobe je zaštićeno 5. člankom Europske konvencije o ljudskim pravima. Važnost je ovog članka postala vidljiva već u nekim ranijim slučajevima koji su pristigli u Strasbourg. Od prvih 10 000 slučajeva gotovo se jedna trećina odnosi na pojedince lišene slobode. Ovaj se članak odnosi na zaštitu tjelesne slobode i posebice slobode i svojevolijskog uhićenja ili pritvora. Ona jamči određena osnovna proceduralna prava, kao što su, na primjer pravo informiranja o razlogu uhićenja, pravo dovođenja izravno pred sud neposredno nakon uhićenja i pravo osiguravanja postupka pri kojem se pravovaljanost pritvora ili daljnji pritvor mogu brže razriješiti na sudu.

Primjeri slučajeva koji su suđeni prema 5. članku na Europskom sudu za ljudska prava uključuju:

1. *Bozano protiv Francuske, 1986. g.*

Sud je utvrdio da okolnosti uhićenja i deportacije tužitelja iz Francuske u Švicarsku nisu bili zakonite niti u skladu s pravom osobe na sigurnost.

2. *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 1988. g.*

Sud je utvrdio da su pritvaranjem tužitelja radi prevencije terorizma u periodu od 4 dana bez zakonske osnove, prekršena prava prema kojima su tužitelji trebali izravno izaći pred sud.

2. *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije 1970./71. g.*

Sud je smatrao da procedura dostupna tužiteljima, kojom su osporavali pravovaljanost svojeg pritvora po zakonu o skitnji, nije omogućila pristup pravnom lijeku s neophodnim jamstvima kojima bi osporili svoj dugotrajni pritvor, u periodu od sedam mjeseci do jedne godine i devet mjeseci.

Izvori

Annan, K., "Two concepts of sovereignty". The Economist, 18 September 1999.

Charter of the United Nations, www.un.org/peace

www.humansecuritynetwork.org

Lodgaard, S., "Human security: concept and operationalization", Norwegian Institute of International Affairs, unpublished, 2000.

Rothschild, E., "What is security?", DAEDALUS, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Vol. 124, No. 3, Summer 1995.

Human Development Report 1994, United Nations Development Programme, www.undp.org.

The Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT), www.dfait-maeci.gc.ca/foreign/humansecurity

Mediji

U svojoj autobiografiji predsjednik Mandela prepričava svoj kratki boravak na Sjevernom polu, u Gušćem zaljevu, gdje se susreo sa skupinom mladih Inuita:

"...razgovarajući s ovim mladim nadarenim ljudima uvidio sam da su pratili moje oslobođenje na televiziji te da su upoznati s događajima u Južnoj Africi. 'Živio ANC!', povikao je jedan od njih. Inuiti su starosjedioci koje su kroz povijest sustavno zlostavljali bijeli doseljenici; postojale su paralele između obveza crnih Južnoafrikanaca i Inuita. Ono što je mene jako iznenadilo činjenica je kako je planet postao tako malen tijekom desetljeća mog pritvora; zadivilo me što su mladi Inuiti koji žive na krovu svijeta mogli pratiti moje oslobađanje, kao političkog zatvorenika, na krajnjem jugu Afrike. Televizija je smanjila svijet i tako postala snažno oružje za istrebljivanje neznanja i promoviranje demokracije." ³⁵

Slikoviti opis predsjednika Mandele najbolja je ilustracija rastućeg i ubrzanog širenja različitih medija. Prije malo manje od jednog stoljeća, 1895. g. Marconi je poslao prvu bežičnu poruku; prije dva desetljeća Edison je izumio fonograf. Tijekom nedavnih desetljeća, nakon izuma radija i televizije i posljedično tome emitiranja putem oba medija, došlo je do ubrzanja tehničkog napretka. Bilo je teško predvidjeti kako će se prenositi lansiranje Sputnika kada su u listopadu 1957. g. sovjetski znanstvenici uputili prvu raketu u orbitu, metalnu kuglu promjera dvije stope (60.96 cm), koja je napravljena zbog određivanja gustoće gornjeg sloja Zemljine atmosfere. U ovom slučaju, događaj je emitiran putem radija, a satelit je kružio oko Zemlje samo 12 mjeseci. Dvanaest godina kasnije Sjedinjene Američke Države emitirale su putem televizije slike našeg planeta kao jednog tijela i slike prvog čovjeka koji je kročio na mjesec.

Danas je ideja "jednog svijeta" i satelitske/parabolične komunikacije poprimila središnju ulogu u rješavanju ključnih globalnih, kao i lokalnih pitanja. Prvi međunarodni satelitski sustav, Intelsat, uspostavljen je 1965. g. Od tada su se komunikacije svemirske ere, informacijske tehnologije i optičke elektronike, spojile s onim što obično nazivamo "masovnim medijima", da bi ljudima pružile neograničenu količinu alata - od jednostavnih mobilnih telefona do

Srodne aktivnosti

- Nacrtaj riječi!, str. 120
- Borci za ljudska prava, str. 130
- Naslovnica, str. 135
- Slikovne igre, str. 188
- Utjecaj interneta, str. 222
- Kada dođe sutra, str. 250

interneta kako bi oni proširili svoja viđenja, izrazili svoja mišljenja, komunicirali, razumjeli promjenu i reagirali na nju.

U sferi medija, jednostavno poimanje promjene podvrgnuto je radikalnim promjenama. Radiju je bilo potrebno 38 godina da dosegne broj od 50 milijuna korisnika, 13 godina televiziji, 16 osobnim računalima, no svega 4 godine "world wide webu", prevladavajućem načinu pretraživanja internetskih sadržaja.

Izazovi svijeta bogatog medijima

UNESCO-va Komisija za kulturu i razvoj, koja pomaže analizirati moderne komunikacijske tendencije i središnju ulogu zapadnjačke kulture u procesu globalizacije, opisuje nove tehnologije kao još nedovoljno upoznate dosege medija. Uobičajeni oblici cenzure postali su izuzetno nepopustljivi, mediji mogu osnažiti osjećaj globalne solidarnosti, a multimedijske tehnologije stvaraju nove umjetničke i intelektualne izazove. Lakoća reprodukcije i emitiranja otežala je svim vladama kontroliranje, a da se ne spominje cenzuriranje informacija koje ljudi primaju ili šalju drugima. Današnji mediji daju podršku kretanju ljudi i pomažu stvoriti bolje informirano građanstvo. Oni također jačaju osjećaj globalne solidarnosti, bez kojeg se ne bi mogla iskristalizirati nikakva globalna etika. "Slike ljudske patnje dostupne preko medija, motivirale su ljude da izraze svoju zabrinutost i solidarnost s onima koji žive daleko od njih, da doprinesu naporima koji ublažavaju njihove patnje i da zahtijevaju objašnjenja i akciju od vlada."

Moramo također istaknuti i negativne aspekte. Vjerojatno je loša procjena ako se kaže da je ovog trenutka preko 100 novinara u zatvorima u preko 20 zemalja zbog korištenja svojeg navodno zajamčenog prava na slobodu izražavanja, da ne spominjemo one koji su platili svojim životima obavljajući svoj posao.

Dostupnost sredstava drugi je problem koji moramo spomenuti. Kako revolucija u komunikacijskim sredstvima može doprijeti do milijardi ljudi svijeta u razvoju koji u stotinama tisuća naselja nemaju struju? Oni su još uvijek *oni koji nemaju ništa* od informacijske revolucije. *Oni koji imaju* u manjini su; većinom su to građani razvijenih zemalja i stanovnici urbanih sredina širom svijeta, koji se mogu nadati da će ih se spojiti sa satelitskom televizijom ili međunarodnom informacijskom mrežom.

Jeste li znali da....

Za zemlje u razvoju, slaba veza u lancu infrastrukture često je "posljednja milja" od mjesne telefonske centrale do kućanstva. Telekomunikacije su u nekim afričkim državama toliko slabo razvijene da na tisuću stanovnika dolazi manje od jedne telefonske linije. Da to naglasimo još više, u Tokiju ili Manhattanu postoji više telefona nego u cijeloj Africi. Izvješće o ljudskom razvoju iz 1999. g. daje vrlo detaljnu komparativnu analizu o mogućnostima korištenja telefonskih linija, televizora, telefaksa, osobnih računala i poslužitelja interneta diljem svijeta. Razvijene zemlje imaju u prosjeku 502 telefonske linije, 595 televizora, 45 telefaksa, 204 osobnih računala i 35 poslužitelja interneta na svakih tisuću ljudi, dok siromašnije zemlje na tisuću ljudi imaju u prosjeku 4 telefonske linije, 36 televizora, 0.2 telefaksa i beznačajan broj osobnih računala i priključaka interneta. Radio trenutno predstavlja jedini medij koji je dovoljno raširen na planeti i zadovoljava potrebe govornih kultura.

Kakav učinak imaju ove brze promjene na našu percepciju događaja u svijetu?

Mogu se istaknuti tri presudne dimenzije u promjenljivoj prirodi medija:³⁶

- I. Brzi je razvoj telekomunikacijskih i medijskih tehnologija promijenio samu prirodu medija. Oni postaju integralni dio događanja i u smislu prostora i vremena. I samo

Značajni datumi

21. studenoga
Svjetski dan televizije

17. svibnja
Svjetski dan telekomunikacija

"Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu na zadržavanje mišljenja bez vanjske prisile te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja preko bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice."

Članak 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima

izvještavanje uživo se pretvorilo u novi događaj. Primjeri ovoga su iskrcavanje američkih marinaca u Somaliji i na Haitima te napad na Beli Dom i televizijsku stanicu Ostankino u Moskvi.

2. Političari imaju snažan i presudan utjecaj na medije u nedemokratskim režimima i nerazvijenim demokracijama. U demokratskim društvima, političari nastoje utjecati na medije što je više moguće izjavama za javnost, friziranjem informacija itd. S druge strane, sami mediji mogu imati presudan utjecaj na ponašanje i odluke političara.
3. Komercijalizacija guši raznovrsnost programiranja kao i programa koji se odnose na manjinske skupine, alternativne kulture i potkulture. Težnja za većom gledanošću očituje se u izvještavanju o novostima i tekućim zbivanjima. Prikazivanje vijesti, odabir isječaka iz stvarnog života koje mediji prezentiraju svojim gledateljima obilježeni su trivijalnim, bizarnim i skandaloznim elementima. Kao posljedica toga, ozbiljne vijesti sada zauzimaju manje mjesta u medijima. Sve je manje spremnosti za pokrivanje troškova komentatora državnih službi koji su sada prisiljeni na komercijalnost. U takvom procesu informiranja najviše gubi javnost.

Članak II. Europske povelje za regionalne ili manjinske jezike (1992.) o medijima

Ugovorne stranke se obvezuju da za korisnike regionalnih ili manjinskih jezika na području na kojima se oni govore u skladu sa stanjem svakog jezika te ovisno o nadležnosti koju ima javna vlast izravno ili neizravno u toj oblasti, te poštivajući načelo neovisnosti i autonomije medija:

A. u mjeri u kojoj radio i televizija imaju karakter javne službe:

- i. osiguraju osnivanje bar jedne radiopostaje i jednog televizijskog kanala na regionalnom ili manjinskom jeziku, ili
- ii. osiguraju i/ili olakšaju osnivanje bar jedne radio postaje i jednog televizijskog kanala na regionalnom ili manjinskom jeziku, ili
- iii. sačine adekvatne odredbe s ciljem da odgovorni za radioemisije ponude programe na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Potreba za alternativom

Posebno u vrijeme napetosti i nasilnih sukoba kao, na primjer, onih koji zahvaćaju područje Balkana, "novi putovi za slobodan protok informacija mogli bi i trebali doprinijeti pluralizmu, ekonomskom i socijalnom razvoju, demokraciji i miru... Programi obučavanja o novinarskoj etici trebaju senzibilizirati novinare na predrasude i diskriminaciju."³⁷

Jedan je od vodećih portala interneta koji promovira informiranje o ljudskim pravima, One World (www.oneworld.net/) na sljedeći način sažeo četiri glavna aktualna izazova demokraciji u medijima:

1. *Sloboda govora*. Tradicionalno, mnoge su rasprave o demokraciji u medijima usmjerene na pravo na slobodu izražavanja. Posebno tijekom godina Hladnog rata, Zapadne su vlade isticale državnu cenzuru u Sovjetskom bloku kako bi naglasile navodnu slobodu svojih medija. Ipak, iako je sloboda govora pravo koje je u svijetu na razne načine uskraćeno, koncentriranjem isključivo na ovaj problem u mnogim se zemljama danas prekrivaju pitanja od veće važnosti za slobodu medija.
2. *Domet glasa*. Demokracija u medijima znači mnogo više od "mogućnosti izricanja onog što želimo". Demokracija se u medijima odnosi na domet glasa - koliko nas se daleko čuje. Iako je tehnologija više no ikada olakšala objavljivanje vašeg časopisa (ili snimanje vaših vlastitih videovijesti), postalo je sve teže doprijeti s tim materijalom čak i do najmanjeg slušateljstva. Čak i ako možete naći distributera koji će dati materijale malom broju neovisnih novina spremnih na njihovo objavljivanje, činjenica da svake godine ne

- možete potrošiti milijune na reklamiranje, znači da će do njih doći samo mali broj onih najupornijih.
3. **Koncentracija vlasništva.** U svom složenijem obliku, cenzuriranje se ne postiže pravnom represijom već zajedničkim radom kapitalističkih institucija da bi se zadržala hegemonija njihovih uvjerenja. Kontrola novih, najmoćnijih, medijskih instrumenata još uvijek je koncentrirana u rukama nekolicine (nacionalno ili međunarodno), u privatnom je vlasništvu ili pod vladinim monopolom. Ovo znači da je mali broj industrijskih giganta vlasnik većine medija i poslova vezanih uz njih. Bilo da se radi o pojedinačnim zemljama ili - sve više - o globalnoj razini, ovi karteli učinkovito kontroliraju slike i priče putem kojih mi shvaćamo svijet. Umjesto istinske demokratske raznovrsnosti, ponuđene su nam beskrajne verzije istog proizvoda (s malim varijacijama u pakiranju).
 4. **Skrij to.** Ovaj nedostatak raznovrsnosti ima ozbiljne posljedice jer postaje sve teže nametnuti alternative ustaljenim većinskim uvjerenjima u medijima. Koliko su medijski bile popraćene stotine tisuća sjevernoameričkih i zapadnoeuropskih kampanja protiv napada njihovih država na Irak u Zaljevskom ratu? Ograničena demokracija u medijima vodi ograničenoj političkoj demokraciji jer se alternativne ideje namjerno skrivaju od javnosti (pogotovo ako mogu povrijediti oglašivače).

Sloboda izražavanja - još mnogo toga treba napraviti

"Mnogi su novinari svijeta, uključujući Europu, još uvijek izloženi napadima, progonima, a ponekad čak i pogibiji kad pokušaju izvještavati o pitanjima od javnog interesa, rekao je glavni tajnik Vijeća Europe, Walter Schimmer u svojoj izjavi povodom obilježavanja Svjetskog dana slobode medija (3. svibnja 2001. g.)"³⁸

Koncentracija vlasništva

"Dva proizvođača nuklearnih elektrana posjeduju dvije od američkih nacionalnih televizijskih mreža - General Electric posjeduje televizijsku kuću NBC, a Westinghouse posjeduje CBS. Drugu mrežu posjeduje kompanija crtanih filmova: Disney posjeduje ABC", upozorio je američki predsjednički kandidat, Ralph Nader. Jedna skupina oglašivača je u mogućnosti kupiti danas 40% tržišta. Koncentracija moći, čiji smo svjedoci, spajanjem American On Line (AOL), Time Warnera i Turner Group povećava spektar kulturne hegemonije.

Mislite li da nam stalna izloženost komercijalnoj propagandi putem masovnih medija oduzima mogućnost slobodnog odabira?

Mislite li da izlaganje mladih ljudi televizijskim programima s neodgovarajućim materijalima, na primjer, s nasilnim i rasističkim sadržajima, utječe na njihovo razmišljanje i stavove?

Nevladine organizacije i mediji

1. Baltički medijski centar neovisna je, neprofitna fondacija (NVO) koja promovira demokraciju, socijalni razvoj i mirnu međunarodnu suradnju aktivnim sudjelovanjem medija, www.bmc.dk
2. AIM (Alternativna informativna mreža) mreža je neovisnih novinara iz bivše Jugoslavije i južnog Balkana, koja omogućuje dobivanje detaljnih informacija na lokalnim jezicima i na engleskom jeziku, <http://www.aimpress.ch/>
3. *Izjestitelji bez granica* organizacija je koja daje obavijesti o izjestiteljima koji su otvoreno pisali i kojima prijeti velika opasnost u cijelom svijetu. Organizira pisanje peticija i pisama u obranu ugroženih novinara. Za dodatne informacije, pogledajte www.rsfr.fr

Izvori

Human Development Report 1999, *United Nations Development Programme*, www.coe.int/youth
 Human Development Report 2001, *United Nations Development Programme*, www.undp.org
www.coe.int/media
 Our creative diversity, report of the *World Commission on Culture and Development*, Unesco, 1995
 World Communication and Information Report. *Unesco publishing*, 1999

Mir i nasilje

"Kruh u vrijeme mira je bolji od torte u vrijeme rata."

Slovačka poslovice

U kakvoj su vezi mir i ljudska prava? Je li mir ljudsko pravo?

Masovna kršenja ljudskih prava tijekom Drugog svjetskog rata te želja i potreba za mirom bili su problemi s kojima je Vijeće Europe započelo svoj rad.

Kultura ljudskih prava preduvjet je da se postigne mir u bilo kojoj zemlji svijeta. Pravo na mir pripada trećoj generaciji ljudskih prava ili tzv. pravima na solidarnost.

UNESCO - obrazovna, znanstvena i kulturna organizacija Ujedinjenih naroda - vodeća je institucija koja aktivno djeluje u promicanju ovog prava. Zapravo je godine 1995., Federico Mayor, tadašnji generalni direktor UNESCO-a, uputio međunarodni poziv na proglašenje prava na mir. Godine 1997. Općoj konferenciji UNESCO-a je predan prijedlog za deklaraciju koja predstavlja mir kao ljudsko pravo. Prijedlog je odbačen, ali je pravo na mir još uvijek na dnevnom redu UNESCO-a. Komisija za ljudska prava početkom 2001. g. prihvatila je Rezoluciju o utemeljenju prava naroda na mir.

Mislite li da treba postojati posebno pravo na mir ili je ono već dio postojećih ljudskih prava?

Što je onda mir?

Srodne aktivnosti

- Mogu li ući?, str. 98
- Imamo li izbora?, str. 111
- Nasilje u obitelji, str. 114
- Živjeti u savršenom svijetu, str. 160
- Novac za trošenje, str. 177
- Elektrana, str. 198
- Nasilje u mojem životu, str. 248
- Kad dođe sutra, str. 250

Pojam mira ima važnu kulturnu dimenziju. Tradicionalno u orijentalnim kulturama, mir se više povezuje s unutrašnjim mirom (mir uma i srca) dok se u zapadnom svijetu mir smatra odvojenim od pojedinca (odsutnost rata ili nasilnog sukoba). U Indiji, na primjer, riječ mir je "shanti" i implicira savršen red uma ili mir uma. Gandhi je temeljio svoju filozofiju i strategiju na shvaćanju zvanom Ahimsa što najšire znači suspregnuti se od bilo čega što može biti štetno. On je rekao: "Doslovno govoreći, Ahimsa znači nenasilje. Ali za mene ona ima mnogo veće, beskrajno veće značenje. Znači da ne smijete nikoga povrijediti; ne smijete gajiti bezbožničke misli, čak ni prema onima koje smatrate svojim neprijateljima. Onaj koji slijedi ovu doktrinu, nema neprijatelja." U tradiciji Maja, mir se odnosi na pojam blagostanja; povezuje se s idejom

savršene ravnoteže između različitih sfera našeg života.

Postoji mnogo definicija mira. Jedna od njih, koja je imala snažan utjecaj, razlikovanje je pozitivnog i negativnog mira Johana Galtunga, međunarodno poznatog norveškog učenjaka i istraživača na ovom polju.

Negativni mir znači da nema rata, nasilnog sukoba među i unutar država kao što su ratovi na Balkanu.

S druge strane, *pozitivni mir* znači da nema rata ili nasilnog sukoba te da vlada situacija u kojoj postoji jednakost, pravda i razvoj.

Mogli bismo sažeti ova dva osnovna koncepta na sljedeći način:

nema rata = negativan mir;

nema rata + socijalna pravda/razvoj = pozitivan mir.

Prema tome, visoki stupanj društvene pravde i minimalni stupanj nasilja karakteristike su pozitivnog mira.

Dok neki ljudi smatraju da se svi problemi završavaju prestankom rata, u stvarnosti ostaje još mnogo toga što se treba učiniti. Naime, potrebno je ponovno izgraditi zemlju, razviti strukture koje će voditi k većoj društvenoj pravdi i razvoju za sve ljude koji žive u zemljama pogođenim ratom.

Stoga možemo reći da mir nije samo pitanje razoružanja već i načina na koji ljudi žive.

Tko bi trebao biti odgovoran za provođenje strategija koje sprječavaju bilo kakav oblik nasilja u vašoj zajednici?

Mirovna konferencija

U svibnju 1999. g., u Haagu, u Nizozemskoj, sastalo se 10 000 aktivista za mir s ciljem pronalaska novih strategija za mirno 21. stoljeće. Sudionici povijesne Haške apelacijske konferencije uključili su i 1 500 mladih ljudi iz sto različitih zemalja. Na kraju konferencije, glavnom tajniku UN-a Kofiju Annanu predstavljena je Haška agenda za mir i pravdu u 21. stoljeću. To je sada službeni dokument UN-a i sadrži plan od 50 točaka za globalno djelovanje vlada i građanskih društava.

Možemo li govoriti o miru, a da ne govorimo o nasilju?

Postoje mnoge definicije nasilja, od kojih jedna kaže da je nasilje upotreba snage - očite ili skrivene - s ciljem da se od pojedinca ili skupine dobije nešto što oni ne žele dati dobrovoljno.

Postoje razni oblici nasilja. Možemo razlikovati:

- *izravno/neposredno nasilje* = tjelesno nasilje;
- *neizravno/posredno ili strukturalno nasilje* = siromaštvo, izrabljivanje, društvena nepravda, nedemokracija itd.

Prema tome, mir je na snazi kad nema *ni izravnog ni neizravnog* nasilja.

Koja je cijena nasilja?

U situaciji bez mira sukobljene strane smatraju da se krše njihova ekonomska i socijalna prava (razorena ekonomija države, crno tržište, gubitak poslova ili domova itd.) kao i njihova građanska i politička prava (ugroženo je pravo na život kao i pravo na zaštitu od zlostavljanja ili pravo na tjelesni integritet itd.). Kratkoročne i dugoročne posljedice nasilnog sukoba, kad je u pitanju kršenje ljudskih prava, poražavajuće su i ostavljaju duboke ožiljke na društvima.

Sljedeći podaci i informacije ilustriraju cijenu nasilja u odnosu na ljude i materijalna sredstva.

Značajni datum · Izravno nasilje:

Treći utorak u rujnu svake godine
Međunarodni dan mira

1. U Bosni i Hercegovini, unatoč Općim mirovnim sporazuma iz 1995. g., između 850 000 i 1.2 milijuna ljudi još je uvijek raseljeno unutar države ili žive kao izbjeglice; oko 17 000 ljudi još se uvijek smatra nestalima.
2. Tijekom tromjesečnog perioda rata 1994. g. u Ruandi umrlo je 800 000 ljudi.
3. Ukupan broj ljudi koji su umrli tijekom prvog svjetskog rata je 8 538 315.
4. U godinama oko 1990. g. u građanskim je ratovima poginulo 5 milijuna ljudi diljem svijeta.
5. Svijetom kola 500 milijuna lakog vatrenog oružja.
6. U 90-im ratovi i unutrašnji sukobi prisilili su 50 milijuna ljudi da napuste svoje domove.
7. 800 ljudi pogiba mjesečno od protupješačkih mina (nagaznih mina).
8. 1995. godine 53 milijuna ljudi (jedna osoba na svakih 115 stanovnika Zemlje) otjerano je iz njihovih domova, bilo da su prognani unutar svojih država ili su postali izbjeglice u inozemstvu.

Neizravno nasilje:

1. Oko 17 milijuna ljudi umire svake godine zbog nedostatka lijekova.
2. Oko 24 000 ljudi umire svakodnevno od posljedica gladi. To znači da gotovo svake 3.5 sekunde umre jedna osoba.
3. Više od 30 000 djece umire svaki dan od bolesti koje se uglavnom mogu spriječiti.

Međunarodna kampanja za zabranu korištenja nagaznih mina jedan je od sudobitnika Nobelove nagrade za mir 1997. g.
www.icbl.org

Općenito, nasilje ne ostavlja samo tjelesne već i emocionalne ožiljke na svakoj osobi koja je izravno ili neizravno sudjelovala u konfliktnim situacijama, kao što su ratovi ili situacije međuljudskog nasilja, kao što je nasilje u obitelji. Ti ožiljci mogu dovesti do dugoročnih trauma koje nisu vidljive. Nemoguće ih je novčano procijeniti, ali im je ljudska cijena visoka.

Mislite li da bi trebala postojati pravila koja ograničavaju količinu nasilja na televiziji?

Prioriteti javnih troškova (u % BDP-a) ⁴⁰

Država	Izdaci za obrazovanje 1995. - 1997. g.	Izdaci za vojsku 1998. g.	Izdaci za zdravstvo 1999. g.
Angola	6.2 (1985. - 1987.)	5.8	23.5
Costa Rica	5.4	5.2	...
Eritreja	1.8	...	22.9
Etiopija	4.0	1.7	99.0
Norveška	7.7	7.4	2.2
Ruska Federacija	3.5	2.5 (1990.)	3.8
Saudijska Arabija	7.5	12.8	13.2
Turska	2.2	2.2 (1990.)	5.0
Ukrajina	5.6	3.6	3.1
Ujedinjeno Kraljevstvo	5.3	5.9	2.5

Šest država u svijetu s najvišim izdacima za vojne potrebe u godini 2000³⁹

(u milijardama američkih dolara)

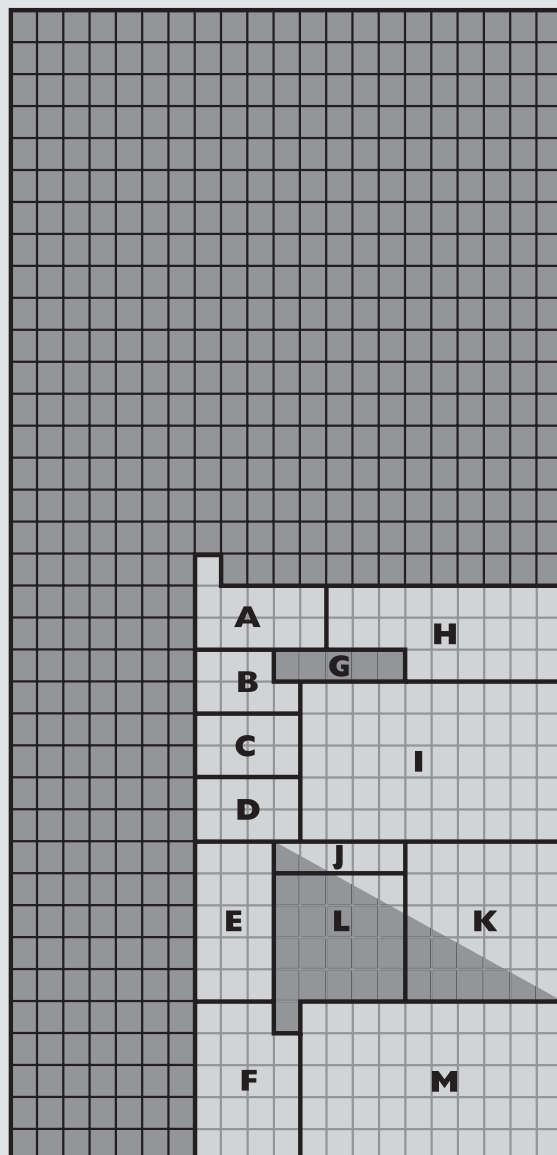
Poredak u 2000. g. (1999.)	Država	2000.	Udio u svjetskom vojnom trošku (%)
1 (1)	USA	280,6	37
2 (7)	RUSIJA	43,9	6
3 (3)	FRANCUSKA	40,4	5
4 (2)	JAPAN	37,8	5
5 (5)	UK	36,3	5
6 (4)	NJEMAČKA	33,0	4

Svjetski vojni trošak i njegove alternative ⁴¹

Ukupna tablica = ukupni svjetski godišnji izdaci za vojsku
Izdaci u godini 2001. (US\$ 756 milijardi) □ = US \$ 1 milijarda

Iznos potreban za...

- A. STABILIZACIJU STANOVNIŠTVA
10.5 milijardi US\$
- B. ZAUSTAVLJANJE ISKRČIVANJA ŠUMA
7 milijardi US\$
- C. SPRJEČAVANJE GLOBALNOG ZATOPLJENJA
8 milijardi US\$
- D. SPRJEČAVANJE KISELIH KIŠA
8 milijardi US\$
- E. OSIGURAVANJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE
15 milijardi US\$
- F. SPRJEČAVANJE GLADOVANJA I POTHRANJENOSTI
19 milijardi US\$
- G. ZAUSTAVLJANJE OZONSKIH RUPA
5 milijardi US\$
- H. SPRJEČAVANJE EROZIJE TLA
24 milijardi US\$
- I. OSIGURAVANJE ZDRAVE I SIGURNE ENERGIJE
Obnovljiva energija: 17 milijarda US\$
Učinkovitost energije: 33 milijarda US\$
- J. ISKORJENJIVANJE NEPISMENOSTI
5 milijardi US\$
- K. ZAUSTAVLJANE DUGOVANJA DRŽAVA U RAZVOJU
30 milijardi US\$
- L. OSIGURAVANJE SKLONIŠTA
21 milijardi US\$
- M. OSIGURAVANJE ČISTE I PITKE VODE
58 milijardi US\$

Značajni datum • Je li nasilje prirodno?

25. studenoga

Međunarodni dan borbe za
ukidanje nasilja nad ženama

Mnogi su ljudi uvjereni da su ljudska bića po prirodi nasilna i da se stoga ne mogu izbjeći ratovi, sukobi i, općenito, nasilje u našim životima i društvima. Drugi stručnjaci na ovom području tvrde da možemo izbjeći misliti, osjećati i ponašati se nasilno. Seviljska izjava o nasilju, koju je 1986. g. izradila skupina stručnjaka i znanstvenika iz mnogih zemalja, Sjevera i Juga, Istoka i Zapada, potvrđuje prethodnu tvrdnju iznoseći:

1. "Znanstveno je netočno reći da smo mi naslijedili nagon za ratovanjem od naših životinjskih predaka...Ratovanje je isključivo ljudski fenomen, koji se ne pojavljuje kod drugih životinja..."
2. Postoje kulture koje stoljećima nisu ratovale, a postoje i kulture koje su samo povremeno ratovale...
3. Znanstveno je netočno reći da su ratovanje ili neki drugi oblik nasilnog ponašanja genetski programirani u našoj ljudskoj prirodi...
4. Znanstveno je netočno reći da ljudska bića imaju "nasilnički um"...uvjeti u kojima živimo i kako se socijaliziramo određuju naše ponašanje..."

Agresivno i nasilno reagiranje većine nas uvjetovano je našom okolinom. Naučimo razmišljati, osjećati i djelovati agresivno i u nekim slučajevima nasilno. Gdje god živjeli, podložni smo društvenom i kulturnom pritisku koji nas tjera da čitamo o nasilju, gledamo nasilje ili slušamo o nasilju gotovo neprestano. Televizijski programi, reklame, novine, videoigre i glazbena i filmska industrija uvelike doprinose ovoj situaciji. Prije ulaska u razdoblje adolescencije, gledajući samo televiziju, dijete vidi tisuće ubojstava i nasilnih radnji. Naša moderna društva, svjesno ili nesvjesno, opravdavaju nasilje. Na nasilje se gleda kao da ima pozitivnu vrijednost. U većini kultura, reći NE nasilju i izbjegavati tjelesno nasilje ili suočavanje smatra se znakom slabosti, pogotovo od strane muškaraca koji su pod velikim pritiskom svojih vršnjaka od najranije mladosti.

Slažete li se s izjavom da se nasilje ne može nikada opravdati, čak ni nad najvećim nasilnicima?

Bullying je oblik međuljudskog nasilja među mladima i ilustrira kako se nasilje koristi kao sredstvo da se razvije osjećaj moći uz nanošenje zla drugima. Anketa iz godine 2001., provedena u španjolskoj srednjoj školi, navodi da je polovina ispitanika izjavila da znaju za slučajeve u kojima su njihove vršnjake zlostavljali drugi učenici.

Osim ovog oblika zlostavljanja, postoje mnogi drugi oblici međuljudskog nasilja: nasilje povezano s alkoholom i drogom, nasilje bandi, prisilna prostitucija, ropstvo, nasilje u školama i nasilje povezano s rasizmom. Sve su to manifestacije međuljudskog nasilja koje utječe na naše živote ili živote mnogih drugih. Neka od ovih nasilja pogađaju posebno mlade ljude, kao na primjer - nasilje bandi, nasilje u školama i nasilje na temelju rase.

Slažete li se s uvjerenjem da se "pravi čovjek" ne bi trebao bojati nasilja?

Spolno zlostavljanje i nasilje nad djecom ili ženama (ili čak i muškarcima) široko je rasprostranjena pojava. Većina ovih slučajeva događa se u obiteljima i privatnim domovima, a ne na ulici, kako se često vjeruje. Žrtve često poznaju počinitelje koji zloupotrebljavaju povjerenje i vjeru kako bi počinili svoje zločine. Većina žrtava ili ne prijavi počinjeni zločin ili čeka mnogo godina prije nego to učine. Mnogi su razlozi zašto je to tako; uglavnom su međusobno povezani i odnose se na situaciju, identitet počinitelja, prirodu (trajanje i učestalost) zlostavljanja, osobnost žrtve itd. Može se dogoditi da je žrtva premlada i tek

"Baš kao što su 'ratovi započeli u umovima ljudi', tako i mir započinje u našim umovima. Iste vrste koje su izumile rat, sposobne su izumiti i mir. Odgovornost je na svakom od nas."

Seville Statement on Violence

mnogo kasnije shvati što se događa; i /ili im je potrebna pomoć, a nemaju se kome povjeriti; i/ili ispričaju svoju priču nekome tko im odbija vjerovati, što se događa vrlo često, naročito kad se radi o djeci; i/ili se osjećaju posramljenima, krivima ili izdanim; i/ili im počinitelj prijeti i manipulira njima. U većini slučajeva, počinitelj je član obitelji.

Izvori

- Declaration on the Rights of Peoples to Peace, A/RES/39/11. *United Nations General Assembly*, 12 November 1984.
- Human Development Report 2000, *United Nations Development Programme. Oxford University Press, USA, 2000.*
- Report 2000, *Amnesty International, Amnesty International Publications, UK, 2000.*
- The Seville Statement on Violence, www.unesco.org/human_rights/hrfv.htm Spain, 1986.
- Tyler, J., Berry A. (Comp.). Time to abolish war, a youth agenda for peace and justice, *Hague Appeal for Peace. European Youth Foundation, 2001.*
- United Nations Commission on Human Rights*, Resolution on the Promotion of the Right of Peoples to Peace. E/CN.4/RES/2001/69, 25 April 2001.
- Fisas, V., *Introducción al estudio de la paz y del conflicto, Lerna, Barcelona, 1987.*
- Voices of youth explore children and war, www.unicef.org/voy/meeting/war/war-exp2.html, *Unicef World Report 2001. Human Rights Watch, USA, 2000.*

Siromaštvo

"Ne smijemo budućim generacijama ostaviti sebičnu Europu koja je slijepa i gluha za potrebe drugih."

Vaclav Havel

Siromaštvo postaje sve veće i problem je cijeloga svijeta. Mi ga običavamo povezivati s mjestima kao što su Afrika ispod Sahare, Azija i Južna Amerika, međutim, siromaštvo pogađa i milijune ljudi u Europi. Od 400 milijuna stanovnika Europske zajednice 60 milijuna živi ispod razine siromaštva (a ona se definira kao 50% prosječnog državnog prihoda), a 2.7 milijuna ljudi su beskućnici. U Španjolskoj 20% stanovništva živi ispod razine siromaštva, a 4.5% njih živi u ekstremnom siromaštvu. U Ujedinjenom Kraljevstvu jedna trećina djece odrasta u siromaštvu.

Siromaštvo u tranziciji

"(...) u gotovo svim bivšim socijalističkim zemljama došlo je do znatnog porasta siromaštva tijekom tranzicijskog perioda. Ipak, siromaštvo nije potpuno novi fenomen i nije isključivo rezultat tranzicijskog procesa; siromaštvo je u Sovjetskom Savezu postojalo i prije, iako se zbog političkih i ideoloških razloga nije priznavalo. Namještenici u javnom sektoru jedna od socijalnih skupina koja ranije nije bila pogođena siromaštvom, sada je doživjela dramatično smanjenje plaća i pogoršanje životnih standarda. Nezaposlenost je jedan od glavnih uzroka siromaštva u regiji." *UNDP, 2001. g.*

Siromaštvo u svijetu

"U bogatim zemljama jedno od stotinu djece ne doživi svoj peti rođendan, dok ga u najsiromašnijim zemljama ne doživi čak petina djece. Također, dok je u bogatim zemljama manje od 5% djece mlađe od pet godina neuhranjeno, u siromašnim zemljama neuhranjeno je čak 50% djece." *Svjetska banka, 2000. g.*

Srodne aktivnosti

- Horoskop siromaštva, str. 145
- Korak naprijed, str. 217
- Utrka za bogatstvom i moći, str. 231
- Što ti misliš?, str. 254

Definicija siromaštva

Potpuno siromaštvo temelji se na onome što se smatra minimumom potrebnim za opstanak. Prema ovoj definiciji, smatra se da postoje minimalni standardi ispod kojih ljudi spadaju u kategoriju "siromašnih". Sredstvo mjerenja siromaštva je najčešće iznos dohotka: tamo gdje dohodak osobe ili obitelji ne prelazi određeni iznos koji se smatra minimumom potrebnim za

primjereni životni standard, ta se osoba ili obitelj smatra siromašnom.

U relativnom siromaštvu, status određene skupine definira se i mjeri u odnosu na druge ljude u istoj okolini, zajednici ili državi. Stoga, netko tko se smatra siromašnim u razvijenom svijetu može zapravo imati veći dohodak od nekoga u manje razvijenoj zemlji koji se smatra imućnim. Značenje siromaštva ovisi o običajima, standardima i vrijednostima svake zemlje i regije u svijetu. Na ovaj način, također postoji i kulturna dimenzija u shvaćanju onoga što čini siromaštvo.

U današnje vrijeme mnogi ljudi shvaćaju da se stupanj siromaštva nužno ne smanjuje ekonomskim rastom države. Siromaštvo nije nestalo u zemljama koje su doživjele ekonomski razvoj. Poljska je, na primjer, postigla značajan uspjeh na gospodarskom planu, ali se siromaštvo ipak povećalo. Općenito se smatra da je "siromaštvo multidimenzionalni fenomen koji se sastoji od mentalnog, političkog, etničkog i drugih aspekata" zajedno s materijalnom dimenzijom (koja se uobičajeno izražava novčanom vrijednošću). Čimbenici koji podupiru siromaštvo mogu biti ekonomski, socijalni, politički ili čimbenici okoliša. Siromaštvo ima mnogo lica: može biti seosko ili gradsko, trajno ili povremeno. Neki ljudi mogu cijeli svoj život biti siromašni, dok drugi mogu izaći iz siromaštva. Ono nije statično stanje.

Druga važna dimenzija siromaštva odnosi se na ono što često nazivamo "feminiziranje siromaštva". Ovo znači da siromaštvo prevladava među ženama, što znači da se posljedice siromaštva različito odražavaju na rodove.

"Ekonomski razvoj proširuje materijalnu bazu za zadovoljavanje ljudskih potreba, ali stupanj zadovoljenosti ovisi o raspodjeli sredstava među ljudima i korištenju i raspodjeli mogućnosti, posebice zaposlenja."

Moeira

Siromaštvo i ljudska prava

Bečka deklaracija i Program djelovanja prihvaćen tijekom Svjetske konferencije o ljudskim pravima u Beču u Austriji (lipanj 1993. g.) kaže da "postojanje široko raširenog ekstremnog siromaštva sprječava potpuno i učinkovito uživanje ljudskih prava...posebice ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava." (Članak 14)

Važno je shvatiti da uskraćivanje odgovarajuće zdravstvene zaštite, obrazovanja, jednakosti, krova nad glavom itd., što su neke od posljedica siromaštva i isključenja iz društva, sprječava pristup građanskim i političkim pravima, a to onda onemogućava ljude u traženju njihovih ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Ovo je očiti primjer nedjeljivosti i međuovisnosti ljudskih prava.

Četvrti svjetski pokret mladih

dio je Četvrtog svjetskog pokreta, organizacije koja se posvetila borbi protiv siromaštva. www.atd-fourthworld.org

Amnesty International i ekonomska, socijalna i kulturna prava

Na sastanku međunarodnog savjeta Amnesty Internationala, u kolovozu 2001. godine donesena je odluka o proširenju mandata organizacije da bi joj se omogućio rad na širokom području ljudskih prava. Od sada pa na dalje, organizacija će djelovati ne samo protiv zlostavljanja ili u korist zatočenika zbog vlastite savjesti, već i protiv svih oblika diskriminacije, bilo da utječu na politička i građanska prava ili ekonomska, socijalna i kulturna prava.

Deklaracija o pravu na razvoj, koju je usvojila Opća skupština UN-a 4. prosinca 1986. godine, prvi je međunarodni instrument koji se odnosi isključivo na pravo na razvoj. Usko je povezan s drugom generacijom ljudskih prava opisanom u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Razvoj je opisan u članku 1. kao "globalni, ekonomski, socijalni, kulturni i politički proces koji nastoji povećati blagostanje svih ljudi i svih pojedinaca zasnovan na njihovom slobodnom, aktivnom i značajnom sudjelovanju u razvoju i pravednoj raspodjeli koja iz toga proizlazi." Članak 2. iste Deklaracije naglašava da je "ljudsko biće središnji subjekt razvoja i treba biti aktivni sudionik i korisnik prava na razvoj."

Značajni datumi

17. listopada

Međunarodni dan
iskorjenjivanja siromaštva

5. prosinca

Međunarodni dan volontera za
ekonomski i društveni razvoj

Mislite li da svi dokumenti s kojima su se vlade složile mogu dovesti do promjena u borbi protiv siromaštva diljem svijeta?

1995. g. na Svjetskom sastanku na vrhu za socijalni razvoj, poznatom kao Kopenhagenski sastanak na vrhu, 185 zemalja putem svojih predstavnika obvezalo se na potpuno iskorjenjivanje siromaštva te su u tom smislu prihvatile konkretne planove i prijedloge. Predsjednici vlada i država prihvatili su deklaraciju i plan djelovanja, poznat kao "Kopenhagen+6". Međutim, do rujna 2001. godine nijedan od navedenih ciljeva nije u potpunosti postignut.

Postojeći međunarodni i regionalni instrumenti imali su ograničen utjecaj na borbu protiv siromaštva. Jedan je razlog tome što ovi instrumenti ne uključuju i mehanizme za provođenje ovih prava. Drugi je razlog što, iako je došlo do napretka tijekom posljednjih 50 godina u širenju okvira za djelovanje ljudskih prava te iako se međunarodna zajednica složila da održiv ljudski razvoj nije moguć ako se ne poštuju ljudska prava, još uvijek nije došlo do izravnog povezivanja siromaštva i ljudskih prava. Istina je da Opća deklaracija o ljudskim pravima i dva međunarodna pakta o ljudskim pravima u svojim preambulama spominju zaštitu od siromaštva, a ugovori o ljudskim pravima daju pravo na odgovarajući životni standard, uključujući dovoljno hrane, odjeće i stambenog prostora, ali to nije dovoljno.

Europska socijalna povelja (izmijenjena)

Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na zaštitu od siromaštva i socijalnog isključenja, stranke se obvezuju:

- poduzeti, u okviru ukupnog i usklađenog pristupa, mjere radi promicanja dostupnosti posebice zapošljavanja, stanovanja, obučavanja, obrazovanja, kulture, socijalne i medicinske pomoći osobama i njihovim obiteljima koje se nalaze ili im prijeti opasnost da se nađu u okolnostima socijalne isključenosti ili siromaštva;
- preispitati te mjere radi njihove eventualne prilagodbe, ukoliko je potrebno.

Izmijenjena Europska socijalna povelja, članak 30.

Završna razmatranja

Jedna od najčešćih predrasuda prema siromašnim ljudima je da se oni nalaze u toj situaciji jer to sami žele ili jer dovoljno ne rade - pripisujući im da su lijeni i neodgovorni. Ovo je način da se na siromašne prebaci čitava odgovornost za njihovu situaciju; on sugerira da društvo ne bi trebalo biti odgovorno za njih i ne može im pomoći. Ovaj je pristup suprotan kulturi ljudskih prava jer postoje ljudi kojima se uskraćuje mogućnost da žive u dostojanstvu i da uživaju prava. Uz to, on spaja posljedice siromaštva (promijenjen način ponašanja, korištenje droga, odbijanje poslova, alkoholizam) sa složenim uzrocima koji su doveli do siromaštva.

Da bismo iskorijenili siromaštvo, moramo se početi baviti njegovim korijenima, ne samo trenutnim potrebama, a to će od država i međunarodnih organizacija zahtijevati ogroman politički napor; stoga, siromaštvo ima jaku političku dimenziju.

"Borba protiv siromaštva je uvelike politički problem. Siromaštvo se u većini društava odnosi na razlike u raspodjeli moći, bogatstva i mogućnosti." *UNDP, 2001. g.*

Slazete li se s ovom tvrdnjom?

U Milenijskoj deklaraciji (rujan, 2000. g.), svjetska se zajednica obvezala iskorijeniti siromaštvo, s ciljem da se do godine 2015. g. prepolovi broj onih čiji je dohodak iznosio manje od 1 US\$ na dan.

Društveni pokazatelji siromaštvom: nezaposlenost i mladi istočne Europe

Kao i na Zapadu nezaposlenost više pogađa mlade ljude nego ostale. U godini 1999. bilo je 65 milijuna mladih u dobi između 15 - 24 u zemljama srednje i istočne Europe i Britanske zajednice naroda nezavisnih država (27 država). Od sveukupne populacije mladih, 27% (18 milijuna) nije pohađalo školu, niti je bilo zaposleno. Prosječna stopa nezaposlenosti mladih za 18 zemalja iznosila je 30%, dvostruko od sveukupne stope nezaposlenosti. Nezaposlenost mladih naročito je visoka u jugoistočnoj Europi (71% u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji, 61% u bivšoj Jugoslaviji, 35% u Bugarskoj), na Kavkazu (46% u Azerbajdžanu, 27% u Gruziji) i u centralnoj Aziji (37% u Kirgistanu, 33% u Tadžikistanu).⁴²

Primjer nacionalnog plana za borbu protiv siromaštva

Jadno stanje djece u Moldaviji je uznemirujuće. U mnogim je obiteljima glavni izvor prihoda skromni dječji doplatak. Posljednjih je godina došlo do pogoršanja prehrambenog standarda djece iz siromašnih obitelji, s nepovoljnim posljedicama na njihovo zdravlje i kognitivni razvoj. Stoga je vlada odlučila načiniti poseban program za borbu protiv siromaštva djece kao dio Kratkoročnog programa za ublaženje siromaštva. Ova inicijativa daje širok raspon mjera u cilju uspostavljanja sustava socijalne zaštite za siročad, djecu s posebnim potrebama kao i za djecu iz siromašnih obitelji.⁴³

Izvori

- Bilan economique et social 2000, *le Monde, France, Edition 2001.*
 Choices for the poor, *United Nations Development Programme, New York, 2001.*
 Human Development report 2001, *United Nations Development Programme, New York, 2001.*
 Moreira, C. Eradication of poverty in the world: an assessment on the threshold of the year 2000, *Social Watch, www.socwatch.org.uy/, Uruguay, 2000.*
 Pettiti, L., Meyer-Bisch, P., "Human rights and extreme poverty", Human Rights, New Dimensions and Challenges, Ed. J. Symonides, *Unesco.Paris, 1998. pp.157-176.*
 Report of the expert seminar on human rights and extreme poverty, 7-10 February 2001, E/CN.4/2001/54.Add.1. *United Nations Commission on Human Rights, Geneva, March 2001.*
 The dimension of poverty, *Social Watch, www.socwatch.org.uy/, Uruguay, 1997.*
 "Young people in changing societies", *Regional Monitoring Reports. No 7. Florence: Unicef Innocenti Research Center, 2000.*

Socijalna prava

Kratak pogled na Europsku socijalnu povelju

"Kad mislim o poslu, pri tome uglavnom mislim o mogućnosti upravljanja svojom sudbinom, nasuprot izlaganju na milost i nemilost nepoznatome."

Gary Sinise

Dok Europska konvencija za ljudska prava jamči građanska i politička prava, Europska socijalna povelja jamči ekonomska i socijalna prava građana država potpisnica.

Socijalnu je povelju je prihvatilo Vijeće Europe godine 1961., a godine 1988., 1991., i 1995. pridodana su joj tri Protokola. Povelja i Protokol iz 1998. g. jamče niz prava koja možemo svrstati u dvije kategorije:

- **radni uvjeti** koji uključuju zabranu prinudnog rada, zabranu diskriminacije u radnoj okolini, sindikalna prava, zabranu iskorištavanja radne snage djece mlađe od 15 godina i zaštitu radnika u dobi od 15 do 18 godina, jednako postupanje prema radnicima migrantima itd. i
- **socijalna kohezija**, koja uključuje pravo na zdravlje, socijalno osiguranje, zdravstvenu pomoć, pravo starijih ljudi na zaštitu itd.

Izmijenjena Europska socijalna povelja prihvaćena je godine 1996. Stupila je na snagu 1. srpnja 1999. g. te će postupno zamijeniti Povelju iz godine 1961. Ovaj novi dokument jamči: jednakost žena i muškaraca, zaštitu u slučaju otkaza, dostojanstvo radnika na radnom mjestu, zaštitu protiv siromaštva i socijalne isključenosti, pravo na stambeni prostor i povećanje prava na zaštitu od diskriminacije itd.

Povelja ima kontrolni mehanizam, koji se temelji na predaji nacionalnih izvješća država potpisnica (Protokol iz 1991. g.), kao i sustav kolektivnog prigovora (Protokol iz 1995. g.) po kojem, *inter alia*, sindikati i nevladine organizacije mogu postavljati kolektivne zahtjeve.

Mislite li da bi sustavi socijalnog osiguranja trebali biti privatni ili državni?

Srodne aktivnosti

- Rječnik globalizacije, str. 69
- Priča o dva grada, str. 71
- Ashiqueova priča, str. 91
- Oprez, mi promatramo, str. 95
- Različite plaće, str. 107
- Horoskop siromaštva, str. 145
- Uoči sposobnost!, str. 209
- Sastanak sindikata, str. 244
- Posao i djeca, str. 260

Pravo na rad

Pravo na rad, kao jedno od socijalnih i ekonomskih prava, zajamčeno je međunarodnim instrumentima kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima (Članak 23), Međunarodni pakt

o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Članak 6) i izmijenjena Europska socijalna povelja.

Priznavanjem prava na rad država se ne obvezuje da će osigurati posao svakome tko ga traži; takva se obveza ne bi mogla provesti u praksi. Time se više implicira obveza države da razvije ekonomske i socijalne uvjete koji mogu dovesti do zaposlenja.

Pravo na rad je važno samo po sebi, ali i zbog toga jer je temeljni uvjet za očuvanje ljudskog dostojanstva. Ukoliko prvo nije zajamčeno pravo na rad, neka se druga temeljna prava neće moći ostvariti.

Iz prava na rad proizlazi pravo na pravične uvjete rada. Ovo pravo osobito uključuje jamstvo na zaštitu od diskriminacije, dobivanje odgovarajućih naknada i plaćenih praznika kao i pravo na razumno radno vrijeme i sigurnu i zdravu radnu okolinu koja štiti duševno i tjelesno stanje svake osobe. Ova su jamstva dana kako bi se osiguralo radnicima da počnu svoj radni vijek u pristojnim uvjetima. Rad ne bi trebao postati nepodnošljiv teret ili biti sam sebi svrhom; on bi trebao biti sredstvo koje će osigurati zadovoljenje barem osnovnih potreba kao što su hrana, odjeća, smještaj i obrazovanje.

"Radnici nemaju što izgubiti osim svojih lanaca. Pred njima je svijet da ga osvoje."

Karl Marx

Mislite li da nezaposleni ljudi trebaju od države primati naknadu?

Zaposlenost: perspektiva mladih ljudi

Imati posao znači mnogo više nego imati sredstva za vlastito uzdržavanje. Imati posao znači imati alat kojim ćemo doći do iskustva. Kroz zaposlenje pojedinci (posebno mladi ljudi) razvijaju mnoge vještine, od osnovnih tehničkih vještina do osobnih vještina.

Nezaposlenost i nepovoljni radni uvjeti dio su složenih međusobno povezanih problema koji stoje na putu potpunog razvoja ljudi i održavanja njihovog urođenog dostojanstva. Neki primjeri ovih posljedica uključuju nemogućnost nezaposlenih da sebi i onima koji ovise o njima priušte adekvatne uvjete života; mogućnost stvaranja poslova na crnom tržištu koji umanjuju sigurnost radnika i njihovu sposobnost da zaštite svoja prava; potrebu za stvaranjem opsežne sheme socijalne sigurnosti koja bi osigurala pomoć nezaposlenima.

Prijelaz je iz škole na posao presudan za mlade u njihovom osobnom i profesionalnom razvoju kroz daljnji život. Posljedice nezaposlenja u mladosti mogu biti ozbiljne. Nezaposlenost mladih često se povezuje s društvenim problemima kao što su nasilje, kriminal, samoubojstvo, zlouporaba alkohola i droga.

Stope nezaposlenosti među mladima često su veće nego kod odraslih. Ova razlika može biti veća ili manja, ovisno o specifičnom kontekstu države.

Stopa nezaposlenosti u nekim europskim zemljama⁴⁴

Država	Nezaposlenost mladih (%)	Ukupna nezaposlenost (%)
Hrvatska	31,4	9,9
Njemačka	10,7	9,9
Latvija	25,5	13,8
Rusija	26,8	13,3
Slovačka	20,4	11,1
Španjolska	39,2	20,9
Švedska	11,2	5,3
Nizozemska	5,1	3,8
Ujedinjeno Kraljevstvo	13,6	7,1

"Sam talent neće vas učiniti uspješnim. Bog nam daje talent; rad pretvara talentiranost u genijalnost."

Anna Pavlova

- Različitim se razlozima može objasniti visoki stupanj nezaposlenosti među mladim ljudima:
- nepovezanost tržišta rada; tehničke i organizacijske promjene koje su stvorile zahtjev za višim
- kvalifikacijama; i kriza tržišta rada zbog koje su uvjeti za nezaposlene radnike teži.

Sindikati, u službi radnika

- Povijest sindikata je vrlo duga. Prava su se radnika bez sumnje postupno povećavala, a sindikati su u tom procesu igrali presudnu ulogu.

Praznik rada: 1. svibnja

Međunarodnim praznikom rada 1. svibnja obilježavamo povijesnu borbu radnika diljem svijeta.

Svibanjski dan rodio se iz borbe za osmosatni radni dan. Podrška za osmosatnim radnim vremenom munjevito je rasla jer su radnici bili prisiljeni raditi deset, jedanaest, dvanaest i četrnaest sati dnevno. Prvi su dani svibnja 1886. g. bili obilježeni štrajkovima i demonstracijama radnika u SAD-u. Pola milijuna radnika sudjelovalo je na prvosvibanjskim demonstracijama diljem zemlje. U Chicagu je, na primjer, u marširanju ulicama sudjelovalo 90 000 ljudi.

1. svibnja tako je postao značajan datum koji se obilježava svake godine. Diljem su svijeta radnici iz sve više zemalja obilježavali praznik rada 1. svibnja. U Rusiji, Brazilu i Irskoj praznik rada se po prvi puta slavio 1891. godine.

- Sindikati su udruge zaposlenika (postoje također i udruge poslodavaca) čiji je glavni cilj zastupanje interesa zaposlenika kod poslodavaca. Pravo na osnivanje i udruživanje u sindikate osnovno je ljudsko pravo. Sindikalni pokret koji dobro djeluje i koji se poštuje, često je dobar pokazatelj demokracije i standarda ljudskih prava.

- Osim uloge u borbi za bolje radne uvjete, sindikati su imali (i nastavljaju imati) ključnu ulogu u izgradnji društvenih pokreta i stvaranju društvenih promjena. Uloga je sindikata varirala diljem Europe. U nekim zemljama, u kojima su na snazi bili fašistički i komunistički režimi, sindikatima su upravljale ili su ih stvarale državne vlasti i politička elita i pretvorila ih u oruđe kojim je provodila svoje okrutne režime. Kao rezultat ove povijesne stvarnosti, mnogi su ljudi skeptični prema ulozi sindikata i tek su nedavno radnici iz ovih zemalja počeli uviđati pozitivnu ulogu koju imaju sindikati u borbi za zaštitu njihovih prava. Druge razlike postoje diljem Europe, posebno u odnosu na ulogu i organizaciju sindikata. U većini zemalja, sindikati su organizirani u konfederacije.

Solidarnost je bio novi nacionalni sindikalni pokret koji je preplavio Poljsku u osamdesetim godinama.

Ovaj je pokret službeno stupio na snagu potpisivanjem dogovora u Gdansku 31. kolovoza 1980. godine. Njime se, između ostaloga, tražilo pravo na osnivanje neovisnih sindikata i pravo na štrajk. U stvarnosti, započeo je kad su radnici brodogradilišne industrije odlučili protestirati 14. prosinca 1970. godine, marširajući od brodogradilišta u Gdansku prema centru grada. Policija ih je brutalno zaustavila. Mnogi su štrajkovi u ljetu 1980. godine pokazali da je pokret Solidarnost postao glavno sredstvo u borbi za društvenu i ekonomsku promjenu. Članstvo je u Solidarnosti naraslo na preko devet milijuna članova. Represivna politika komunističke vlade postala je očiglednom kad je zabranila rad Solidarnosti, koji je nakon toga nekoliko godina morao djelovati u tajnosti.

Mladi i članstvo u sindikatima

- U proteklih nekoliko godina u mnogim zemljama u sindikatima se smanjio broj mladih. Mnogi su sindikati sporo reagirali na promjene do kojih je došlo kod mladih i u nekim su slučajevima propustili u svoj plan rada uvrstiti aktivnosti koje bi privukle dovoljan broj mladih kako bi na taj način zamijenili izgubljeno tradicionalno članstvo. Stoga, mnogi sindikati danas prave plan rada koji uzima u obzir potrebe i stvarnost mladih radnika kao i prikladne strukture za ovaj

sektor. Neki su osnovali i odbore mladih kao, na primjer, ETUC ili ICFTU - Međunarodna konfederacija slobodnih sindikata.

"Rad će vas naučiti kako ćete to napraviti."

Estonska poslovice

Jeste li vi član sindikata? Jeste li ikad bili?

- Između 1988. i 1997. g. sindikati priključeni *Deutscher Gewerkschaftsbundu* (DGB) izgubili su ništa manje nego 609 407 mladih članova ili 52.2% članstva mladih.
- Između 1987. i 1999. g., u Švedskoj se sindikalno članstvo mladih u dobi od 16 do 24 godine smanjilo sa 62.7% na 46.7%
- U Grčkoj, 70.1% mladih izrazilo je nepovjerenje sindikatima, 22.9% ih je iskazalo nepovjerenje prema vojsci, a 40.6% je onih koji su iskazali nepovjerenje prema sudstvu.⁴⁵

Rad djece

Problemu dječje radne snage danas se pridaje sve više pažnje. Djeca obavljaju brojne poslove, od kućanskih do poslova u teškoj industriji. Broj je djece uključene u takve poslove alarmantan.

Teško je prikupiti statističke podatke o plaćenom dječjem radu jer je takvo zapošljavanje u većini slučajeva nezakonito. Procjenjuje se da radi oko 250 milijuna djece u dobi od 5 do 14 godina; 120 milijuna u stalnom radnom odnosu, a 130 milijuna honorarno.

Od ukupnog broja, približno 61% djece (gotovo 153 milijuna) je iz Azije; 32% (80 milijuna) iz Afrike i 7% (17.5 milijuna) iz Južne Amerike.

Dječja radna snaga postoji i u mnogim industrijaliziranim zemljama, a pojavljuje se i u zemljama istočne Europe.

Izmijenjena Europska socijalna povelja je, ako se usporedi s obavezama u Povelji iz 1961. g., povećala obaveze o zaštiti djece i mladih ljudi u radnoj okolini. Članak 7(1) osigurava da "u cilju učinkovitijeg ostvarenja prava djece i mladih na zaštitu, Stranke se obvezuju: propisati da će minimalna starosna dob pri zapošljavanju biti 15 godina, s izuzećem djece koja obavljaju lakše poslove koji ne štete njihovom zdravlju, moralu ili obrazovanju."

Međunarodna organizacija rada (ILO), najvažnija organizacija za određivanje radnih normi, posvetila se iskorjenjivanju pojave dječje radne snage te je u tu svrhu prihvatila prijedloge i konvencije. Dvije se glavne konvencije posebno bave dječjom radnom snagom.

1. Konvencija međunarodne organizacije rada o najgorim oblicima dječje radne snage (1999. g.) stupila je na snagu 2000. godine. Prethodni pokušaji da se stane na kraj izrabljivanju dječje radne snage propali su i pogoršava se opća situacija za djecu koja rade. Stoga je međunarodna zajednica, u okviru ideje "korak po korak", odlučila potpuno ukinuti najgore oblike dječjeg rada. Od studenog 2001. godine, 108 je zemalja ratificiralo ovu konvenciju.
2. Konvencija međunarodne organizacije rada o najnižoj životnoj dobi (1973. g.) je drugi primjer. Članak 1. kaže "svaki se Član (...) obvezuje da će provoditi nacionalnu politiku usmjerenu potpunom ukidanju dječjeg rada i podizanju najniže životne dobi za zapošljavanje ili rad do razine koja se podudara s potpunim duševnim i tjelesnim razvojem mladih osoba."

Jedan od glavnih programa Međunarodne organizacije rada koji se posvetio iskorjenjivanju dječje radne snage, naziva se Međunarodni program za ukidanje pojave dječje radne snage. Konvencija o pravima djeteta u članku 32.(1) navodi da "Države potpisnice priznaju pravo djece da budu zaštićena od ekonomskog izrabljivanja i od obavljanja svakog rada koji bi mogao biti štetan ili bi mogao ometati obrazovanje djece, ili škoditi njihovom zdravlju ili tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom ili društvenom razvoju."

Globalizacija je počela uvelike utjecati na socijalna prava.⁴⁶ Uistinu, taj proces promiče

Međunarodna organizacija rada

Igrala je važnu ulogu u razvoju i borbi za ostvarenje radničkih prava te je doprinijela obučavanju i promicanju odgovarajućih struktura koje promoviraju prava radnika. www.ilo.org

Postoci djece koja rade u životnoj dobi između deset i četrnaest godina jesu: 30,1% u Bangladešu, 11,6% u Kini, 14,4% u Indiji, 17,7% u Pakistanu, 24% u Turskoj, 20,5% u Obali Slonovače, 11,2% u Egiptu, 41,3% u Keniji, 25,8% u Nigeriji, 31,4% u Senegalu, 4,5% u Argentini, 16,1% u Brazilu, 6,7% u Meksiku, 0,4% u Italiji i 1,8% u Portugalu.

postupke koji dovode u pitanje ispunjenje društveno zajamčenih osnovnih radnih uvjeta. Razvojem ekonomije slobodnog tržišta mnoge tvrtke drže da je nepostojanje socijalne zaštite "privlačna" karakteristika za investiranje i proizvodnju dobara po niskim cijenama. Premještanje industrija iz zemalja u kojima su prava radnika zajamčena u zemlje koje ta prava ne osiguravaju smatra se isplativom opcijom za unosnu zaradu.

U kontekstu u kojem je prioritet većine tvrtki povećanje profita pa čak i po cijenu socijalnih i radnih prava njihovih radnika, instrumenti međunarodnih i regionalnih ljudskih prava koji osiguravaju socijalna i ekonomska prava ključni su za zaštitu prava radnika.

Izvori

- La Charte, ses protocoles, la Charte revisee, Editions du Conseil de l'Europe, 1998.
- Conditions of employment in the European Committee of Social Rights, Council of Europe Publishing, 2000.
- Pascual, S., Waddington, J., Young people: the labour market and trade unions. A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation. European Trade Union Confederation Publication, May 2000.
- Solidarnosc, www.solidarnosc.org.pl
- Taking steps: young people and social protection in European Union, European Youth Forum.
- Unicef (2000), "Young people in changing societies", regional Monitoring Reports. No 7. Florence Innocenti Research Centre.
- United Nations, World Bank, ILO Policy, A global alliance for youth employment: recommendations of the High Level Panel of the United Nations Secretary-General's youth Employment Network, www.un.org/esa/socdev/youthemployment/index.html

Sport

Je li sport ljudsko pravo? Strogo gledano, odgovor je ne! Nijedna od deklaracija ili ugovora o ljudskim pravima ne sadrži posebnu odredbu koja bi se odnosila na ljudsko pravo bavljenja sportom. Ipak, sport se može smatrati bitnim elementom prava na obrazovanje i prava na kulturu.

Pravo na obrazovanje navodi se u 26. članku Opće deklaracije o ljudskim pravima i 13. članku. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Ono kaže "da će se obrazovanje usmjeriti k potpunom razvoju čovjekove ličnosti i osjećaja za njezino

"Bavljenje je sportom ljudsko pravo. Svatko mora imati mogućnost bavljenja sportom u skladu sa svojim potrebama".

Olimpijska povelja, Načelo 8

Paraolimpijske igre

Paraolimpijske igre atletske su natjecanje za ljude s invaliditetom, uključujući osobe s amputiranim ekstremitetima, osobe s oštećenjem vida, paraplegičare i osobe s cerebralnom paralizom. Prve igre održane su 1948. u bolnici Stoke Mandeville u Aylesburyu u Engleskoj. Od 1992. g. Paraolimpijske se igre održavaju iste godine kada i Olimpijada. Zimske su se paraolimpijske igre po prvi puta održale 1976. g. Na Ljetnim paraolimpijskim igrama 1992. g. u Barceloni natjecalo se 3 500 sportaša iz 82 države. Prve igre, održane su paralelno s Olimpijskim igrama, u Seulu u Južnoj Koreji, 1988. g. Tu su sportaši imali Paraolimpijsko selo i natjecali se na olimpijskim terenima. (...) Paraolimpijske igre priznaje i pomaže Međunarodni olimpijski savez, a vodi ih Međunarodni paraolimpijski savez." ⁴⁷

dostojanstvo i da će ojačati poštovanje za ljudska prava i osnovne slobode." Baveći se sportom ljudi razvijaju i tjelesno i intelektualno. Sudjelovanjem u sportskim aktivnostima podiže se samopoštovanje; pruža se mogućnost za samoispunjenje i dobivanje poštovanja od drugih. Ovo naročito vrijedi za invalidne osobe koje sudjeluju na natjecanjima kao što su paraolimpijske igre.

Što se tiče djece, Konvencija o pravima djeteta navodi da će se obrazovanje djece usmjeriti

Srodne aktivnosti

- Samo minutu!, str. 150
- Igraj igru!, str. 194
- Pogledaj mogućnost, str. 209
- Sport za sve, str. 214

...k "...potpunom razvoju dječje osobnosti, talenata te umnih i tjelesnih sposobnosti", a članak 31. navodi pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjereno djetetovoj dobi.

Pravo svakoga na sudjelovanje u kulturnom životu daje se u članku 27. Opće deklaracije o ljudskim pravima i članku 15. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Svugdje se može baviti svim vrstama sportova - nogometom, plivanjem, pikadom, šahom, bacanjem debla, sumo hrvanjem, američkim nogometom - ili bilo čim drugim! Sport je nesumnjivo važan dio kulturnog života u svim zemljama i stoga se može tvrditi da svatko ima pravo uživati u sportu bilo kao promatrač, natjecatelj ili igrač.

Iako se sport općenito ne smatra ljudskim pravom, provođenje sportskih aktivnosti i način na koji one pomažu, svakako je povezan s ljudskim pravima. U različitim okolnostima, sport se može koristiti kao sredstvo za promicanje ljudskih prava ili čak za njihovo kršenje.

Sport promiče ljudska prava

Bavljenje sportom rezultira zajedničkim interesima i vrijednostima i razvija društvene sposobnosti koje su potrebne za demokratsko građanstvo.⁴⁸ Sport potiče društveni i kulturni život povezujući pojedince i zajednice. Mjesni su ili državni timovi često sastavljeni od pojedinaca raznih nacionalnosti i vjera, a i gledatelji dolaze iz različitih društvenih sredina. Sport pomaže u svladavanju razlika i poticanju dijaloga pa prema tome pomaže razbiti predrasude, stereotipe, kulturalne različitosti, ignoranciju, nesnošljivost i diskriminaciju.

Otvorene zabavne škole nogometa

Otvorene zabavne škole nogometa humanitarno su i neprofitno udruženje kojeg su osnovale dvije danske NVO-e, Udruženje za stvaranje interkulturalnih veza i Dansko vijeće za izbjeglice. Bavi se kulturom javnog sporta na lokalnoj razini, okarakteriziranoj demokratskim načelima, volonterstvom, podrškom roditelja i osnovnim načelom "sport za sve". Postoji namjera da se svim nogometnim klubovima koji sudjeluju u programu raspodijeli sportska oprema i da na taj način ojačaju. To je i poticaj školama da svoje klubove otvore svoj djeci i mladima bez obzira na znanje, rod ili etničko ili društveno podrijetlo.

Tijekom zadnje dvije godine Otvorene zabavne škole nogometa provele su 15 otvorenih uličnih događanja. To su "mali sportski festivali" otvoreni za svu djecu. Traju tri do četiri sata i uglavnom služe u kriznim područjima kao sportski poticaj na druženje. Na primjer, 1999. g. Programom uličnog sporta na Kosovu stvorila se mreža od 140 tzv. uličnih majstora - mladih u dobi od 14 do 18 godina - koji svakodnevno organiziraju ulične sportove za djecu iz svog susjedstva. Procjenjuju da je oko 6 000 djece svih dobi sudjelovalo u njihovom programu, većina njih svakodnevno.⁴⁹

U odnosu na diskriminaciju žena, sama činjenica da se žene mogu baviti tzv. "muškim sportovima" poput nogometa ili dizanja utega, potiče ukidanje raznih stereotipa o ženskim ulogama i razlikama između žena i muškaraca.

Status je sportskih osoba takav da ih se često bira kao "veleposlanike dobre volje" za promicanje humanitarnog rada kroz neformalno obrazovanje. Na primjer, Ronaldo, brazilski nogometna zvijezda, specijalni je izaslanik "Snage za promjenu: svjetske AIDS kampanje za mlade".

I u sportu se ljudska prava također mogu kršiti

Upotreba je nedopuštenih sredstava u sportu vjerojatno najpoznatiji način kršenja ljudskog dostojanstva i zdravlja. Postoje i kontroverzna stajališta o korištenju hormona i provjere spola sportašica koja se odnose na poštovanje, ljudsko dostojanstvo i pravo na privatnost.

Sponzori mogu iskorištavati sportaše i sportašice, a ambiciozni roditelji mogu iskorištavati

djecu koja vrlo rano pokazuju određene sposobnosti. Intenzivni trening i prisila na natjecanje može dovesti do sportskih povreda i može predstavljati rizik za duševno zdravlje. Svatko ima pravo znati dobre i loše strane bavljenja vrhunskim sportom.

"Gimnastika: samo sport ili iskorištavanje djece?"

Sve je donedavno dvanaestogodišnja Alexandra Huci bila tek jedna od mnogih talentiranih djevojčica koje provode svoje mlade živote trenirajući u sportskim kampovima i sanjajući kako će postati svjetske pobjednice kad odrastu. Jednog dana na treningu se iznenada onesvijestila, pala u komu i umrla nakon pet dana. Njezino sićušno tijelo jednostavno nije više moglo izdržati.

Držanje dijeta i fizičko iscrpljivanje mladim je gimnastičarima često donosilo više patnje nego koristi. "Bol je sastavni dio mog života otkad sam počela trenirati", rekla je 10-godišnja Wang Shuo u intervjuu kojeg je nedavno dala CNN-u u sportskom kampu u Pekingu, gdje djeca započinju svoje "karijere" s tri godine. Maria Pardo, španjolska gimnastičarka teška je 43 kilograma, a visoka 170 cm.⁵⁰

Mogućnosti za bavljenje sportom ne vrijede uvijek za sve i pri pristupu sportu mogu se javiti elementi diskriminacije prema vjerskim i kulturnim manjinama. Komercijalni se pritisci i interesi mogu povezati s kršenjem ljudskih prava i vrijeđanjem dostojanstva i poštovanja drugih. Na primjer, neki igrači prihvaćaju mito kako bi napravili "profesionalne prekršaje" u nogometu ili osigurali ishod utakmica. Postoje drugi slučajevi kršenja ljudskih prava povezani s globalizacijom industrije sportske opreme. U mnogim su zemljama, i nacionalni i lokalni sportski savezi, postavili standarde u odnosu na radnu snagu, koje proizvođači njihove sportske opreme moraju poštovati. Postoje kampanje, poput Kampanje za čistu odjeću u Europi koje od proizvođača traže da poštuju ljudska prava svojih radnika. Kampanja sportske obuće u Sjevernoj Americi, između ostaloga, nastoji nagovoriti takve sportaše kao što su Tiger Woods i Andre Agassi, da prestanu reklamirati proizvode nastale izrabljivanjem radne snage.⁵¹

Sport i politika

Već se dugo sport koristi kao miroljubivo sredstvo za političko djelovanje protiv nepravde. Na Olimpijskim igrama u Meksiku 1968. g., John Carlos i Timmie Smith salutirali su Crnoj panteri za vrijeme ceremonije proglašenja pobjednika u znak protesta protiv diskriminacije crnih ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama. U vrijeme apartheida, mnoge su zemlje odbile održavati bilo kakve sportske odnose s Južnoafričkom Republikom, što je znatno pridonijelo političkoj promjeni u toj zemlji.

"Capoeira"

U šesnaestom stoljeću, robovi koji su u Brazil bili dovedeni iz Angole, nastojali su sačuvati svoje tradicionalne plesove i rituale i razvili ih u "capoeira", vještinu samoobrane. Vlasnici robova su branili svaku vrstu ratnih vještina, ali su robovi mogli trenirati "capoeiru" koristeći se bezazlenim izgledom rekreacijskog plesa. U sedamnaestom stoljeću se umijeće "capoeira" dalje usavršilo i zatim koristilo u desetogodišnjoj borbi za oslobođenje od kolonijalnog ugnjetavanja.

Sport se može i zloupotrijebiti u nacionalističke ili političke svrhe. Na primjer, na Olimpijskim igrama u Munchenu 1972. g., osam je arapskih terorista zauzelo glavni ured izraelskog tima i ubilo dvoje ljudi. Još je devet talaca bilo ubijeno nakon neuspjelog pokušaja njemačke policije da ih oslobodi.

Olimpijske se igre već dugo koriste kao forum na kojem narodi mogu iznijeti svoje političke stavove. Na primjer, Sjedinjene Američke Države su, zajedno s još 65 nekomunističkih država, bojkotirale Olimpijske igre u Moskvi 1980. g. zbog sovjetske invazije

na Afganistan. Sovjetski Savez je zatim, s još petnaest svojih saveznika, bojkotirao sljedeće igre u Los Angelesu 1984. g. zbog sigurnosnih razloga i straha da će njihovi natjecatelji tražiti i dobiti politički azil.

Treba li miješati sport i politiku?

Moglo bi se raspravljati je li ispravno što je Kina izabrana za domaćina Olimpijskih igara u 2008. godini. Kina se već dugo kritizira zbog nepostojanja demokracije i kršenja ljudskih prava. Neki su od argumenata kojima se opravdava prihvaćanje pekinške ponude da će se odnos Kine prema disidentima i druga kršenja ljudskih prava i dalje nastaviti osuđivati na skupovima kao što je godišnje okupljanje UN-ove Komisije za ljudska prava. Zapravo, odobrenje Pekinga za organizaciju Olimpijskih igara moglo bi čak djelovati na Peking da povede više brige o takvim osudama.

Sport i rasizam

Rasizam u sportu nije pojava ograničena samo na nogometne terene, niti je ograničena samo na obojene igrače. Može se javiti u svim sportovima i manifestirati na više razina; u amaterskom sportu, na institucionalnoj ili međunarodnoj razini, kao i u medijima. Može se pojaviti na lokalnoj razini, naročito, ali ne isključivo, u interakciji (zbog stvarnih ili imaginarnih razloga povezanih s bojom kože, vjerskom pripadnošću, nacionalnosti ili etničkim podrijetlom) između ili protiv igrača, timova, trenera i gledatelja, a i protiv sudaca. Može uključiti zlostavljanje cijelih timova pa čak i čitavih skupina.

Odgovornost za borbu protiv rasizma snose svi, organi vlasti (zakonodavna vlast, sudovi, policija, vladina tijela zadužena za sport i mjesne vlasti) i nevladine organizacije (profesionalni i amaterski nacionalni sportski savezi, klubovi, lokalni sportski savezi, klubovi navijača, organizacije igrača, antirasističke udruge itd.).

Što vi možete učiniti u svojoj školi ili klubu kako bi sportovi kojima se bavite bili otvoreni za sve i promicali ljudska prava?

Izvjешće o ispadu

21. rujna 2001. g., Gaston Taument, napadač SK Rapida iz Beča nije prestajao s rasističkim skandiranjem tijekom jučerašnje utakmice kupa UEFA protiv FK Partizan iz Beograda. Gaston Taument, koji je osvojio 15 kupova za nizozemski nacionalni tim, a rodom je iz Surinama - rekao je ranije u jednom intervjuu: "Kad dođe do rasističkih ispada ..., nije u redu šutjeti o rasizmu." ⁵²

Rasističko ponašanje na nogometnim utakmicama izvrsna je tema za rasprave o dilemama u primjeni ljudskih prava.

Treba li potencijalnim huliganima zabraniti putovanje na utakmice u inozemstvu? Je li to kršenje njihovih prava na slobodu kretanja?

Mladi i sport

Jedan od primjer kako se mladi zalažu za ljudska prava je "Nogomet protiv rasizma u Europi". FARE (Football against Racism in Europe) putem nogometa bori se protiv svih oblika diskriminacije u njemu: na stadionu, na terenu, u svlačionici, na vježbalištu, u uredu i učionici; protiv onih koji ju provode: obožavatelja, igrača, ravnatelja, trenera, administratora ili voditelja.

U vezi s ranije opisanom Kampanjom o sportskoj obući, studentske grupe diljem Sjedinjenih Američkih Država obraćaju se sponzorima i zahtijevaju da se sponzorske tvrtke pridržavaju Kodeksa ponašanja ili će izgubiti ugovor o opremanju njihovih sportskih timova na koledžu.

Rad Vijeća Europe

Uprava za mlade i sport dio je Opće uprave za obrazovanje, kulturu, mlade i sport te okoliš. Izrađuje smjernice, programe i zakonske instrumente za razvoj jedinstvene i efikasne politike mladih na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Osigurava sredstva i pomoć u obrazovanju za međunarodne aktivnosti mladih koje promiču građanska prava mladih, mobilnost mladih i vrijednosti ljudskih prava, demokraciju i kulturni pluralizam.

Odbor za razvoj sporta Vijeća Europe potaknuo je razne aktivnosti za poticanje zdravog načina života i sudjelovanje u sportu, na primjer, EUROFIT (testovi tjelesne spremnosti za djecu i odrasle). Postoji Anti-doping konvencija iz 1989. g. i "Vodič za čisti sport", edukativni i informativni paket za škole i sportske organizacije nastao u suradnji s Europskom unijom.⁵³ Europska konvencija o nasilju gledatelja i nedozvoljenom ponašanju na sportskim događanjima nastala je 1986. g.

Međunarodni instrumenti i međunarodni dani povezani sa sportom

1. Europska povelja o sportu za sve. Članak 1. proklamira pravo svakoga na bavljenje sportom, 1975. g.
2. Europska povelja o sportu i etičkom kodeksu omogućuje svima pristup sportskim objektima i sportskim aktivnostima, bez ikakve diskriminacije, 1975. g.
3. Međunarodna povelja o tjelesnom odgoju i sportu, članak 1: "Svako ljudsko biće ima temeljno pravo pristupa tjelesnom odgoju i sportu, koji su bitni za puni razvoj njihove ličnosti.", 1978. g.
4. Konvencija Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena. Važnost nediskriminacije žena u sportu posebno je naglašena. Države su obavezne osigurati pravo žena na sudjelovanje u rekreacijskim aktivnostima, sportu i svim područjima kulturnog života, 1979. g.
5. Međunarodna konvencija protiv apartheida u sportu, 1985. g.

Izvori

The Council of Europe, Directorate of Youth and Sport, www.coe.int/youth

How you play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights., *Conference in Sydney 1 to 3 September 1999.*

http://members.ozemail.com.au/~hrca/Sport_and_human_rights.htm

Symonides, J., Sport in the service of human rights, *World Conference on Education and Sports for a Culture of Peace, Unesco, Paris, France, 5 to 7 July 1999.*

Sports Shoes Campaign, www.heartland-cafe.com/aup/aup.html

Značajni datumi

3. prosinca

Međunarodni dan osoba s invaliditetom

31. svibnja

Svjetski dan nepušača

7. travnja

Svjetski dan zdravlja

Bilješke

- 1 Preporuka broj 8 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama, prihvaćena 18. rujna 1998.
- 2 Podaci Europske unije koji se odnose na rane 90-e. Prikazani podaci odnose se na kvalitetu života djece u obiteljima čiji je prihod manji od 50% nacionalnog prosjeka. Izvor: Bradbury and Jäntti (1999, Table 3.3) in Micklewright, J., Stewart, K., Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East, Working Papers, UNICEF, Innocenti Centre, 2000.
- 3 Primjena preporuke broj R (91) 11 o seksualnom izrabljivanju, pornografiji, prostituciji i trgovini djecom i mladima; Strasbourg, 8. travanj 1998.
- 4 Bilson, A., Child safety on the Internet, a child rights approach, Centre for Europe's Child.
- 5 Radni sastanak o Programu Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo, 1996.
- 6 Marina Kovinena, Centre for Civic and Legal Education, Rostov-on-Don, the Russian Federation, Youth Human Rights Education Forum, Budapest, 2000.
- 7 Annan, K., 1st World Conference of Ministers Responsible for Youth, Lisbon, Portugal, 1998.
- 8 Europska unija, Naputak 2000/43/EC od 29. lipnja 2000. za primjenu principa jednakog postupka prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo.
- 9 El País digital, 5. November 2000.
- 10 Webster's Third New International Dictionary
- 11 Council of Europe, Directorate of Social Affairs.
- 12 Eurobarometer report (54.2/2001), izvještaj napravljen na temelju 16 000 intervjua, objavljenih s građanima između 2. siječnja i 6. veljače 2001.
- 13 www.disrights.org
- 14 Biedron, R., Situation of sexual minorities in Poland, Campaign against homophobia, Riga, August 2001.
- 15 Amnesty International, Crimes of hate, conspiracy of silence, 2001.
- 16 Belgian Linguistic Case, relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium. Judgement of the European Court of Human Rights, 23 July 1968, Publications of the Court, Series A, vol. 6, p. 31.
- 17 Pravo na obrazovanje (čl. 13), 08/12/99. E/C.12/1999/10, CESCR.
- 18 Learning: The treasure within, Unesco, Paris, 1996.
- 19 Weisbrot, M., Baker, D., Kraev, E., and Chen, J., The scorecard on globalisation 1980 - 2000: twenty years of diminished progress, Centre for Economic and Policy Research, www.cepr.net/.
- 20 Watkins, K., Education now - Break the cycle of poverty, Oxfam International, 2000.
- 21 Izvodi iz: Motivans, A., Education for all, central and eastern Europe - Synthesis report, Unesco Institute for Statistics, UNICEF Innocenti Research Centre, February 2000.
- 22 World Disasters Report 2001, International Federation of Red Cross and Red Crescent Society.
- 23 Ingrid Ramberg, iz "Violence against young women in Europe", Council of Europe, 2001.
- 24 Radicova I., "Human Rights of girls and young women in Europe: questions and challenges for the 21st Century", General Conclusions, Council of Europe, Strasbourg, 1994.
- 25 Izvod iz "Trafficking in women, a comprehensive European strategy", information sheets, European Commission
- 26 Ibidem
- 27 Lori, H., German, A., Pitanguy, J., Violence against women: the hidden health burden, the World Bank, Washington, D.C., 1994.
- 28 Rezolucija 1212 (2000), Parlamentarna skupština, Vijeće Europe
- 29 Gender mainstreaming conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final report of activities of the group of specialists on mainstreaming (EG-S-MS), Strasbourg, May 1998.
- 30 Izjave sudionika seminara "Violence against young women in Europe", European Youth Centre Budapest, 2001.
- 31 Rezolucija Podkomisije za promociju i zaštitu ljudskih prava (pri UN-ovoj Komisiji za ljudska prava) E/CN.4/SUB.2/RES/1999/30.
- 32 Druga međunarodna konzultacija o HIV-u/Aids-u i ljudskim pravima. E/CN.4/1997/37, UN-ova Komisija za ljudska prava, 20/01/97.
- 33 Konferencija organizirana od strane Europskog centra za okoliš i zdravlje (pri Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji) u suradnji sa talijanskim Ministarstvom za okoliš i Europskom agencijom za okoliš, Orvieto, Italija, 5. - 6. listopada 2001. Izdanje EURO 12/2001, www.who.dk/cpa/backgrounders_2001/pback_2001.htm.

- 34 Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT), www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity.
- 35 Hay, R., *Peace building during peace support operations: a survey and analysis of recent missions*, 1999.
- 36 Mandela, N., *Long Walk to Freedom*, Little Brown and Company, London, 1994.
- 37 Veran Matic, *Chairman of the Association of Independent Electronic Media (ANEM)*.
- 38 Izjava od 13. rujna 1997., *Sofijska deklaracija (kasnije usvojena kao Rezolucija 35 od Uneskov Generalne Konferencije na XXIX. sjednice u studenom 1997.)*.
- 39 Za više informacija, pogledajte www.coe.int/media
- 40 Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), www.sipri.se
- 41 Human Development Report 2001, UNDP.
- 42 Instituto del Tercer Mundo (1992), *Third World Guide*, Uruguay.
- 43 Unicef, "Young people in changing societies", *Regional Monitoring Reports, No7, Florence: Innocenti Research Centre, 2000*.
- 44 Choices for the poor, UNDP, March 2001.
- 45 Izvodi iz: Pascual, S., Waddington, J., *Young people: the labour market and trade unions. A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, European Trade Union Confederation Publication, May 2000 and Unicef (2000), "Young people in changing societies", Regional Monitoring Reports, No 7, Florence Innocenti Research Centre*.
- 46 Izvod iz: *Young people: the labour market and trade unions. Report for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, May 2000*.
- 47 Pogledajte temeljne informacije o globalizaciji (str. 358).
- 48 Izvod iz www.encarta.msn.com. Za više informacija pogledaj *International Paralympic Committee, www.paralympic.org*.
- 49 www.openfunfootballschoools.org.mk/status.htm.
- 50 Izvod iz Tomek, L., *Lidové Noviny*, 23 August 2001. Translated by Jana Ondrackova.
- 51 Za dodatne informacije, pogledajte *New Internationalist 330, December 2000, www.oneworld.org/ni/issues330/factfile.htm*. Također, pogledajte temeljne informacije o globalizaciji (str. 358).
- 52 *Football against Racism in Europe, www.farenet.org*
- 53 Za dodatne informacije, pogledajte <http://culture.coe.fr/sp/splist.html>.